

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií
Katedra Obecné antropologie

Bc. Lenka Nižnanská

Baskičtina v denní komunikaci mladých lidí

Diplomová práce

Mgr. Martin Chochola

Praha

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. května 2014

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala všem informátorům a kamarádům, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli informace pro výzkum. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat mým rodičům a přátelům za podporu a shovívavost. Mila esker zuen laguntzatic!

Anotace

Diplomová práce „*Baskičtina v denní komunikaci mladých lidí*“ pojednává o faktorech, které mají vliv na to, zda daný jedinec používá běžně baskičtinu v každodenní komunikaci nebo a do jaké míry španělštinu. Práce se věnuje problematice z perspektivy jazykového plánování, národního hnutí, identit a jazykové ideologie. Hlavním cílem práce je přiblížit, co ovlivňuje generaci dnešních mladých lidí, kteří si mohli zvolit vzdělávání v baskičtině a její používání. Dále byla důležitá souvislost schopnosti mluvit baskicky a konstruováním identity *Bask/euskaldun*.

Obsah:

Slovník pojmů a zkratk	7
1. Úvod	9
2. Cíle práce	11
3. Metodologie	12
3.1. Výzkumná strategie	12
3.2. Kvalita a etika výzkumu	13
3.3. Terénní výzkum	14
3.3.1. Místo výzkumu geograficky a administrativně	19
4. Baskičtina a lingvistická antropologie	25
4.1. Jazyk z pohledu gramatické struktury	25
4.2. Původ jazyka	26
4.3. Ohrožení a revitalizace jazyka	28
4.3.1. Postoje k baskičtině v minulosti	29
4.4. Jazykové plánování	31
4.4.1. Vzdělávací systém	34
4.4.2. Budoucnost	39
5. Identita a Baskové	41
5.1. Etnicita, nacionalismus	42
5.1.1. Nacionalismus	42
5.1.1.1. Několik zmínek o Baskické historii	45
5.1.2. Etnicita	52
5.1.2.1. Hranice	53
6. Jazyková ideologie	56

6.1.	Paradox autenticity a anonymity.....	59
6.1.1.	Proč se nemluví baskicky	66
6.1.2.	Nechuť mluvit baskicky.....	67
7.	Informátoři - medailonky	69
7.1.	„Baskická skupina“	69
7.2.	„Skoro baskická skupina“	73
7.3.	„Smíšená skupina“	81
7.4.	„Španělštější“	86
8.	Shrnutí a interpretace rozhovorů	88
9.	Závěr.....	93
10.	Literatura:.....	96

Slovník pojmů a zkratk

AEK (*Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea*) – Koordinátor alfabetizace dospělých v baskičtině, nevládní organizace, síť jazykových škol euskaltegi po celém Baskicku

Baserri – baskické stavení/statek, většinou postavené z kamene, zemědělsky zajišťující obživu

Baskicko – bask. Euskal Herria, šp. el País Vasco, všech sedm provincií

Batua – neboli *euskara batua*, formalizovaná spisovná baskičtina, schválená v roce 1968

Bertsolaritza – improvizované veršování v baskičtině, kterého se účastní nejméně dva aktéři

Caserío – španělský výraz pro *baserri*

CAV (*Comunidad Autónoma Vasca*) - Baskická autonomní oblast tvořená provinciemi Gipuzkoa, Álava a Biskajsko

Deusto - Universidad de Deusto je soukromá katolická univerzita s kampusy v Bilbao a San Sebastiánu

EGA – titul z baskičtiny na úrovni C1 evropského jazykového rámce

Erdera – baskický název pro španělštinu

ETA - Euskadi Ta Askatasuna – Baskicko a svoboda - baskická separatistická teroristická organizace

Euskadi – novotvar, který vymyslel Sabino Arana, já ho užívám ve smyslu CAV

Euskaldun(a) – osoba, která mluví baskicky, doslovně - ten, kdo vlastní *euskaru*, nebo Bask (záleží na postoji mluvčího), také se používá ve smyslu nějakého místa, kde se mluví baskicky

Euskaldunak – v plurálu

Euskaldun berri - osoba, která se v dospělosti naučila či učí baskičtinu

Euskaldun zahar - někdo, kdo mluví baskičtinou odmalička

Euskaltegi – centrum/škola, kde se vyučuje baskičtina

Euskara – emický název pro baskičtinu

Erdaldun(a) – mluvčí jiného jazyka, než baskičtiny, nejčastěji španělštiny či francouzštiny

Hegoalde (Jižní Baskicko) – souhrnný název pro španělskou část Baskicka - CAV a Navarru

Ikastola – škola, ve které je vyučovacím jazykem baskičtina, jsou po celém Baskicku

Iparralde (Severní Baskicko) – název pro francouzskou část Baskicka

Izquierda/Ezkerra abertzale – směr v politice, vlastenecká levice

Korrika – štafetový běh vedoucí celým Baskickem, který pořádá AEK jednou za dva roky a

jehož účelem je oslava a propagace baskičtiny

Monragon - Mondragon Unibertsitatea je soukromá univerzita soustředující se na obchod

Txalaparta – „tradiční“ baskický hudební nástroj

UPV - *Universidad del País Vasco* nebo také baskický název **EHU** - *Euskal Herriko*

Unibertsitatea je jediná veřejná univerzita Euskadi, má kampus v Bilbao, San Sebastiánu a Vitórii

(Zkratky jako ETA, AEK a cizí výrazy v textu záměrně nesklouňuji)

1. Úvod

Před několika lety (v r. 2009) jsem přijela na šest týdnů jako dobrovolník na farmu do baskického městečka Zestoa ležícího poblíž San Sebastián¹. Tam mě poprvé při kontaktu s baskickým prostředím začala zajímat *euskara* – baskický jazyk, lidé, jejich zvyky, myšlení. Chtěla jsem se tam vrátit a porozumět jejich způsobu života, studovat jejich způsob života. Abych tento můj úkol mohla uskutečnit, podařilo se mi během magisterského studia získat na dva semestry studijní pobyt v rámci programu Erasmus do San Sebastianu. Tento výzkum probíhal ještě další rok v rámci stáže v jazykové škole AEK, která se věnuje výuce baskičtiny.

Území Baskicka leží při západní části Pyrenejí a skládá se ze sedmi provincií, tří ve Francii a čtyř ve Španělsku. Baskický jazyk je nejstarším dosud živým neindoevropským jazykem v Evropě a otázka po jeho původu se těší badatelskému zájmu. Problematika původu Basků se zkoumá z několika vědeckých disciplín (např. archeologie, antropogenetika, lingvistika). Za režimu Franciska Franka byly všechny minoritní jazyky na území Španělska různým způsobem potlačovány. Po jeho smrti v roce 1975 byla baskičtina prohlášena jedním z oficiálních jazyků Španělska. Poté byly v roce 1982 položeny základy jazykového plánování v Baskické autonomní oblasti². V důsledku rozsáhlé migrace obyvatel z jiných provincií Španělska za prací do baskických průmyslových měst na konci 19. a na začátku 20. století a působením Franka v roce 1981 pouze 34% obyvatel Baskické autonomní oblasti ovládalo baskičtinu na pasivní či aktivní úrovni, nyní (2011) je to dle Baskického statistického ústavu EUSTAT 62%.

V Navaře a francouzské části Baskicka je jazyková i historická situace jiná, což dále upřesním. Hlavní rozdíl je v intenzitě užívání baskického jazyka, která je největší v Baskické autonomní oblasti. Formální vzdělávání ve školách nyní už probíhá v baskičtině, pokud si student (rodiče při zápisu svého potomka do školky či školy) zvolí baskičtinu jako jazyk, ve kterém se chce vzdělávat.

Co zajímá mne, je současné používání baskičtiny. Moje diplomová práce se věnuje baskičtině v denní komunikaci mladých lidí v Baskické autonomní oblasti. Ze začátku mě zajímalo hlavně používání baskičtiny a poté oblast národní identity a její možné utvrzování pomocí užívání baskičtiny. Zaměřila jsem se na mladou generaci, tzv. první generaci, která se

¹ San Sebastián má také baskický název – Donostia.

² Existující další výrazy jako CAV či Euskadi budou vysvětleny později.

od dětství mohla učit baskičtinu ve školkách a školách. V dnešní době jsou to lidé zhruba ve věku 20 – 30 let. Zajímalo mě, kdy mluví baskicky a kdy španělsky, jelikož se jedná o území, kde jsou používány oba dva jazyky. Jaký to má vliv na jejich identitu a vnímání, že jsou Baskové a obráceně? Kterým jazykem mluví raději a proč? Jak se pohybují v prostředí (škola, práce, přátelé, rodina), kde se mluví baskicky? V druhém roce výzkumu jsem pak sledovala baskičtinu a její užívání ve spojení s aktivitami ve volném čase.

2. Cíle práce

Etnografický výzkum začíná tématem terénního výzkumu. „*Metodologové často opakovaně zjišťují, že umět správně položit otázku je většinou obtížnější než ji zodpovědět*“ (Merton, 1959 In Hamersley, Atkinson, 1995, s. 25). Výzkumné otázky se se i mně během výzkumu měnily. Hlavní otázka je naznačena v titulu práce. Jaká je situace okolo používání baskičtiny u současné generace, jež si jako první mohla oficiálně zvolit vzdělávání v baskickém jazyce? Nakonec byly otázky týkající se této problematiky naformulovány takto:

- Kdy, kde, jak a proč mluví moji informátoři baskicky?

Hledala jsem faktory, které nejvíce ovlivňují informátory v užívání jazyka v rámci každodenního života. Jakým jazykem se mluví doma v rodině, jak se mluví (mluvilo) ve škole, jak s kamarády mimo školu i ve škole, jak na univerzitě či v práci.

- Kdy, kde, jak a proč mluví španělsky?

Tato otázka se nabízí automaticky jako protipól, pokud se pohybujeme v bilingvním prostředí, jako je Baskicko.

- Kdo je Bask/euskaldun³?

Sledovala jsem reflexi konstruování národní identity – Bask, euskaldun. Hledala jsem, zda existují souvislosti mezi užíváním jazyka a způsobem, jak konstruují identitu Baska. Sledovala jsem baskičtinu jako nástroj utvářející identitu: jak se sebeidentifikují oni sami s definicí Baska. A dále, jaké další rozlišovací znaky používají při definici Baska.

³ Slovo Bask, španělsky „vasco“ nelze přeložit do baskičtiny. Baskičtina pro něj nemá ekvivalet, používá označení *EUSKALDUN*, což znamená euskara duena (ten, který vlastní baskičtinu) nebo *EUSKALHERRITARA* (obyvatel Baskicka).

3. Metodologie

3.1. Výzkumná strategie

Pro výzkum jsem jednoznačně zvolila strategii kvalitativního terénního výzkumu. Cílem kvalitativního výzkumu je *porozumění lidem v sociálních situacích* (Disman, 2002, s. 289). Jde o studium subjektivních, nikoliv objektivních kategorií. Výzkumník získává množství informací o velmi malém počtu jedinců, a proto jeho závěry mají nízkou reliabilitu, ale potenciálně vysokou validitu. Využila jsem tzv. rozvíjejícího se výzkumu, kdy mě sám terén částečně vedl po výzkumných otázkách. Metodologicky jsem vycházela z kvalitativních metod terénního výzkumu a interpretativního paradigmatu. Sociální realitu považuji za sociálně konstruovanou podle Bergera a Luckmana (1999).

Využívala jsem kvalitativní metody výzkumu jako dlouhodobé zúčastněné pozorování a hloubkové polostrukturované rozhovory. Informátory jsem získávala metodou sněhové koule. Do terénu jsem se v prvním roce výzkumu dostala díky univerzitnímu kurzu baskického tance, kde jsem se seznámila s hlavním informátorem, a dále díky antropologickému lingvistickému kurzu na univerzitě. Také jsem využila své spolubydlící, jazykovou školu AEK a kontaktovala jsem svoje dřívější informátory z období mého dobrovolnictví. O prázdninách jsem na dva týdny odjela na jednu ovčí farmu v horách, kde jsem také prováděla výzkum. Bylo zajímavé pobývat v prostředí obklopeném horami, které je odlišné od San Sebastianu, ležícím na břehu moře.

V druhém roce jsem využila jiného dobrovolnického programu k pobytu na baserri, ale hlavně jsem pracovala s předchozími kontakty a dále lidmi, kteří se pohybovali okolo školy AEK a okolo baskického rádia, se kterými jsem se seznámila a v rádiu také působila.

Jako techniku sběru dat jsem používala především polostrukturovaná interview (v prvním roce výzkumu, tito informátoři mají změněná jména a medailonky) a zúčastněné pozorování na základě každodenní interakce. Vedla jsem si zápisky v deníku, ale bylo to časově náročné, tudíž nemám poznámky z celého pobytu.

Rozhovory jsem nahrávala na diktafon a následně přepisovala selektivní transkripcí ve španělštině či baskičtině. Poté následovalo kódování originálního textu. Po okódování prvního rozhovoru jsem požádala 2 různé osoby k okódování stejného rozhovoru (přeloženého do českého jazyka), což mi pomohlo k upravení kódů a soustředění se na určité skutečnosti, které se jevíly zajímavé. Ze začátku jsem používala deskriptivní a interpretativní kódy, z čehož mi

časem začaly vycházet kódy celých kategorií. Jak autoři poznamenávají (Miles and Huberman, 1994, s. 55), že výzkumníkovým nepřítelem je čas, tak i já jsem se potýkala s jeho nedostatkem. Proto jsem použila z jejich návrhu jen jedinou metodu ke zkvalitnění výzkumu, a to poznámkování k jednotlivým kódům, což mi pomohlo k nalézání souvislostí a pravidelností mezi jednotlivými rozhovory a postřehy z nich.

3.2. Kvalita a etika výzkumu

Nejdůležitějším etickým aspektem byla v tomto výzkumu reflexivita. V dané komunitě jsem se nacházela na pozici *outsidera*, což s sebou kromě jistých nevýhod (obtížný vstup do terénu související s neovládáním jazyků, těžké navázání kontaktů s informátory, komplikované zpracování dat) nese i výhody, jakými jsou nezaujatý pohled a relativní snadnost vidění tohoto světa zvenčí a s větší mírou objektivitu. Dle Masona (1996 In Guillemin a Gillam, 2004, s. 26) by výzkum sám o sobě měl být reflexivním procesem, „výzkumník by se měl neustále zabývat svými kroky a jejich dopady na průběh výzkumu a měl by je podrobovat stejnému kritickému zkoumání, jako kterákoliv jiná data.“ Jsem si vědomá toho, že výpovědi v rozhovorech mohou být zkreslené. Je obecně přijímanou skutečností, že informátoři mohou odpovídat jinak na záznam a jinak mimo něj. Pokusila jsem se to eliminovat tím, že jsem natáčela rozhovory po několika měsících, kdy jsem se s informátory znala, znala jsem jejich některé postoje a mohla jsem poznat, když odpovídali „polopravdy“. Zároveň, i přes snahu o objektivitu, jsem si vědoma subjektivitu interpretací a závěrů.

Před nahráváním rozhovorů jsem uvažovala o písemném informovaném souhlase. Toho jsem využívala při mém bakalářském výzkumu, kdy jsem také s informátory nahrávala rozhovory. Tento postup se mi moc neosvědčil, protože svým podpisem se informátoři cítili zavázání. Nakonec jsem se rozhodla před nahráváním rozhovorů informovaný písemný souhlas nepoužívat, pouze ústní. „Zodpovědnost nakonec vždycky leží na výzkumnících samotných“ (Guillemin a Gillam, 2004, s. 19). Proto jsem byla obezřetná k eticky důležitým momentům, které nastávají ve chvíli, kdy se otevírá možnost informátorům ublížit. Informátory jsem seznámila se záměrem výzkumu a s možností kdykoliv rozhovor přerušit či některé části nenahrávat. Tato situace se mi naštěstí nestala. Nastaly však okamžiky, kdy mi informátoři říkali věci, o kterých běžně nemluví. Forma rozhovoru se posunula spíše na úroveň, kdy se informátoři chtěli vypovídat ze své životní zkušenosti. Měla jsem pocit, že jsem spíše mentor či

psycholog. Na poli přátelství a tzv. úniku z terénu jsem neměla problém. S většinou informátorů jsem stále v kontaktu.

Z procedurálního pohledu jsem se zajímala, jaký je etický úzus ve Španělsku. Kontaktovala jsem Ankulegi – Baskickou antropologickou společnost s dotazem na etickou stránku bádání. Etika antropologického výzkumu je momentálně řešená v projektu otevřeného stolu El problematorio: Investigación sobre la ética de la investigación, který bude trvat do roku 2016. Výsledek by měl přispět k debatě na téma etiky ve výzkumu, která se začíná formovat ve Španělsku. Ve Španělsku neexistuje žádná komise jako v USA či VB. Postupuje se také s modelem reflexivity výzkumníka.

V rámci reprezentativity jsem se snažila dostatečně dlouho provádět terénní výzkum a zpracovat dostatečné množství rozhovorů vzhledem k tématu mého výzkumu. Domnívám se tak, že mohly vyplynout i obecnější modely vztahů, které se dají aplikovat i na další zástupce. Zpracovala jsem 14 rozhovorů, nahráno jich bylo 17, ale kvůli problému s hardwarem se dva nepodařilo zpracovat. Problémy s hardwarem postihly i originál přepsaného rozhovoru s informátorkou Iris, proto mají pouze některé citace španělskou originální verzi. Citace z rozhovorů uvádím v originální španělské či baskické verzi s českým překladem.

Často zaměňuji název baskičtina a *euskara*. Přitom oba výrazy označují totéž – baskický jazyk. Baskičtina – název z české etické perspektivy. *Euskara* – emické označení jazyka. V práci je zaměňuji proto, že při mém terénním pobytu jsem se setkávala především s termínem *euskara*. Navíc jsem přepisovala rozhovory, kde se tento název často používá. Má diplomní práce nese název „Baskičtina v denní komunikaci mladých lidí“. Snažila jsem se tedy o přesné pojmenování, ale v některých pasážích se dle mého názoru nedal výraz „baskičtina“ použít, proto jsem používala oba názvy.

3.3. Terénní výzkum

Terénní výzkum probíhal v průběhu dvou akademických let (2010/11 a 2012/2013) převážně na území španělského Baskicka, hlavně v provincii Gipúzkoa a to v hlavním městě San Sebastian. Pohybovala jsem se v několika prostředích, jak časově či geograficky oddělených, a to mezi spolubydlíci, na univerzitě, kurzu tance, kurzu surfování, v jazykové škole, basseri, rádiu a na jeho akcích, které bych ráda načrtla.

➤ Spolubydlíci

Kvůli relativně vysokému nájmu bydlí většina studentů či pracujících v San Sebastianu v takzvaném sdíleném bydlení. V prvním roce proto výzkum ovlivňovali studenti, se kterými jsem bydlela a kteří studovali na baskické univerzitě UPV (Universidad del País Vasco). Jednalo se jak o zahraniční tak místní (z *Euskadi* a La Rioji) studenty. I v druhém roce jsem bydlela ve spolubydlení. Nejednalo se už o studenty. Díky jednomu spolubydlícímu mě začal zajímat okruh lidí aktivně se zajímající o politiku. Díky dalšímu spolubydlícímu jsem se začala zajímat se o místní baskické rádio a zároveň o další kulturně – umělecké akce.

➤ Univerzita

Další výzkumné pole tvořili v prvním roce primárně studenti z baskické univerzity UPV/EHU (baskicky Euskal Herriko Unibertsitatea). Předměty či studijní plány jsou ve většině případů vypisovány v dvojjazyčné mutaci baskičtina/španělština. Minimum předmětů je vypisováno pouze ve španělském jazyce, ale jedním z nich byl i předmět lingvistická antropologie. Výzkum byl od počátku zaměřen na studenty, jež primárně využívají baskičtinu v denní komunikaci a v ní tedy i studují. Vzhledem k jazykové náročnosti ovládnutí baskičtiny nebylo pro mne v prvním roce, kdy jsem se pokoušela jazyk naučit, možné navštěvovat předměty vyučované v baskičtině. Tento předmět mi díky tomu, že byl vypsán ve španělštině a zároveň byl povinný i pro studenty studující antropologii v baskickém jazyce, poskytl další pole informátorů. S většinou z nich pokračovala má spolupráce i v druhém roce výzkumu.

➤ Baskický tanec

Euskaldanza, neboli baskický tanec je jednou z „tradic“, skoro „všichni“ umí nějaké jednoduché základní kroky a tančí se na kterékoli slavnosti. Na všech slavnostech znějí tzv. tradiční písně⁴. Mezi předměty, které se vyučují na univerzitě, patří i euskal dantza speciálně určená pro americké výměnné studenty, kteří studují v Nevadě program Baskická studia. Dále je kurz určen pro Basky, kteří mají právě americkým studentům zprostředkovat kontakt s baskickým prostředím. Právě z baskických účastníků tohoto kurzu pocházel klíčový informátor Lartaun. Spolu s jeho nejlepší kamarádkou Alizií mi poskytovali základní data. Oba

⁴ Baskický folklór jako produkt nebo součást národního hnutí není ve výzkumu hlavním tématem, proto se mu dále nevěnuji, i když je to zajímavé téma hodné dalšího bádání.

mají vystudováno učitelství a Lartaun dokonce studoval výuku baskičtiny jako cizího jazyka, tudíž měli velkou trpělivost s komunikací se mnou v baskičtině. V případě Lartauna občas docházelo i k okamžikům, kdy on sám byl rád, že má objekt, na kterém může zkoušet metody výuky baskičtiny.

➤ Kurz surfování

San Sebastian a posléze i celé baskické pobřeží, výše popsany pobřežní pás od Francie (Biarritz, Bidart, Hendaye), přes Gipuzkou (San Sebastian, Zarrautz) k Biskajsku (Mutriku, Bermeo, Lekeitio, Sopelana) je proslulé surfováním díky velkým vlnám, které zajišťuje oceán. Většina Basků, které jsem poznala, surfování nikdy nezkusila. Surfování je spíše doménou cizinců (Američani, Australani, Němci, Rakušané). Do kurzu, který z části dotovala univerzita, se tak přihlásil i Lartaun a budoucí informátoři, pocházejících z oblasti gipuzkoiských měst Azpeitie a Azkoitie, ležících v horské oblasti. Tato skupina primárně na komunikaci nepoužívala standardizovanou podobu baskičtiny – batuu, ale požívali převážně lokální dialekty. Z této skupiny pochází i informátor Jesus, jenž byl shodou okolností i Lartaunův spolužák.

➤ AEK

V Baskicku existuje několik sítí škol, které se věnují výuce baskičtiny, některé jsou veřejné a jiné soukromé. AEK (Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea) má síť jazykových škol nejen v Hegoalde, ale i ve Francii. Profesorka lingvistické antropologie na UPV mi doporučila AEK jako vhodnou školu i pro výzkum. Hlavním argumentem bylo, že jejich metodologie staví na komunikační stránce jazyka a tato škola vzešla z iniciativy lidí „zdola“, na rozdíl od škol vzniklých „shora“ řídicích se formální politikou. Jedná se hlavně o HABE, která vznikla jako oficiální agentura Baskické vlády zodpovědná za implementaci jazykové politiky (Douglass and Zulaika, 2007, p. 407), zatímco AEK vznikla jako iniciativa sympatizantů baskického národního hnutí (*ezker abertzale*). Pro mě bylo hlavním argumentem, že se jedná o metodu výuky, která není založená na gramatických pravidlech, ale na komunikaci a schopnosti jazyk aktivně používat. Metodologie AEK dává důraz na učení se jazyka komunikativní formou a je si vědomá faktu, že se jazyk neučí pouze během hodin, ale i v mimoškolním prostředí. Proto podporují i další kontakty, jak mezi generacemi, tak mezi jednotlivými žáky z

různých tříd. Jedním z jejich cílů je tak propojování sociálních sítí mezi studenty samotnými i mezi studenty a profesory.

Kurzy probíhají od října do června. Všechny kurzy jsou 5 x 2 hodiny týdně. AEK nezahrnuje jen samotné jazykové kurzy, ale, jak už bylo zmíněno, i mimoškolní aktivity na podporu komunity. Učitelé se podílí na organizování těchto aktivit. Mezi nejvýraznější patří například Korrika, což je štafetový běh, který se běží několik dní ve dne v noci všemi sedmi provinciemi Baskicka na podporu baskické kultury a jazyka. Mezi další aktivity patří organizace slavností a večerů, kde se seznamují a setkávají účastníci kurzů s účastníky kurzů jiných úrovní.

První rok výzkumu byl pro AEK v San Sebastianu obzvláště významný, jelikož běh Korrika končila právě v San Sebastianu a učitelé se na jeho přípravě intenzivně podíleli a díky tomu se mi otevřelo další pole výzkumu z učitelského prostředí. Odtud pochází informátoři Negua, Galder a Itxaso.

Během hodin v AEK je vyloučená diskuze o politice, proto se Lartaun a Alizia několikrát dotazovali, zda na hodinách učitelé nepodněcují diskuze o politice. Většinou se setkávali s negativní odpovědí a s tím souhlasili. Proto Negua a Usune ve svých výpovědích striktně oddělují politiku a jazyk. Usune říká, že: „*Hizkuntza ez da politika, baina hemen politika egiten da hizkuntzarekin.*“ - „*Jazyk není politika, ale tady se dělá politika s jazykem dohromady.*“ Negua mluví o tom, jak je jí líto, že je promíchaná politika s kulturou: „*Mis padres me dicen que no hable de política en la calle. ¿Entiendes cómo es todo? La política y la cultura está muy mezclada, ¿lo entiendes? Una pena a mí me da pena.*“ - „*Rodiče mi říkají, abych venku nemluvila o politice. Chápeš to všechno? Politika a kultura je moc promíchaná, chápeš? Je mi to moc líto.*“

I když má AEK striktní pravidla, co se týče politiky během výuky (snaží si tím zachovávat neutralitu), tak paradoxně sama reprezentuje či je spojována s podporou o nezávislosti Baskicka. Například učitel Galder v dalším roce změnil zaměstnání a vstoupil do aktivní politiky jako poradce starosty za koalici Bildu (koalice, jež vznikla v roce 2011 a reprezentuje proud tzv. *ezker abertzale* za nezávislost Baskicka).

➤ *Barnetegi*

V druhém roce probíhal dva měsíce výzkum barnetegi, která patřila AEK. Barnetegi je škola na vesnici či menším městě, kde probíhá intenzivní výuka baskičtiny 6-8 hodin denně,

kde studenti tráví veškerý čas. Jsou tam ubytovaní, stravují se tam a jsou pořádány i volnočasové aktivity. Hlavní myšlenkou je, aby studenti trávili veškerý čas komunikací v baskičtině. Interakce probíhá i s komunitou, jež tvoří i přilehlou vesnici či menší město. Výzkum se zde soustředil na obyvatele Guerniky, kteří spadali do okruhů sympatizantů AEK a učitele AEK, kteří působili v barnetegi a patřili do kategorie lidí, kteří se již vzdělávali v baskičtině.

➤ *Baserri*

Po skončení programu Erasmus v prvním roce pokračoval měsíc výzkum přes dobrovolnickou komunitu WOOF na baserri⁵ v okolí Deby v Gipuzkoe. Pobyt probíhal na venkově v prostředí farmy, kterou živil chov hospodářských zvířat (ovce, prasata a koně). Vlastníkem farmy však nebyli Baskové, ale asi šedesátiletí bývalí příslušníci skupiny hippies, Holanďan a Francouzka, kteří tam žili asi třicet let. V údolí žilo asi sedm rodin (samostatných baserri).

V druhém roce se první měsíc výzkumu odehrával na baserrii kousek od San Sebastianu. Pobyt probíhal v rodině, která používala mezi sebou pouze baskičtinu. Výzkum nečerpal pouze z pobytu a práce okolo této tradiční farmy, ale i z pozorování v místní taverně, která rodině patřila. Dále se otevřelo další pole informátorů ze strany jednoho ze synů v rodině. Jejich syn pořádal několik akcí, byl zapojen i v politice obce a měl okruh přátel v San Sebastianu, tudíž pole výzkumu po skončení práce na farmě pokračovalo i v San Sebastianu. Z okruhu jeho kamarádů a známých pochází i klíčová informátorka z druhého roku výzkumu a několik další informátorů, kteří se nakonec spojují a doplňují okolo platformy rádia a kulturního centra.

➤ Platforma baskického rádia

Po návratu z barnetegi v druhém roce výzkumu se oblast výzkumu vrátila do San Sebastianu a rozšířila se přes mého spolubydlícího k baskickému pirátskému rádiu. Jak jsem byla informována, v Euskadi má každé město, městečko či vesnice tam, kde vznikne iniciativa, tzv. pirátské rádio, které vysílá v baskičtině. Pirátské proto, že nemají vyjednaná autorská práva

⁵ Baserri – baskické stavení/statek, většinou postavené z kamene, zemědělsky zajišťující obživu.

na hraní skladeb. Po dobu mého pobytu neměla žádná pirátská rádia z okolí problémy se zákonem.

V San Sebastiánu se lidé z tohoto rádia angažují i v nejrůznějších kulturních akcích a happeninzích. Tato rádia si zakládají na tom, že veškeré mluvené slovo probíhá v baskičtině. Moderátoři však sami mezi sebou mimo přímé vstupy mluví španělsky. Také na akcích přádaných členy tohoto rádia a happeninzích je často, více než z poloviny, slyšet španělština. Toto rádio se často věnuje hudebním stylům, přicházejícím z celého světa. Na rozdíl od jiných rádií tohoto typu, jež se věnují pouze tradiční baskické hudbě, v tomto rádiu je program často protkán politickými debatami. Na akcích a happeninzích jde rozsah činností od hudby do jiných uměleckých směrů jako je moderní tanec, poezie, live performance, malba apod. Tady už se zohledňuje, že příjemci jsou lidé, jež nemluví baskicky, a proto se jako komunikační jazyk používá španělština.

Tito aktivní lidé se poté setkávají s ostatními skupinami, jež se z části rekrutovaly od přátel nejstaršího syna z baserrie (té, jež sousedí se San Sebastianem). Tito se zapojovali do aktivit či je přímo pořádali (moderní tanec, jóga, akrobacie na šálách apod.) a také přecházeli do španělštiny, i když primárně používali baskičtinu.

3.3.1. Místo výzkumu geograficky a administrativně

Současné území Baskicka leží na pobřeží Biskajského zálivu, který přechází přes Cantabrijské moře v Atlantický oceán. Z pevninského úhlu pohledu se rozkládá v západní části Pyrenejí.

Baskické území se nazývá *Euskal Herria* či zkráceně *Euskadi*⁶ a tvoří je 7 provincií, 4 na španělské straně (*Hegoalde* - Araba, Guipuzkoa, Bizkaia a Nafarroa) a 3 na francouzské straně (*Iparralde* – Lapurdi, Behe Nafarroa a Zuberoa)⁷. *Euskal Herria* je docela malé území, všech 7 provincií má rozlohu zhruba 20 tisíc km². Jsou pro ni charakteristické tři geografické zóny (Douglass, Zulaika, 2007):

⁶ Neologismus zakladatele baskického nacionalismu Sabino Arana (1865-1903), název znamená „místo, kde jsou Baskové“, a je problematické jeho vymezení, pro někoho znamená jen Baskickou autonomní oblast, pro někoho zahrnuje i Navarru a někdy je za Euskadi považováno všech 7 provincií, záleží na postojích mluvčího, politické strany, já pro zbytek práce budu používat název Euskadi pro 3 španělské provincie.

⁷ Toto rozdělení charakterizuje vlastenecké/nacionalistické heslo z 19. stol. $4 + 3 = 1$ „Zazapiak bat“ - sedm je jedna, vyjadřující snahu o sjednocení Baskicka do samostatného státu.

Pro pobřežní pás jsou charakteristické kopce a strmé svahy do moře, které do vnitrozemí přecházejí v hory, čímž celou zónu můžeme považovat za jakési předhůří Pyrenejí. Řeky, které jsou krátké a rovné, rozdělují kopce a údolí, což zapříčiňuje rychlé a živelné záplavy⁸. Podnebí je přímořské, jelikož podléhá přímému vlivu Atlantického oceánu, což způsobuje četné srážky a nestálé počasí. Ročně prší okolo 240 dnů. V zemědělství není potřeba zavlažování a vegetace je celoročně zelená a bujná. Díky vlivu oceánu nedochází celoročně k extrémním výkyvům teplot, léta jsou relativně (ve srovnání s centrálním a jižní částí Pyrenejského poloostrova) chladná (červenec, srpen - teplota kolem 20°C) a zimy jsou mírné (prosinec, leden kolem 9°C).

Pro druhou zónu jsou typické vysoké hory a alpské, vlhké klima. Teploty se pohybují v zimních měsících okolo či pod bodem mrazu. Provozuje se zde pastevectví (ovce, krávy, kozy a koně) a těžba dřeva (bukového).

Toto rozdělení geografických zón se odráží tak, že Baskové sami sebe charakterizují dualitou přímořského Baska a horského Baska. Často jsou na tradičních slavnostech vidět kroje, které symbolizují buď rybáře, anebo sedláky, zemědělce (obyvatele *baserrii*). Jeden informátor - Carmegia⁹ to popisoval tak, že: „*La gente del mar, de la costa es muy diferente, el que tiene mar tiene otro pensamiento como el de la tierra, hay dos vascos muy diferentes, la manera de pensar y ver el mundo es diferente. Los de la costa son un poco locos. Entre las montañas no ves el fondo, no ves el horizonte, los de la costa siempre ven algo más, ven más lejos. El del interior es el de más mantener, mantener el sitio, no ir fuera.*“ - „Baskové, kteří žijí na pobřeží u moře, mají velmi odlišné myšlení od těch, kteří žijí v horách a pracují s půdou. Způsob, jakým vnímají svět, je odlišný. Pobřežní Baskové jsou trochu šílení. Mezi horami člověk nevidí do dále, na horizont, kdežto u moře vidí něco víc, dohlédnou dále. Ti z vnitrozemí se více starají se o dům, necestují tolik.“ Toto symbolické rozlišování Basků se během výzkumu vyskytlo několikrát.

Relativně odlišného rázu od předchozích dvou zón je tzv. jižní zóna. Táhne se od hor k údolí řeky Ebro. Převažuje v provinciích Álava a jižní a centrální části Navary. Okolí Pamplony či Vitorie je relativně rovné, ploché okolo 800 m nad mořem. Klima je kontinentální s nízkými srážkami a extrémními výkyvy teplot v zimě i v létě. Vegetace je zde řídká. Pro nás je zajímavé toto rozlišení hlavně ze dvou důvodů. Na území tohoto „jižního Baskicka“ se

⁸ Jedna informátorka-učitelka během hodin baskičtiny popisovala, jak během pár hodin zatopila povodňová dešťová vlna San Sebastián. Odnela jí to auto a o asi 3 hodiny později byla řeka zpátky v korytě.

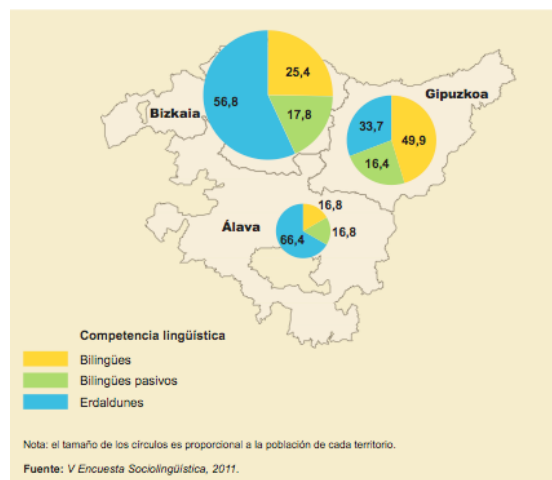
⁹ Uvádím pouze anonymizovaná jména u informátorů, se kterými byly nahrány hloubkové rozhovory na jaře/létě 2011.

dochovala baskičtina v daleko menší míře. Je to dáno hlavně z historického hlediska. Tato území (např. Pamplona) byla již od dob Románské říše (zřejmě i dříve, ale nemáme o tom spolehlivé důkazy) daleko více ovlivňována příchozími civilizacemi než severní části. Což je právě dáno i geografickou povahou jižní části, která je pro „nájezdníky/kolonizátory“, čili pro nově příchozí, přístupnější, a proto se dá rychleji a lépe ovlivnit nežli horská údolí severních oblastí. Tento argument je často zmiňován při debatách o přežití baskičtiny, která během Frankovy éry zůstala živým jazykem hlavně v baserri (hospodářství) rozestých v horách. Právě zde přežila až do konce devatenáctého století (Douglass, Zulaika, 2007, s. 403), odkud byla „zvovuobjevena“.

Hegoalde

Na španělském území se rozkládá *Hegoalde* (doslovně baskicky „hego“ jižní, „alde“ část), které je tvořeno Baskickou autonomní oblastí a Navarou. Baskická autonomní oblast (baskicky - *Euskal Autonomi Erkidegoa*, španělsky - *Comunidad Autónoma Vasca - CAV*) má 2 185 393 obyvatel¹⁰, což je zhruba 300 obyvatel na km² a rozlohu 7 234 km², (pro srovnání Česká Republika má 78 866 km²). Euskadi se skládá ze tří provincií¹¹:

Álava (baskicky *Araba*, španělsky *Álava*) má 320 778 obyvatel¹² a rozlohu 3 037,5 km², hlavním městem je Gazteiz - baskicky, španělsky Vitoria, které je také hlavním městem *Euskadi*. Sídlí tu baskická autonomní vláda (*Eusko Jaularitza*), její prezident (*Lehendakari*) a baskický parlament (*Eusko Legebiltzarra*). Baskické jméno *Araba* vychází z iberorománského *Alaba*, jehož původem je latinské *plānus* – rovný, plochý (Zavadil, 2010, s. 20), což charakterizuje Álavu, která má vnitrozemský charakter, je plochá a má rozsáhlé planiny. Ve Vitorii probíhal můj výzkum dva týdny během prvního roku pobytu.

Obr. 1 Sociolingvistická situace v CAV

Biskajsko (baskicky *Bizkaia*, španělsky *Vizcaya*) má 1 156 190 obyvatel¹³ a rozlohu 2

¹⁰ Dle sčítání obyvatel k 1.1. 2011. Instituto Nacional de Estadística - [www.ine.es](http://www.ine.es/jaxi/tabla.do). [cit. 2014-06-21]. Dostupné: <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do>.

¹¹ Používám vymezení názvů B. Zavadila (2010) Baskičtina. Lingvistická interpretace.

¹² Dle sčítání obyvatel k 1.1. 2011. Instituto Nacional de Estadística - [www.ine.es](http://www.ine.es/jaxi/tabla.do). [cit. 2014-06-21]. Dostupné: <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do>.

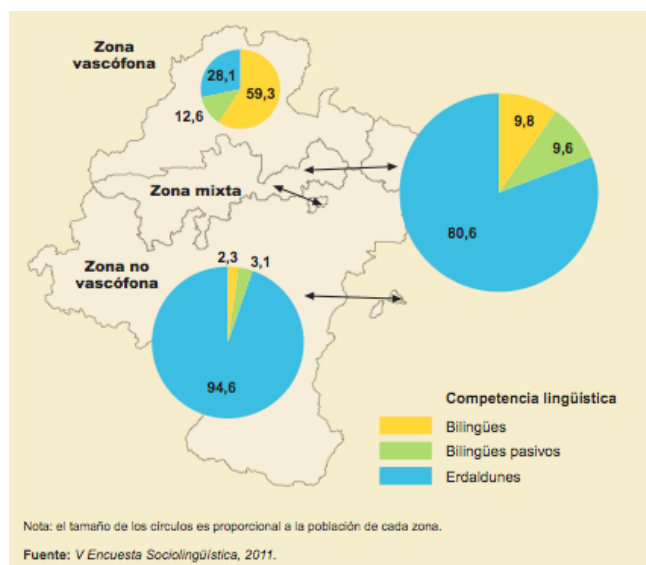
¹³ Ibid.

217 km², hlavním městem je Bilbao, Bilbo - baskicky. Název provincie je odvozen od *bizkar* – vrchol, záda. Také v Bilbao během prvního roku mého výzkumu probíhalo také dvoutýdenní pozorování. V druhém roce probíhal výzkum dva měsíce v malé vesnici u Gerniky.

Gipuzkoa (baskicky *Gipuzkoa*, španělsky *Gipúzcoa*) má 708 425 obyvatel¹⁴ a rozlohu 1 909 km², čímž je nejmenší provincií Španělska. V této provincii probíhal v délce šestnácti měsíců můj hlavní výzkum během obou let, a to převážně v Donostii – San Sebastiánu. Dále probíhal výzkum další měsíc na baserri v přilehlém městečku. Gipuzkoa je provincií s největším počtem baskických mluvčích, jak výše ilustruje obrázek 1¹⁵.

Navarra

Autonomní oblast Navarra (baskicky *Nafarroa Garaia*, španělsky *Comunidad Foral de Navarra*) má 640 129¹⁶ obyvatel a rozlohu 10 391 km². Od roku 1982 je samostatnou autonomní oblastí. Hlavním městem je Pamplona, baskicky Iruña. Navarra je od roku 1986 rozdělena do 3 jazykových pásem podle relativního počtu mluvčích baskičtiny (Legarra and Baxok, 2005, s. 26). V nebaskofonním pásmu na jihu nejsou školy s možností výuky v baskičtině, ve smíšeném pásmu existují školy s výukou baskičtiny, ale v malé míře a pouze v baskofonním pásmu na severu je dostatek baskických škol (Zavadil, 2010, s. 22). Pásma s výskytem baskičtiny a jejím procentuálním zastoupením u mluvčích je patrné z výše uvedeného obrázku 2¹⁷.

Obr. 2 Sociolingvistická situace v Navaře

¹⁴ Ibid.

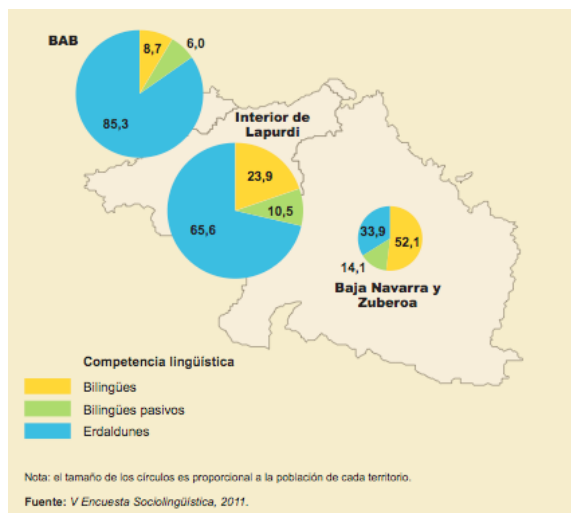
¹⁵ Výzkum z roku 2011 do kterého byly zahrnuty osoby starší 16ti let. *Bilingües* jsou bilingvní mluvčí, *bilingües pasivos* jsou pasivní mluvčí baskičtiny a *erdaldunes* jsou mluvčí pouze jednoho jazyka, kterým není baskičtina, ale španělština nebo v případě Hegoalde francouzština. Eusko Jauraritzta – www.euskara.euskadi.net. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z http://www.euskara.euskadi.net/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/VEncuesta.pdf.

¹⁶ Dle sčítání obyvatel k 1.1. 2011. Instituto Nacional de Estadística - www.ine.es. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do>.

¹⁷ Výzkum z roku 2011 do kterého byly zahrnuty osoby starší 16ti let. *Bilingües* jsou bilingvní mluvčí, *bilingües pasivos* jsou pasivní mluvčí baskičtiny a *erdaldunes* jsou mluvčí pouze jednoho jazyka, kterým není baskičtina, ale španělština nebo v případě Hegoalde francouzština. Eusko Jauraritzta – www.euskara.euskadi.net. [cit. 2014-

Iparralde

Iparralde (baskicky „Ipar“ severní „alde“ část) leží na francouzském území a v současnosti patří departamentu Atlantických Pyrenejí (*Département des Pyrénées Atlantiques*), který spadá do akvitánského regionu (*Aquitaine*). Baskičtina tu není na rozdíl od Hegoalde kooficiálním jazykem a zákon ji vůbec neuznává (Zavadil, 2010, s. 25). Sociolingvistickou situaci mapuje následující obrázek 3¹⁸. Ekonomicky je *Iparralde* výrazně zaostalejší než *Hegoalde* a hlavní zdroj příjmů tvoří turismus. *Iparralde* má 656 608 obyvatel¹⁹, rozlohu 7 645km² a tvoří ho:

Obr. 3 Sociolingvistická situace v *Iparralde*

Labordánsko (baskicky *Lapurdi*, francouzsky *Labour*), které má 220 tisíc obyvatel a rozlohu 859 km². Název kraje dalo město nebo spíše vojenská stanice založená Římany Lapurdum, dnešní hlavní město Baiona. Většina obyvatel žije na pobřeží, kde leží i turisticky oblíbená města jako Biarritz nebo Hendai.

Dolní Navarra (baskicky *Nafarroa Beherea*, francouzsky *Basse Navarre*, španělsky *Baja Navarra*) - má 22 tisíc obyvatel a rozlohu 1 325 km². Navarra (Horní i Dolní je pozůstatkem Království navarského 9.-16.stol. (Zavadil, 2010, s. 24). V roce 1512 byla Navarra dobita Španěly a roku 1530 byla rozdělena mezi Španělsko a Francii. Hlavním městem je St. Jean de Port, baskicky *Donibane Garazi*, které si často poutníci vybírají za začátek své cesty do Composteli - pouť *Camino Santiago*²⁰.

Suletínsko (baskicky *Zuberoa*, francouzsky *Soule*) - má 15 481 obyvatel a rozlohu 760 km². Suletínský dialekt je nejodlišnější od dnešní standardizované baskičtiny (viz dále). Hlavním městem je Mauléon-Licharre, Maule Lextarre baskicky.

06-25]. Dostupné z

http://www.euskara.euskadi.net/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/VEncuesta.pdf.

¹⁸ Ibid. BAB znamená pobřežní zónu (Baiona-Anglet-Biarritz).

¹⁹ Dle sčítání obyvatel k 1.1. 2011. Institut National de la Statistique et des Études Économiques - www.insee.fr. [cit. 2014-05-21]. Dostupné z http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=4&ref_id=tertc01202. Bohužel neuvádí počty obyvatel jednotlivých provincií, proto mám jejich počty z Wikipedie.

²⁰ Do Composteli vede několik cest, tady začíná většina poutníků tzv. Camino francés.

Fakt, že v jistých obdobích v minulosti obývali Baskové území mnohem rozsáhlejší než dnes, vede k dalšímu používání tohoto pojmu. Z historického hlediska, jak píše Collins (1997), může tedy Baskicko zahrnovat daleko větší území než dnes, například i celé Gaskoňsko, část Akvitánie, La Rioju, také zasahovalo na území Leónu, Kastilie a Aragonu, kde bychom už nyní jen těžko hledali někoho, kdo mluví baskicky.

4. Baskičtina a lingvistická antropologie

Ráda bych nejprve přiblížila problematiku baskičtiny z pohledu lingvistické antropologie, jelikož jazyk je v Baskicku jedním ze zásadních problémů.

4.1. Jazyk z pohledu gramatické struktury

Baskičtina nejstarší neindoevropský živý jazyk, který se vyznačuje rysem aglutinace. Užívá koncovky pro skloňování podstatných, přídavných jmen a zájmen. Každá koncovka vyjadřuje určitý gramatický jev a výsledného tvaru se dosahuje jejich vzájemnou kombinací.

Příklady aglutinace:

Etxe – dům (bez členu)

Etxea – určitý dům

Etxeak – domy (množné číslo)

Etxera – domů (jednotné číslo)

Etxetara – domů (množné číslo)

Etxean – v domě

Etxetan – v domech

Etxetik – z domu

Etxetatik – z domů

Etxeko – domácí (z domácnosti)

Etxeraino – směrem/až domů

Slovesné tvary se tvoří většinou pomocí přídělníků a pomocného slovesa. Přídělníky vyjadřuje vlastní význam slovesa a určuje minulý, přítomný a budoucí čas. Tvarů pomocných sloves je nepřehledné množství, protože v baskičtině se přísudek shoduje nejen s podmětem, ale i s jedním nebo dvěma předměty (tzv. polypersonální shoda – viz níže). Baskičtina patří mezi ergativní jazyky. V jazycích tohoto typu původce děje ve většině vět není podmětem, ale předmětem ve zvláštním pádu, tzv. ergativu. (zjednodušeně: *Dům je kupován mnou.* místo: *Já kupuji dům.*) Malá ukázka struktury jazyka a posléze právě se zmiňovaným ergativem.

Ni – já

Naiz – jsem

Ni Lenka naiz. – Já jsem Lenka.

Nik – já v ergativu

Erosi – koupit

Etxea – dům

Nik etxea erosi dut. – Já jsem koupila dům (dnes).

Nik etxea erosi nuen. - Já jsem koupila dům (dříve než dnes).

Nik etxeak erosi ditut. – Já jsem koupila domy.

Nik etxea erosi diot. – Já jsem mu koupila dům.

Berak etxea erosten du. – On/ona kupuje dům (nyní).

Berak etxea erosten dizu. – On/ona ti kupuje dům.

Zuek etxea erosiko duzue. – Vy/ty koupíte/š dům.

Zuek etxea erosiko didazue. – Vy/ty mi koupíte/š dům.

Baskičtina nerozlišuje gramatické rody. Neexistuje tykání a vykání, ale používají se zvláštní slovesné tvary pro velmi důvěrnou komunikaci. Tzv. *hika* se však z běžného života postupně vytrácí (užívá se už jen v některých zónách, někteří učitelé jí při výuce *batua* úplně vypouštějí, ale například ve Francii se aktivně používá v dialektech).

Zajímavostí je dvacítková číselná soustava, kde např. číslo 91 je třeba vyjádřit jako *laurogeita hamaika* – “čtyřikrát dvacet a jedenáct”, podobně jako ve francouzštině - *quatre-vingt-onze*.

Další zajímavostí je, že v sourozeneckých vztazích se nerozlišují pouze pojmy sestra a bratr (jako v češtině, angličtině, španělštině apod.), ale mají čtyři pojmy. Rozlišují bratra bratra „*anaia*“ a bratra sestry „*neba*“ a tím pádem i sestru bratra „*arrea*“ a sestru sestry „*ahizpa*“. Dle výpovědí informátorů záleží ale také na oblasti, kde se nacházíte, někde (převážně Gipuzkoa) používají pouze tři pojmy (bez pojmu „*neba*“).

4.2. Původ jazyka

První záznam baskičtiny máme z roku 1055 z kláštera Ollazabal u Azpeitie. Tím je

darovací listina psaná ve směsici latiny a baskičtiny (Collins, 1997, s. 12). Baskičtina nemá jasný původ vzniku, považuje se za jazykový izolát (nemůže být zařazena do žádné jazykové skupiny). Jak to, že se zachovala do dneška? Důvodem může být podle Collinse (1997) relativní odolnost vůči gramatickým změnám a mikrosvětý údolí, kde se jí mluví, a tím i relativní izolovanost.

Baskičtina byla ovlivněna keltskými jazyky, latinou a románskými jazyky, okcitanštinou, gaskonštinou, francouzštinou, španělštinou, aragonštinou a katalánštinou. Tím pádem je baskičtina smíšeným jazykem, kde 70-80% slovní zásoby je původu indoevropského a i gramatika je ovlivněna principy indoevropských jazyků (Zavadil, 2010, s. 39). Existuje několik teorií o původu jejího vzniku, uvádím zde nejrelevantnější dle Zavadila (2010):

Baskicko-iberská teorie, která předpokládá, že baskičtina je pozůstatkem jazyků, kterými se mluvilo na Pyrenejském poloostrově, hlavně iberštiny. Propagátor této teorie byl např. Wilhelm von Humbolt (1767-1835). Bádání jazyková i antropologická dospěla k názoru, že Baskové nejsou přímými potomky Iberů, kteří přišli kolem roku tisíc př. n. l. ze severní Afriky nebo dle druhé teorie z východního středomoří (měli kontakty s mykénskou a fénickou civilizací). Tento názor vyjadřoval Johannes Hubschmit. Ten zařazoval Basky k tzv. kultuře pyrenejské, která je spojená s preindoevropským obyvatelstvem západní Evropy – Cromanonců. Nakonec téma uzavírá myšlenkou, že baskičtina vznikla míšením dvou prajazyků, euroafrického a pyrenejskokavkazského. V současné době se baskologové kloní k teorii, že prabaskičtina a iberština byly preindoevropské jazyky mezi sebou příbuzné. Při tomto tvrzení se opírají o podobnost ve fonetice (Zavadil, 2010, s. 43).

Baskicko-kavkazská teorie je založená na myšlence příbuznosti baskičtiny se severokavkazskými a jihokavkazskými (kartvelské - hlavně gruzínština) jazyky. Hypotéza je založena na podobnosti užívání ergativního pádu při konstrukci věty. Zastáncem této teorie byl francouzský baskolog René Lafon (1899-1974). Dále tu jsou antropologická bádání, která údajně odhalila možnou příbuznost Basků a obyvatel Kavkazu (tvar lebky, krevní skupina). Proto Lafon předpokládal existenci rodiny euskaro-kavkazské, jejíž imigranti okolo 3. tisíciletí př.n.l. přinesli baskičtinu do Evropy spolu s prvky vyšší civilizace, za jejíž prvky archeolog Bosch Gimpera považoval megalitické památky a kulturu doby bronzové (Zavadil, 2010, s. 46).

Berberská teorie - teorii poprvé zformuloval Georg von der Gabelentz, podle něho by baskičtina mohla být pozůstatkem jazyků berberských ze Severní Afriky.

Dále tu byly nejrůznější pokusy prokázat spojitost mezi starými keltskými jazyky - vymřelá piktština, stará irština (Collins, 1997, s. 13) a to zřejmě proto, že Keltové ze všech

Indoevropanů asimilovali nejvíce prvků z preindoevropské doby (Zavadil, 2010, s. 47). Jenže tu se dostáváme k otázce preindoevropského původu baskičtiny. Francisco Villar (2009) dokazuje, že se vůbec nemusí jednat o jazyk preindoevropský, ale pouze o NE indoevropský, kdy mohli přijít mluvčí baskičtiny na dnešní území Baskicka společně s římskou migrací²¹. Dále správně namítá, že i kdybychom se dopátrali původu jazyka, spojit ho spolehlivě s Basky je nemožné. Stejně tak to vidí informátorka Iris: „*Los historiadores discuten quienes eran los "Vascones" desde el siglo VII, si eran vasco o no. Así que primero tenemos que decidir quienes son los vascos, lo cual es un tema bastante complicado.*” – “*Historici se hádají, kdo byli Vaskoni ze sedmého století, zda byli Baskové či ne. Takže nejdříve se musíme dohodnout, kdo jsou Baskové, což je tak komplikované téma.*“

Villar (2009) problém Basků definuje jako: “*Como, cuando y desde donde llegaron los hablantes de euskara hasta los lugares en que históricamente los vemos asentados*” - “*Jak, kdy a odkud přišli mluvčí baskičtiny až na místa, kde se historicky usadili*“ (Villar, 2009, s. 41). Podle něj je možné najít řešení z hlediska lingvistiky a antropogenetiky, ale genetika nemůže říci, zda baskická nebo paleolitická populace mluvila baskičtinou. Takže můžeme řešit problém baskičtiny jen z lingvistického hlediska - Baskové a baskičtina jsou dva různé problémy. Ale z pohledu sociální a kulturní antropologie je zajímavé sledovat, jak tyto dvě problematiky ovlivňují utváření identit současných Basků.

4.3. Ohrožení a revitalizace jazyka

Baskičtina se v současné době nachází jak ve stavu ohrožení, tak relativně úspěšné revitalizace. Používání jazyka může být ovlivněno několika způsoby. Jazykovou změnu (language shift) Leoš Šatava (2009) charakterizuje jako situaci, kdy v procesu předávání jazyka mladším generacím dojde k přerušení této mezigenerační štafety nebo může být jazyk ohrožen silnějším (většinovým) jazykem - španělštinou. V případě baskičtiny došlo k této generační pauze za režimu Francisca Franca a to hlavně díky oficiálnímu potlačení minoritních jazyků (nejen baskičtiny, ale i galicijštiny, katalánštiny). Ve škole se nemohlo vyučovat baskicky a ani

²¹ Jak je téma původu Basků ožehavé ilustruje i případ falzifikace vykopávek v lokalitě Veleia, kde se měl najít zápis baskičtiny ze 3. stol. Archeology – www.archeology.org. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z <http://archive.archaeology.org/0909/insider/index.html>.

oficiálně se jí mluvit na ulici. Toto opatření zanechalo následky hlavně ve velkých městech, která byla více pod oficiálním dohledem zástupců španělské správy. Někteří rodiče mých respondentů se proto nemohli učit oficiálně baskicky. Jejich děti (generace narozená po r. 1975) se však naučili baskičtinu ve škole (po pádu režimu), ale doma spolu spíše mluví španělsky nežli baskicky. S některými lidmi z této generace rodičů jsem chodila na hodiny baskičtiny ve škole AEK, popisovali, že se konečně mohou naučit baskičtinu, tak toho využívají. Nemůžeme ale případy generalizovat, někteří rodiče za režimu navštěvovali po večerech neoficiální či ilegální síť *gau-eskolak* (večerní školy), kde se učili baskičtinu. Gau-eskolak vznikly v roce 1974 a v roce 1976 se přejmenovali AEK - *Alfabetatze Euskalduntze Koordinakundea*. Baskičtina netrpěla jen ze strany Frankova režimu, ale ztrácela i na prestiži, kdy rodiče nabádali své děti, aby se baskicky neučili, protože to není k ničemu (Douglass and Zulaika, 2007, p. 403).

Asimilační procesy mohou mít při ohrožení jazyka tyto podoby:

- Jazyk
- a) může vymizet a být nahrazen jazykem kulturně agresivnější populace úplně
či se může modifikovat (pidžin, kreol)
 - b) je vyhoštěn do podřadných rolí a funkcí
 - c) je silně ovlivněn ve slovní zásobě i struktuře jazyka
 - d) ztratí svoje charakteristiky, neodráží tradiční světonáhled a kulturu,
stane se imitací jazyka kulturně agresivnější populace.

Až na případ A, baskičtinu postihly všechny ostatní charakteristiky.

4.3.1. Postoje k baskičtině v minulosti

Moji informátoři shodně popisují, jaká byla situace používání baskičtiny v minulosti. Je pozoruhodné, jak se shodují ve svých výpovědích a souhlasně popisují, jak to byl podružný jazyk venkovanů a za Franka byl oficiálně zakázaný. Nikdo z nich to nemohl zažít. Většina lidí popisuje pocity svých rodičů a prarodičů, kteří byli pod vlivem Frankova režimu, a to mělo rozsáhlé následky na jejich budoucí ovládnání tohoto jazyka.

Violeta říká o generaci svých rodičů: „*Ellos crecieron con Franco. Era como una*

vergüenza hablar en euskara. En las escuelas se podía hablar sólo en castellano, te avergonzaban si hablabas en euskara, bueno yo no lo he vivido, pero me lo han contado.“ - „Vyrůstali za Franka. Pro moje rodiče bylo zahanbující mluvit baskicky, kvůli Frankovi, ve škole se mohlo mluvit pouze španělsky, dělali si z tebe srandu, pokud jsi mluvila baskicky. Já jsem to nezažila, ale vyprávěli mi to.“

Maite Iris popisuje situaci obdobně: *„La generación de mis abuelos es la que les enseñaron en el colegio que hablar en euskara estaba mal, que era una lengua de ignorantes, de los campesinos. Lo que estaba bien era hablar en castellano.“ - „Generaci mých prarodičů učili, že mluvit baskicky je špatně, ve škole jim říkali, že to je jazyk ignorantů, venkovanů, takže své děti, moje rodiče učili španělštinu. A na mě, jako na třetí generaci, která ztratila baskičtinu, vyšlo učít se jí mimo domov, ve škole apod.“*

Violetu i Maite Iris potkalo modelové obgenerační učení se baskičtiny ve škole, rodiče je to nenaučili, jelikož vyrůstali za Franka a navíc v jižní části Baskicka, v Álavě, která je nejméně baskická a vždy byla.

Lartaun také popisuje, jak se dříve spojovala baskičtina spíše s lidmi z *caserío/baserri* než s lidmi, kteří bydleli ve městech. Bylo zahanbující ve městech či na veřejnosti mluvit baskicky, protože člověk byl považován za venkovana. *„En la época de mis padres, se relacionaba más el euskara con gente de campo, de caserío, que no con gente ciudadana, hoy en día esta barrera ya no existe, antes si que a nuestros padres les daba vergüenza hablar euskara en público o en ciudades, te ponían las etiquetas del campo.“ - „V době, kdy vyrůstali moji rodiče, se baskičtina spíše spojovala s lidmi z venkova, caseríí a ne s městskými lidmi. Dnes tato bariéra už neexistuje, ale onehdá ano. Naši rodiče se styděli mluvit na veřejnosti nebo ve městech baskičtinou, dostala jsi nálepku, že jsi venkovan.“* Lartaun se také naučil baskicky ve škole, ale hlavně vyrůstal ve vesnici, která je baskická, leží v horách a všichni mluví a mluvili baskicky i za Franka. Pozoruhodné je, jak mluví o rodičích, kteří se měli stydět za to, že mluví baskicky, ale oba jeho rodiče nikdy baskicky nemluvili. Přistehovali se do Gipúzkoí z jiných částí Španělska. Možnou interpretací je, že přejímá natolik myšlení většinové společnosti – baskicky mluvící z jeho pohledu, že vztahuje k sobě i její kolektivní paměť. Cítí se natolik integrovaný do této společnosti. Je to interpretace, která by si do budoucna zasloužila další výzkum.

Amaiur také popisuje: *“Habían épocas en que hablar euskara era como de gente del pueblo, algo muy viejo.” - „Byly doby, kdy mluvit baskicky znamenalo něco vesnického, něco zastaralého.“*

Další informátor, učitel dopoledního kurzu baskičtiny, na kterou jsem docházela v AEK, popisoval, jak byl jeho dědeček zapálený frankista. Informátor na to vůbec nebyl pyšný, nicméně doma se muselo mluvit baskicky. Dědeček se cítil jako euskaldun, a proto se doma mohlo mluvit jedině baskicky.

Z rozhovorů plyne, že v očích lidí byla baskičtina viděna jako jazyk venkovanů, který prožíval strátu prestiže a byl zakázán Frankovým režimem, který potlačoval nejen baskičtinu, ale i katalánštinu či galicijštinu.

4.4. Jazykové plánování

Zvrátit proces „vymírání“ jazyka se může pomocí jazykového plánování. Jazykové plánování je dle Salzmanna (1997) „nejběžnější“ formou aplikované sociolingvistiky. Tento termín označuje záměrné úsilí, obvykle na státní úrovni, ovlivnit užívání jazyka proto, aby nevznikl nebo aby se vyřešil nějaký komunikační problém. Tato potřeba například vzniká, když se výskyt několika navzájem si konkurujících jazyků v zemi stává rozkladným faktorem, nebo když se určitý jazyk nebo dialekt má stát oficiálním nebo národním jazykem. To se stalo ve španělské ústavě v roce 1978, kdy byla baskičtina uznána kooficiálním jazykem. Nejprve se musí určit podstata problému a poté autority schválí program. Tímto byl Zákon o použití baskičtiny upravující práva občanů a povinnosti baskických činitelů z roku 1982 (Mateo, 2005, p. 10), který zavedení této nové politiky do praxe umožní (nové učebnice, mluvnice a slovníky a doškolování učitelů.) Například jedna z mých informátorek si při rozhovoru pochvalovala, jak se jí daří, jelikož překládá z angličtiny, francouzštiny, němčiny, španělštiny do baskičtiny díky tomu, že jsou potřebné ve výuce chybějící učebnice v baskičtině a je po nich stále velká poptávka.

Potřeba jazykového plánování a formulace jazykové politiky vzrostly ve 20. století (Salzman, 1997, s. 180). Hlavními důvody jsou přemístění miliónů lidí následkem válek, politického pronásledování a vznik mnoha nových mnohonárodnostních států po rozpadu koloniálních říší po druhé světové válce. V širokém smyslu zahrnuje jazykové plánování i umělé mezinárodní jazyky jako esperanto, ale hlavně se jedná o změny v postavení jazyka nebo dialektu - jinými slovy změna jazykového úzu. Druhá změna se týká změny struktury jazyka (výslovnost, pravopis, gramatiku a slovní zásoba). Často se však jedná o kombinaci obou podob.

Jedním z modelů revitalizačních procesů, proces cíleně vytvářeného zvyšování životnosti jazyka je „obrácená jazykové změna“ Reversing Language Shift, který zavedl Joshua Fishman. Jedná se o proces, kdy minoritní jazyk opět získává svou vitalitu neboli návrat k jazyku. Fishman (1991) definuje RLS v knize Reversing Language Shift v osmi fázích:

1. Osvojování si jazyka dospělými, kteří se chovají jako studenti, kteří se učí jazyk (doporučeno tam, kde většina ze zbývajících mluvčích jazyka jsou starší a společensky izolováni od ostatních mluvčích jazyka) - v případě Baskicka to byly *gau-eskolak* a v současné době *euskaltegi* a *barnetegi* (studentovi musí být více než 16 let).

2. Vytvořit sociálně integrovanou populaci aktivních mluvčích (nebo uživatelů) jazyka (v této fázi je obvykle nejlepší soustředit se především na mluvený jazyk, spíše než psaný).

3. Podporovat neformální použití jazyka mezi lidmi všech věkových skupin i v rámci rodin (v lokalitách, kde je rozumný počet lidí, kteří obvykle používají jazyk) a posílit jeho každodenní používání prostřednictvím oficiálních institucí, v nichž je jazyk podporován, chráněn a (v některých případech) výhradně používán ke komunikaci.

4. V oblastech, kde bylo dosaženo mluvené úrovně jazyka ve všech věkových skupinách, podporovat gramotnost v jazyce, ale nezávisle na pomoci (nebo dobré vůli) státního vzdělávacího systému.

5. Pokud to stát dovolí a je dostatečná poptávka mluvčích, podporovat používání jazyka ve státním povinném vzdělávacím systému - což se stalo v Euskadi v roce 1983, od kdy se studenti mohou vzdělávat ve třech jazykových plánech.

6. V případě dosažení a upevnění výše uvedených etap, podporovat používání jazyka na pracovišti - na všech pracovních místech, která se charakterizují jako státní zaměstnanci (učitelé, knihovníci, zdravotní sestry, úředníci apod.) jsou vyžadovány zkoušky z baskičtiny.

7. V případě dosažení a upevnění výše uvedených etap, podporovat používání jazyka v místních vládních službách a hromadných sdělovacích prostředků - od roku 1982 existuje oficiální baskické rádio a televize EITB.

8. V případě dosažení a upevnění výše uvedených etap, podporovat používání jazyka v oblasti vysokoškolského vzdělávání, politiky atd. – velká část studijních programů na baskické státní univerzitě EHU/UPV, ale i na soukromé univerzitě Deusto či Mondragon je vyučována v baskičtině.

Euskadi a Navarra jsou dvě ze sedmnácti autonomních oblastí Španělska a jsou také nejvíce ekonomicky aktivní a industriální. To určitě pomohlo snaze o normalizaci baskičtiny a

kultury, jež byla za posledních třicet let vyvinuta hlavně v *Euskadi*. Na druhou stranu baskická území na francouzské straně mají tradičně ekonomii založenou na zemědělství, pastevectví a turismu a právě v těchto územích stále přetrvává trend ústupu baskičtiny. *Euskadi* bylo svědkem velkých imigrací lidí z jiných částí Španělska, nejvíce na začátku dvacátého století a během Franka, což zapříčinilo, že třetina současné populace v Baskicku je výsledkem této imigrace. Navzdory tomuto faktu zůstává *Euskadi* nejdynamičtějším územím, co se normalizace jazyka týče (AZURMENDI and MARTINEZ DE LUNA, 2005, s. 2).

Poradní orgán jazykové politiky (*Hizkuntza politikarako sailburuordeak* či *Viceconsejería de Política Lingüística*) je poradním orgánem baskické vlády, který se stará o jazykovou politiku, jenž má za úkol normalizaci baskičtiny v každodenním životě. Stručný vývoj jazykové politiky by se mohl charakterizovat třemi okamžiky. První byl statut samostatnosti Baskicka v roce 1979, díky němuž vznikly vlastní instituce Baskicka. Druhým okamžikem bylo schválení zákona *LEY 10/1982, de 24 de Noviembre, básica de normalización del uso del Euskara* – Základní zákon upravující použití baskičtiny, který upravuje práva občanů povinnosti baskických činitelů. Třetí okamžik bylo ustanovení Všeobecného plánu na propagaci používání baskičtiny (*El Plan General de Promoción del Uso del Euskara*, Baskická vláda 1998), která spočívá ve vytyčení a podpoře opatření jazykové politiky, jež je nezbytná k zajištění možnosti žít život v baskičtině pro toho, kdo si to přeje. Jde o zintenzivnění opatření ve prospěch baskičtiny dosáhnout plné normalizace jejího použití v osobní, společenské a oficiální rovině v CAV.

V minulém století však byly pro baskičtinu důležité i jiné, dřívější momenty. V roce 1914 byla založena v San Sebastianu první *Ikastola* (školy, ve kterých jsou předměty vyučovány v baskičtině). V roce 1918 byla založena na kongresu v Oñati *EUSKALZAINDIA* (Ústav pro baskický jazyk). V roce 1936 byla vytvořena první baskická vláda, poprvé byla uznána autonomie Baskicka a baskičtina byla poprvé ustanovena jako oficiální jazyk (Mateo, 2005, p. 11). V roce 1939 po občanské válce byla autonomie zrušena a následovalo období, kdy cokoliv spojeného s kulturním dědictvím a jazykem Baskicka bylo zakázáno. V šedesátých letech nastalo politické uvolnění, kdy se zrodila baskizace dospělých (*Gau eskolak*). V roce 1978 ve španělské ústavě v čl. 3 byla poprvé povýšena vedle kastilštiny katalánština, baskičtina a galicijština na úroveň druhého úředního jazyka s platností pro území daného autonomního společenství (Pártlová, 2011, s. 40). Po vzniku baskické vlády v roce 1980 byl schválen zákon *LEY 10/1982, de 24 de Noviembre, básica de normalización del uso del Euskara*, upravující práva občanů a povinnosti baskických činitelů. Instituce pověřené implementací

baskičtiny byly hlavně Baskický poradní orgán (*Euskararen Aholku Batzodea*, 1982), dále baskická televize a rádio (EITB, 1982), Institut pro baskizaci a alfabetizaci dospělých (HABE, 1983) a Poradní orgán jazykové politiky (*Hizkuntza politikarako sailburuordeak*, 1983). V tomto období bylo hodně vykonáno na poli standardizace a modernizace baskičtiny. V baskickém vzdělávacím systému jsou od roku 1983 tři jazykové modely: „model A“ - výuka ve španělštině s výjimkou předmětu baskický jazyk, „model B“ – výuka probíhá stejnou měrou, jak v baskičtině, tak ve španělštině a „model D“²² – výuka v baskičtině s výjimkou předmětu španělský jazyk. Na území Euskadi bylo povinné vzdělávání ve školním roce 1983/84 bylo v modelu D zapsáno 14,1% studentů, kdežto v roce 2002/2003 51,9% studentů a v roce 2013/2014 64% studentů²³. Toto bylo shrnutí nejdůležitějších momentů z hlediska jazykového plánování v CAV, které se může zdát jako úspěšné vzhledem ke zvyšování počtu baskických mluvčích v posledních čtyřiceti letech a zvyšujícímu se počtu studentů studujících v modelu D.

4.4.1. Vzdělávací systém

Vzdělávací soustava je hybnou silou na poli jazykového plánování, to platí i v případě CAV. Většina studentů navštěvuje školy státní, na které přispívá stát a jsou tedy bezplatné (jde o povinné základní a střední školy). Vedle státních škol existují ve Španělsku i školy soukromé a církevní. Na soukromých školách se platí školné, a to podle toho, zda jsou tyto instituce příjemci státní podpory. Školy, které pobírají podporu od státu, vyžadují pouze příspěvky žáků a studentů na výukové materiály. Na školách bez státní podpory je tedy potom nutné platit školné.

Ministerstvo školství, kultury a sportu ve Španělsku ustanovuje základní normu, která musí být respektována každou autonomní oblastí. V této normě je dána struktura vzdělávacího systému, minimální osnovy a role školní inspekce. Na základě této normy mohou jednotlivé autonomní oblasti rozvíjet vlastní vzdělávací kompetence. Kromě Baskicka a Navarry jde také o Andalusii, Kanárské ostrovy, Katalánsko, Galicii a Valencii. Díky reformě se tyto jazyky vracejí do škol (dříve byla povinně vyučovaná španělština a národní jazyky byly potlačeny).

²² Model C neexistuje, jelikož baskická abeceda nepoužívá písmeno C.

²³ Eustat – Euskal Estatistika Erakunde. www.eustat.es. [cit. 2014-06-14]. Dostupné z http://www.eustat.es/elementos/ele0002400/ti_Alumnado_de_ense%C3%B1anzas_de_regimen_general_no_universitario_de_la_CA_de_Euskadi_por_Territorio_Historico_nivel_modelo_de_ense%C3%B1anza_bilingue_y_titularidad_Avance_de_datos_20112012/tbl0002427_c.html#axzz1wB3Ze7qG.

A tímto se dostáváme k *ikastolak*, což jsou veřejné či soukromé školy, kde se vyučuje pouze v baskičtině (model D). Je to fenomén pouze v CAV, Navaře (i když s menší podporou vlády) a podobné struktury ve Francii. Původně *ikastolak* vznikaly (1914) následkem baskického nacionalismu. Po Španělské občanské válce byla baskičtina zakázána, a tak *ikastolak* fungovaly v soukromých bytech učitelů, kde se za Franka baskičtina potají vyučovala. Erreka: „*Ikastola es un movimiento que durante el Franquismo hubo profesoras en pisos, casas privadas que daban clases en euskara y los valores del nacionalismo vasco, más o menos, promover la cultura vasca, las costumbres.*“ - „*Ikastola bylo hnutí, kdy za Franka fungovali učitelé v bytech a soukromých domech, kde vyučovali baskičtinu a hodnoty baskického nacionalismu, více méně propagovali baskickou kulturu, zvyky.*“ - *Ikastolak* se mohutně rozrostly po roce 1960, kdy došlo k určitému uvolnění situace. Toto období skončilo v roce 1975, kdy začaly platit protiteroristické zákony a výjimečný stav, jenž byl odpovědí za atentát na premiéra španělské vlády (Montero, 2012, p. 181).

V San Sebastiánu či v dalších městech jsou *ikastolak* soukromého rázu. Jak říká Erreka, dříve byly veřejné, ale v roce 1993 v souvislosti se zákonem o veřejných školách (Ley de la Escuela Pública Vasca) se *ikastolak* staly soukromými²⁴, aby nebyly řízeny osnovami z Madridu. „*En 1994, 1995 se propuso que se privatizaran estas escuelas (ikastolas), las cuales, no están dirigidas desde Madrid. Pero la diferencia está en los pueblos de Gipuzcoa, todas son ikastolas, entonces es todo público, no tiene sentido hacerlo privado.*“ - „*V roce 1994, 1995 se navrhlo zprivatizování ikastol, aby nebyly řízeny z Madridu. Ale jiné je to na vesnicích v Gipuzkoe, kde jsou všechny ikastolak veřejné, nemá smysl je dělat soukromými. (Protože všichni se chtějí učit v baskičtině.)*“ Další „známou“ věcí je, že učitelé v soukromých školách vydělávají obecně méně než ve veřejných, což potvrzuje i Erreka. Je to hlavně dáno tím, že nemají podporu od státu, a tím pádem mají i menší požadavky na učitele, kteří nemusejí mít požadované vzdělání.

Erreka prošla soukromou *ikastolou* v San Sebastiánu, proto je schopna jednak mi sdělit své zkušenosti, a především je může porovnat s veřejnými školami, které zná z doslechu. Hlavním problémem podle ní je, že i když veřejná škola má vyučování v modelu D, tak nedokáže předat i kulturní hodnoty a tradice, jelikož tam vyučují *euskaldun berri*²⁵. „*No manejan tanto euskara, son euskaldun berri... nunca han dado clase en euskara, tampoco te*

²⁴ Z jiného zdroje mám protichůdnou informaci, kdy se *ikastolak* naopak se staly veřejnými, tato záležitost by si zasloužila dalšího výzkumu.

²⁵ „*Euskaldun berri*“ je jedinec, který se naučil baskičtinu v dospělém věku („*euskaldun*“ = ten, kdo vlastní baskičtinu, „*berri*“ = nový), protipólem je „*euskaldun zahar*“ („*zahar*“ = starý), znamená toho, kdo se naučil baskičtinu jako mateřský jazyk.

transmiten los valores de la cultura vasca, de las costumbres. En la ikastola teníamos clase de música, teatro, danza, todo, deporte.“ - „Nemluví tak dobře baskičtinou, jsou to „euskaldun berri“... nikdy nevyučovali v baskičtině, také nepředávají hodnoty baskické kultury, zvyky. V „ikastole“ jsme měli hodiny (baskické) hudby, divadla, tance, sportu, všeho.“

Je to podle ní škoda a dává za příklad svého bratrance, který studuje ve veřejné škole. Jeho spolužáci jsou potomci španělsky mluvících rodičů, proto mimo hodiny ve škole s nimi mluví španělsky, i když bratranec doma od malička mluví baskicky. *„Mi primo va a la escuela pública y se está formando en el plan D. Todos sus amigos hablan en castellano, porque sus padres no hablan en euskara. Por tanto, aunque en su casa todos hablen en euskara, cuando está con sus amigos tiene que hablar en castellano.“ - „Bratranec chodí do státní školy a vzdělává se v modelu D. Všichni jeho kamarádi mluví španělsky, protože jejich rodiče nemluví baskicky. Kvůli tomu mluví se svými kamarády španělsky, i když doma mluví všichni baskicky.“*

Bratrance tam rodiče dali, protože bydlí hned vedle této školy, kdežto ikastolu má daleko. Dále se ptám, zda to není tím, že jsou nyní některé ikastoly soukromé, tak nemusejí být pro některé rodiče finančně dostupné, ale na to mi odpovídá, že to není tak drahé. *„Casi toda la gente puede permitírselo (ikastolas), pero el problema es que algunos padres deciden gastar este dinero en otra cosa.“ - „Skoro všichni si to mohou dovolit, ale problém je, že se někteří rodiče rozhodnou utratit peníze za jiné věci.“*

Do sféry soukromého vzdělávání patří i náboženské školy, které jsou ve Španělsku a potažmo i Baskicku hojně rozšířeny (oproti ČR). Jesus, který navštěvoval jednu soukromou školu, tuto zkušenost hodnotí negativně. Rodiče ho zapsali do této školy a zde se vyučovalo v modelu B a A, nikoliv D. Jesus absolvoval výuku v modelu B smíšeném, ale říká, že se spíše španělskou výukou. Rok před tím byla výuka v této škole pouze ve španělštině. Tím, že byl první třídou s výukou baskičtiny, za učitele měl, jak říká, lidi, co neměli vzdělání v baskičtině, pouze se naučili baskičtinu, aby v ní poté mohli vyučovat. Dá se říci, že to byli euskaldun berri, kteří si zřejmě udělali nějaký kurz baskičtiny, aby se mohla implantovat výuka v modelu B. Bylo to v roce 1986. Zákon o jazykových plánech byl schválen v roce 1983 a Jesus nastoupil do školky ve třech letech. Tam ho tedy dostatečně nenaučili baskicky, tu si upevnil dodatečně. *„Al final sí he conseguido mejorar mi euskara pero por mi cuenta, porque he estado en euskaltegi algunos años.“ - „Nakonec jsem dosáhl toho, abych si zlepšil baskičtinu, ale z vlastní iniciativy, protože jsem několik let chodil do euskaltegi.“*

Po roce 1983 vzrostl počet baskických rádií a jejich posluchačů, novin a časopisů vydávaných v baskičtině. Zároveň se v letech 1986 – 1990 ustanovil systém jazykových profilů

(tituly EGA apod.), čímž vzrostly požadavky na znalost baskičtiny u pracovníků v baskické samosprávě.

V oblasti nových technologií je baskičtina také hojně využívána (online noviny, slovníky a kurzy baskičtiny). To vše dle Mateo (2005) posunulo zájem od baskičtiny jakožto dědictví k euskaldunovi jakožto objektu zájmu.

Všeobecný plán na propagaci používání baskičtiny - *Euskara Biziberritzeko Plan nagusia/El Plan General de Promoción del Uso del Euskara* (1998) měl tři strategické cíle:

1. Zvýšit počet baskických mluvčích, hlavně podpořit rodiče, co umí mluvit baskicky, předávat jazyk dále

2. Zpřístupnit vzdělání v baskičtině, aby rodiče, kteří nerozumějí baskicky, mohli poslat svoje děti do škol, kde se baskičtinu naučí.

3. Umožnit také dospělým se učit baskicky (Mateo, 2005, p. 15) .

Jak plán praví, aby se občané identifikovali jako Baskové, je nutné, aby baskické autority a orgány zajistily veškeré služby v oblasti zdravotnictví, školství, sportu a volném čase apod. v baskičtině.

Na propagaci baskičtiny je kladen velký důraz. Lidé umí mluvit více a více, ale stejně to podle Amaiura na ulici není vidět. „*Creo que se está haciendo mucho para promover que la gente hable euskara pero luego en la calle no se vé. Cada vez hay más gente que sabe hablar euskara pero no hay gente que lo utiliza en su vida diaria. Tampoco puedes obligar a alguien a que hablen un idioma que no lo siente como suyo, o no lo siente como útil, tienes que tener una conciencia personal para eso, si no la tienes...*“ - „*Myslím, že se dělá hodně pro to, aby se mluvilo baskicky, ale nejsou vidět výsledky. Je více a více lidí, co umí baskicky mluvit, ale nepoužívají ji v každodenním životě. Těžko můžeš někoho nutit, aby mluvil jazykem, který necítí jako svůj vlastní nebo ho nevnímá jako užitečný, pro to musíš mít vlastní uvědomění, pokud ho nemáš...*“

Často jsem slýchávala od mých informátorů názory, že nikdo nemůže nikoho nutit, aby se učil baskicky (padala slovíčka jako obligar či imponer), ale že člověk musí mít motivaci sám od sebe, aby se naučil a mluvil baskičtinou, musí cítit potřebu sám, potřebu, která ale může být ovlivněná tlakem zvnějška.

Iňaki také prohlašuje, že by nikdy po nikom nevyžadoval, aby se učil baskičtinu, ale pokoušel by se vytvořit prostředí více baskicky mluvících, aby lidé sami cítili přirozeně potřebu naučit se baskičtinu. „*Yo no voy a exigir a nadie que aprenda euskara, eso nunca, no me parece que sea un idioma fácil... yo lo que si haría es intentar hacer un entorno más euskaldun*

para que la gente sienta esta necesidad de aprender, pero que la sienta naturalmente y no que vaya yo a decirle !Tú aprende! porque no me parece bien exigir a nadie nada y menos cuando yo he tenido la suerte de aprender euskara. “ - „Nikoho nebudu nutit, aby se učil baskičtinu, to nikdy, nepovažuji ji za jednoduchý jazyk... co bych ale udělal je, že bych učinil prostředí baskičtějším, aby lidé pociťovali potřebu se jí učit, ale aby jí cítili přirozeně a ne abych přišel a říkal: Ty, uč se! Protože mi nepřijde správné někoho nutit a o to víc, když jsme měli to štěstí naučit se baskičtinu. “

Iñaki si však velmi protiřečí. V Baskicku se často řeší problém, že když někomu přijedou kamarádi z ostatních částí Španělska či lidé z ciziny a je skupinka lidí, kde jsou samí baskicko-mluvící lidé a právě jeden, který nemluví baskicky, tak se automaticky předpokládá, že se bude mluvit španělsky a to se většině mých informátorů nelíbí. Takovou situaci řešil, když vyučoval divadlo v baskičtině, ale jedna žačka byla z Argentiny. *„Cuando hacía teatro, éramos diez personas en clase y éramos 9 que hablábamos euskara y una persona que no hablaba euskara porque era de Argentina. Esta persona estaba aprendiendo, intentando, pero como todavía no había aprendido, hacíamos las clases en castellano. Nueve personas haciendo el esfuerzo de hablar en castellano y como yo pensamos en euskara. Para hacer teatro es muy importante sacarlo a que fluía... y hacerlo en castellano porque ésta persona no podía... ahí te entran dudas y dices hostia!... igual hay que exigir a la gente también, no? Y si ella no puede, pues es una pena pero igual no puede hacer teatro con nosotros... no sé, no sé.. igual a la gente le parece una falta del respecto...pero hostia, a mí también por otro lado me parece bastante falta del respecto. Porque nueve personas hablando en castellano que para mí es un idioma extraño, no lo siento como mío.. es como hostia. “ - „Když jsem dělal divadlo, bylo nás deset ve třídě, devět nás mluvilo baskicky a jedna, co byla z Argentiny. Ona se učila baskicky, pokoušela se, ale protože ještě nemluvila, tak jsme museli dělat hodiny ve španělštině. Devět osob se přemáhalo, aby mluvilo španělsky a oni stejně jako já přemýšlíme v baskičtině. Pro divadlo je velmi důležité aby dialogy plynuly... a dělat to ve španělštině, protože jedna osoba nemůže... tady tě přepadnou pochybnosti a říkáš si safra! Možná se tedy lidé musí trochu nutit, ne? A pokud ona nemůže, tak je to škoda, ale asi s námi nemůže dělat divadlo. Nevím, nevím. Možná to lidem připadá jako nedostatek respektu, ale safra mně také na druhou stranu připadá jako dost velký nedostatek respektu, když devět osob mluví španělsky, který je pro mě cizím jazykem a necítím ho jako svůj vlastní. “*

Na jednu stranu tedy říká, že by po nikom nevyžadoval, aby se učil baskičtinu, na druhou stranu se její znalost má po lidech vyžadovat. Nejlepší je fráze, že by člověk měl cítit

přirozenou potřebu mluvit baskicky, která by ale měla být způsobena tlakem prostředí, tudíž nepřirozeně. Tento „tlak“ na jedince, aby si uvědomili, že jsou v Baskicku, dovádí někteří tak daleko, že vyvinuli taktiky, kdy euskaldunak nemluví či dělají, že nemluví na lidi španělsky. Mezi ně patří i Iñaki či Usune. Iñaki často na ulici dělá, že nemluví španělsky, když se ho někdo zeptá na nějakou informaci. I po našem rozhovoru mi to demonstroval, když se nás nějakí Američané lámanou španělštinou či angličtinou ptali na bar, který stál v té samé ulici. Cítila jsem se docela nepříjemně v té situaci a o to více, že jsem věděla, že Iñaki mluví i anglicky. Usune také mluví na všechny baskicky, španělštinu opravdu nepoužívá. Tím, že je však učitelkou baskičtiny, řekla bych, že velmi dobrou, tak to umí říci tak, že jí každý docela rozumí (tedy alespoň já jí rozumím).

Jesus říká, že je také docela radikální, ale že se hlavně jedná o respekt. *„Tengo amigos Navarros que no saben euskara. Alguna vez han venido aquí y alguien le habla en euskara y el amigo dice en plan - Joder, porque me habla en euskara, habla me en castellano! - es como una ofensa pero yo digo - A ver, tú estás aquí, tienes que hablar euskara, intentas hablar algunas frases y luego te hablan castellano y no pasa nada, pero tienes que poner tú un poquito de tu parte. "Egun on, arratsalde on, eskerrik asko, bi garagardo... "por lo menos un poquito de actitud.“ - „Mám kamarády z Navary, kteří neumějí baskicky. Jednou sem přijeli a někdo na ně mluvil baskicky a kamarád řekl něco ve smyslu – Safra, proč na mě mluví baskicky, mluv na mě španělsky! – jako kdyby to byla urážka, ale já mu povídám – Podívej, jsi tady tak musíš mluvit baskicky, pokusíš se říci základní fráze a pak na tebe budou mluvit španělsky a nic se neděje, ale musíš se trochu snažit i z tvé strany - Baskicky dobrý den, dobré odpoledne, děkuji, dvě piva... alespoň trochu více přístupu.“*

Začínají se pomalu rýsovat negativní dopady jazykového plánování. Jazykové kampaně a plánování bylo úspěšné, spíš stále je úspěšné vzhledem k zvyšování počtu baskických mluvčích. Jazykové kampaně ale zřejmě podporují i chování, či potvrzují legitimitu, že by se na území CAV mělo mluvit pouze baskicky. Sice toho nemá být docilováno násilně, ale sami informátoři vytvářejí občas situace, kdy vyžadují pod tlakem okolí k používání baskičtiny.

4.4.2. Budoucnost

Budoucnost baskičtiny vidí všichni informátoři celkem pozitivně. Baskičtina podle nich udělala velký pokrok, ale nemělo by se usnout na vavřínech. Shrnuje to Arkaitz, jenž říká: *La situación con respecto al euskara es muy ambigua. Por un lado se puede decir que está mejor*

que lo que estaba hace 40 años, al estar prohibida y perseguida. Con todo lo que supone eso, manifestación cultural, política, social en euskara y ahora tenemos estas facilidades. Ahora el gobierno dice que el euskara está normalizado, que está en situación parecida al resto de los idiomas nacionales y yo creo que el euskara sigue sufriendo una discriminación por parte de las instituciones y por parte de la sociedad en general. Yo todavía no consigo vivir en euskara en mi pueblo, Donostia, Iruña. Yo tengo derecho a estimularme en euskara en todo mi entorno social y luego depende mucho de la comunidad euskaldun, es una responsabilidad, si queremos sacar esto adelante, pues está en nuestras manos.“ - „Situace okolo baskičtiny je velmi nejistá. Na jednu stranu se dá říci, že se situace zlepšila během posledních čtyřiceti let, od jejího zákazu a pronásledování. Ve všech oblastech, které se k tomu pojí včetně kulturní, politické a společenské manifestace v baskičtině, jež nyní máme. Vláda říká, že baskičtina je normalizovaná a že situace baskičtiny je podobná všem ostatním národním jazykům. Já si ale myslím, že baskičtina stále trpí diskriminací, jak ze strany institucí, tak ze strany společnosti obecně. Stále nemůžu dosáhnout toho, abych všude používal baskičtinu v mém rodném městě, v San Sebastianu, v Pamploně. Mám právo používat baskičtinu v celém mém společenském životě, po té záleží na komunitě euskaldun. Pokud to chceme posunout dále, je to v našich rukou.“

Alizia vidí budoucnost dobře, ale jak říká, je to dáno tím, že žije v euskaldun prostředí. Je si vědoma, že ne všichni měli to štěstí narodit se do euskaldun prostředí. *„Yo por lo que veo en mi entorno, igual porque vivo en un entorno muy euskaldun, lo veo bien, pero soy consciente de que no todo el mundo vive en un entorno como el mío. En mi entorno es fácil vivir en euskara pero soy consciente que no en todas partes es tan fácil vivir en euskara. Yo tengo la suerte de tener una familia euskaldun, tengo amigos euskaldunas, vivo en un pueblo euskaldun.“ - „Já to vidím docela dobře, ale možná je to proto, že žiji v prostředí, které je hodně euskaldun, ale jsem si vědomá toho, že ne každý žije v prostředí jako já. V mém okolí je jednoduché žít v baskičtině, ale chápu, že ne ve všech částech je jednoduché žít v baskičtině. Mám štěstí, že mám rodinu euskaldun, kamarády euskaldunak a žiji ve mětečku, které je euskaldun.“*

Podle Amaiura je pro budoucí vývoj baskičtiny důležité hlavně to, aby se mluvilo baskicky. Španělsky si budou rozumět všichni, ale pokud chtějí, aby byla baskičtina živým jazykem, musí se používat. *„Si queremos que el euskara salga adelante habrá que hablarlo. Ya sé que en castellano aquí nos vamos a entender todos, pero si queremos que viva esta lengua, habrá que hablar en euskara.“ - „Pokud chceme, aby baskičtina pokračovala vpřed, musí se jí*

mluvit. Vím, že španělsky si všichni budeme rozumět, ale pokud chceme, aby tento jazyk zůstal živý, musí se mluvit baskicky.“

Iris chápe baskičtinu jako něco velmi důležitého, udělalo se dost, ale stále je důležité její používání, protože pokud se s ní nebude mluvit, může vyhynout. Mohou jí propagovat všemi možnými kampaněmi, ale je důležité s ní mluvit. Jednou jedna profesorka na konferenci, které se Iris účastnila, řekla, že je důležité produkovat poznatky v baskičtině. Musí se začít psát knihy v baskičtině, vědecké časopisy. Navíc, tady to je jediná univerzita na světě, kde se vzdělává v baskičtině²⁶. Problémem podle ní je, že univerzita je místo, odkud vycházejí budoucí učitelé. Pokud by neprobíhalo vzdělávání v baskičtině, kde by tedy mohli vystudovat? Podle Iris není logické, že učitelé na střední škole vyučují baskicky a na vysoké škole španělsky. Poukazuje na to, že ve Vitorii je několik základních škol, kde se vyučuje v baskičtině, ale jsou tam pouze dvě střední školy. To jí připadá podstatné. Ale je to proces, který musí být pomalý, nemělo by se nic vnucovat.

Usune je pozitivní ohledně budoucnosti baskičtiny, protože ji velmi miluje, je pro ni vášní a ne pouze jazykem. Dodává, že je to její identita. *„Ni optimista naiz, azkenean nik kriston pila maite dut euskara, niretzat pasio bat da, ez da hizkuntza bakarrik, naiz ni.“* - *„Já jsem optimista, nakonec já miluji baskičtinu, je to moje vášeň, není to pouze jazyk, jsem to já.“*

Aitziber to také vidí pozitivně. *„Va mejorando la cosa, la mayoría de los pequeños se apunta en modelo D.“* - *„Situace se zlepšuje, většina malých dětí se zapisuje do modelu D.“*

Z těchto výpovědí vyplývá, že baskičtina v Gipuzkoe (místo výzkumu) je živým jazykem, který dělá pokroky co se týče intenzity jeho užívání. Měla by se ještě více používat jako publikační jazyk v akademických textech. Budoucnost baskičtiny je většinou informátorů viděna pozitivně, ale to může být zkresleno hlavně tím, že se oni sami pohybují v baskickém prostředí. Negativněji vidí její budoucnost informátoři, kteří se potýkají se španělsky mluvícím prostředím.

5. Identita a Baskové

Po lingvistické stránce jazyka a přístupu z pohledu revitalizace jazyka a jazykového plánování se na problematiku baskičtiny podíváme z identitárního hlediska. *Kdo, co, jak a proč definuje Baska.*

Pro antropologii je nejzákladnějším diskurzem kultura, která je nedílnou součástí

²⁶ Jediná veřejná je UPV, ale ještě je v CAV soukromá universita DEUSTO a Monragón, kde se také vyučuje v baskičtině.

antropologie jako takové. Zabývat se hledáním definice kultury by zabralo celou diplomovou práci a na toto téma bylo zpracováno stovky, ne-li tisíce publikací. Nicméně je potřeba alespoň v kostce naznačit přístup k této problematice, abychom se mohli zabývat dalšími tématy jako etnicita, nacionalismus a komunita. Susan Wright ve svém článku (1998) rozpracovává takzvané „staré“ a „nové“ pojetí kultury. Poukazuje na to, že „kultura“ je používána jako politický nástroj (Wright, 1998, p. 9). Odkazuje na Tylorovu myšlenku (1871), z které vycházejí ve dvacátém století další teorie a definice kultury. Jeho pojetí kultury vyznívá jako celkový způsob života skupiny či společnosti. Dále Wright shrnuje „staré“ pojetí kultury, které stále u některých jedinců přetrvává do dneška. Tato představa implikuje představu ohraničené malé entity definované charakteristikami, neměnné, autentické kultury, tvořené homogenními jedinci. Kdežto „nové“ pojetí kultury charakterizuje aktivní proces utváření významů, lidé jsou zasazováni do rozdílných sociálních vztahů a dle vlastních potřeb využívají zdroje k sebedefinování, místa nejsou vymezená ani ohraničená, koncepty nevytvářejí uzavřený nebo koherentní celek ale kultura se ve své hegemonické formě vyjevuje jako koherentní, konsenzuální a neideologická (Wright, 1998, p. 12). Píše však, že i akademické pojetí kultury, zastává určité stanovisko a je politické, proto je východiskem zaměřit se na procesy ovládnání a marginalizace.

5.1. Etnicita, nacionalismus

Co je to etnicita a co už nacionalismus? Kde leží jejich hranice? Na první pohled je jasné, že spolu tyto pojmy úzce souvisí a navazují na výše uvedenou definici kultury. Dochází k dojmu (Hirt 2007), že pojem „národ“ referuje spíše k evropským populacím, které se – včetně dosažení existence „vlastního“ státu, coby „národy“ etablovaly v 19. a počátkem 20. století, zatímco výraz „etnikum“ odkazuje spíše k mimoevropským či „menšinovým“ populacím, u nichž proces kolektivní politické emancipace na „etnickém“ principu zpravidla ještě probíhá.

5.1.1. Nacionalismus

K problematice nacionalismu existuje několik přístupů, ten hlavní rozlišuje

primordialistický a druhý modernistický/konstruktivistický přístup. Primordialismus chápe příslušnost k národu jako přirozenou součást lidského bytí. Národy mají starobylý původ, jednotnou „kulturu“, jazyk, pokrevní původ apod.

Jak říká Hroch (2006), společným rysem naprosté většiny prací, které byly od poloviny 19. století publikovány, bylo primordialistické pojetí národa: axiomatický názor, který odpovídal také dobovému veřejnému mínění, že národ je odvěkou kategorií, jejíž objektivní existenci je možno a nutno oživovat, obrozovat, poněvadž je specifickou hodnotou lidského rodu. Toto prolnutí primordialismu ze sféry politického zápasu do sféry vědeckého výzkumu bylo dalším důsledkem skutečnosti, že ti, kdo národ studovali, byli zároveň jeho příslušníky, či lépe řečeno účastníky (v baskickém nacionalismu měl nejvýznamnější roli Sabino Arana) národního zápasu, ať již měl jakoukoli podobu (Hroch, 2006, s. 50).

Modernismus definuje národ jako produkt společenských a historických podmínek během příchodu modernity a zároveň modernismus studuje nacionalismus vycházející z primordialistických pozic. Mezi nejvýznamnější zastávce modernismu patří Anderson, Gellner, Hobsbawn, ale i jiní.

Benedict Anderson (2008) definuje národ jako společenství vytvořené v představách, jde ale pouze o představu, jelikož se příslušníci národa nikdy nepoznají s většinou ostatních jeho příslušníků, s nimiž je pojí vědomí sounáležitosti. Jak víme, tato sounáležitost a pocit jednoty mohou být natolik silné, že milióny lidí byly a jsou schopny ve jménu „národních zájmů“ zabíjet a umírat. Toto společenství je ohraničené, protože každý národ má své imaginární hranice, žádný národ neusiluje pojmout do sebe celé lidstvo. Zároveň je suverénní, jelikož moderní národy touží po svobodě a (státní) suverenitě. Nacionalismus není určitá ideologie, ale neurčitý pocit sounáležitosti, který má blíže k podstatě příbuzenství či náboženství než ke konkrétním politickým ideologiím.

Podle poslední posmrtně vydané knihy Ernsta Gellnera (2003) jsou kultura a organizace dvěma základními prvky sociálního života, které spolu souvisí. Kultura může být ovládána určitým modelem sociální organizace (například hinduismus předpokládá kastovní systém) nebo naopak organizace může vyžadovat určitý typ kultury (Gellner, 2003, s. 17). Jak kultura, tak organizace pronikají všemi aspekty sociálního života. Toto je důležité pro pochopení nacionalismu jako politického principu, který z kulturní podobnosti činí základní pouto, neboli členové dané kultury patří ke stejné kultuře (ke stejnému „národu“). Nacionalistické vnímání světa předpokládá centralistický stát, který vymezuje hranice a zároveň se snaží, aby místa ve vedení byla obsazována členy „národní“ kultury, protože „nám přeci nebudou vládnout žádní

cizinci“. Nacionalismus vzniká v prostředí, které předpokládá stát jako samozřejmost. Nacionalismus je důsledkem určitých společenských poměrů a ty jsou dány moderní společností neboli vědecko-průmyslovou fází lidské společnosti, které předcházela fáze zemědělská a té pak lovecko-sběračská. V lovecko-sběračské fázi byla společenství či tlupy tak malé, že se nacionalismus nikdy neobjevil (v podobě, jakou mu dala moderní doba), jelikož se zde nevyskytovaly „vysoké kultury“ (písemná kultura). V zemědělské společnosti se díky dostatku potravin začala vytvářet centrální, hierarchická organizace společnosti, která měla zajistit chod společenství, které se diametrálně zvětšily oproti lovecko-sběračským tlupám. Začalo se používat písmo a mohla se tak určitým způsobem zapsat „pravidla“ kultury. Tím se vytváří půda k nacionalismu. Ten se ale v plné míře nerozvinul, jelikož zemědělské společnosti jsou malthusiánské (Gellner, 2003, s. 32), což znamená, že exponenciální růst populace souvisí s neexponenciálním růstem výroby. Pro jednotlivce či určitou skupinu je tedy správnou strategií věnovat se svému zařazení v rámci uspořádání, nemají potřebu zvyšovat produkci. Nadměrná produkce dle Gellnera přitahuje zloděje či vyšší daně. Obecně platí pro „vyšší vrstvy“, že opovrhují prací a cení si cti. Pro zemědělské společnosti je charakteristickým systémem donucování, založený na legitimitě. Zemědělská společnost není mobilní a anonymní, což jsou důvody, proč se nacionalismus nemůže v této společnosti snadno vyvinout. Konflikty v zemědělských společnostech vznikají o místní zdroje, tudíž mezi příslušníky stejné kultury, tzn. obecně v zemědělských společnostech platí, že kulturní podobnost není politickým poutem.

Průmyslová civilizace se opírá o ekonomický růst (neplatí malthusiánský princip) a rozvíjí se v ní sociální mobilita. Průmyslová společnost je rovnostářská z pohledu, že už neexistuje formální pravidlo, rituál či zvyk, který by určoval, kdo má mít bohatství a moc. Dalším rysem společnosti je anonymita, s čímž se váže i komunikace s neviditelnými partnery pomocí telefonů, emailů apod. To předpokládá gramotnost a schopnost komunikace ve vysoké kultuře, komunikace prostřednictvím kódů (např. oxfordská angličtina). *„Zvládnutí dané vysoké kultury, tedy kultury, kterou používá všudypřítomná byrokracie, je předpokladem politického, ekonomického a sociálního občanství, pokud je nesplníme, musíme přijmout druhořadý a podřízený status, anebo se asimilovat, vystěhovat případně se pokusit o změnu situace iredentistické nacionalistické činnosti (Gellner, 2003, s. 17).“*

Podle Gellnera (2003) je fotbal novodobým výrazem národní identity, ale reprezentuje současný konflikt. Fotbal upřednostňuje mezinárodní soutěže, velkokluby jsou občas silnější než národní týmy. To znamená, že v týmu působí hráči z jiného státu, než kde klub působí, což zvyšuje tlak na fanoušky, kteří by radši „národní“ tým. Klub je často důležitější než stát. Zde

tuto tezi potvrzuje výjimka právě u baskického fotbalového klubu Athletic Bilbao, jehož hráči musejí být narození na území Baskicka (či alespoň již hrát v jiném klubu na území Baskicka).²⁷

Erick Hobsbawm (1983) přišel s pojmem vynalezená tradice. Vychází z předpokladu, že neexistuje objektivní pohled na proces psaní dějin. Minulost je formována teoriemi, předsudky, názorovými postoji a výběrem dat historika, který nepodává úplné zprávy o událostech či faktech, ale konstruuje je k obrazu svému. Existuje nespočetné množství historických manipulací a ilustrací novinek oblečených do hávu starobylosti. Hobsbawm rozlišuje vynalezené a pravé tradice, ale vytvořená hranice mezi „vymyšlenými“ a „pravými“ tradicemi je zavádějící. Všechny tradice jsou v jistém smyslu „vynalezené“ lidmi a dokonce i starobylé mýty a rituály jsou kontinuálně obnovovány a pozměňovány tak, aby zapadaly do současné skládačky.

Nacionalismus je tak proces, který „vynalézá“ národy, národní identitu, což krásně demonstruje například článek od Michael Dietler (1994) „Our Ancestors the Gauls“. Ten ukazuje manipulaci s francouzskou identitou na základě bájného předka Galského vojevůdce Vercingetorixe. Ten má být symbolem „francouzství“, ale do učebnic se poprvé dostal až v roce 1867.

Výše jsem uvedla výčet přístupů k problematice nacionalismu, které se užívaly či se stále užívají společně s určitým geografickým nebo časovým vymezením konkrétního případu. I v případě Baskicka je nacionální hnutí spojováno se slovníkem primordialstických tendencí, což si ukážeme v následující podkapitole. Osobně se kloním k pojmům a vymezení, které navrhl Hroch (2006). Používá termín národní identita, která je kombinovatelná s dalšími druhy identit (ať již s identitou etnickou, státní či regionální). Jeho nevýhodou je, že nepostihuje moment aktivizace, který je s formováním národa spjat. K tomu si dopomáhá termíny národní hnutí, resp. národní mobilizace (Hroch, 2006, s. 60).

5.1.1.1. Několik zmínek o Baskické historii

V následujícím textu se pokusím načrtnout nejdůležitější momenty z baskické historie, a to ty, které souvisejí jak s dohady o původu jazyka, tak s nacionalistickými tendencemi, které často zmiňují tyto historické momenty jako důkazy, jež Baskům pomáhají v argumentaci při obhajobě myšlenky samostatného státu.

²⁷ Athletic club. www.athletic-club.net [cit. 2014-06-15]. Dostupné na: <http://www.athletic-club.net/web/main.asp?a=2&b=1&c=1&d=0&idi=0>

Argumentem z nejstaršího historického období bývá názor, že baskičtina byla původním jazykem kromaňonského člověka z přelomu paleolitu a mezolitu (10 000 př.n.l.) na území Pyrenejí (z tohoto období máme známé jeskynní malby jak ve Francii a Španělsku - Lascau, Altamira). Opravdu ale existují ohlasy na původ baskičtiny s původem v neolitu (5000 př.n.l.). Argumentace stojí na následující myšlence: Protože se jedná o jazyk z doby kamenné, slovo „kámen“ najdeme v množství složených výrazů i pro kovové nástroje. „(H)aitz“, znamená v baskičtině kámen a používá se ve složenině pro nůžky „guraizeak“, nůž „aizto“ či sekera „aizkor“ (Gorrachategui, 2009, s. 24). Jelikož ale víme, že baskičtina za svůj vývoj ztratila na 70-80% původní slovní zásoby a že navíc v době obrození jazyka vznikaly neologismy, musíme k tomuto argumentu přistupovat kriticky.

V železné době (1000 př.n.l.) byla baskická území silně ovlivněna indoevropskými Kelti a i v dnešní době můžeme vidět tyto stopy (například široce užívaný symbol jakéhosi čtyřlístku – „Lauburu“ v překladu čtyři hlavy, znázorňující čtyři živly – vodu, oheň, zemi, vzduch, bývá vyobrazen na rámech vstupních dveří, na náhrobcích, na typicky baskických dortech apod.). Baskové se identifikují s dnešními Iry či Skoty (potomky Keltů) a to nejen v kulturní rovině, ale hlavně na politické rovině v požadavku za nezávislost²⁸.

Dalším obdobím je římská doba. Zmínky o Bascích jsou připisovány Strabónovi (64 př.n.l. – 24 n.l.), který ale čerpal z poznámek historiků Poseidona a Artemidora (3 stol. př.n.l.), kteří rozlišují „Vascony“ (Collins, 1997, s. 30) a další kmeny. V jižní části území (dnešní Navarra) byla Římany v r. 75 př. n. l. založena Pamplona (baskicky Iruña) jako vojenský tábor na silnici, která spojovala údolí řeky Ebra s Akvitánií. Manuel Montero (2012) dokonce píše o kolonizaci přátelského rázu. Oproti tomu stojí právě nacionalistické tendence, a vtíp, který vypráví Aitziber. „*Nosotros vascos luchamos por la independencia casi dos mil años*“. - „*My Baskové bojujeme za nezávislost už skoro 2000 let.*“ Violeta popisuje Basky také jako bojovný lid, který se skoro celou svojí historií musel bránit proti někomu. „*Aquí en el País Vasco siempre ha habido una gente muy luchadora por sus ideales, muy peleona contra el poder imponente.*“ - „*Tady v Baskicku byli vždy lidé, kteří bojovali za své ideály proti jiné nadvládě.*“ Tyto výpovědi naznačují povědomí, které o Bascích panuje, které však musíme reflektovat a zamýšlet se nad určitou manipulací společností, nehledě na fakt generalizace.

Severní část byla nedotčená Římany. Zřejmě kvůli špatné přístupnosti hor. Tady začínají první nesrovnalosti v názorech na baskickou společnost. Jedním z nacionalistických

²⁸ Ilustruje dokument *Gazta zati bat* [film]. Zuzendaria Jon MAIA.

tendencí je myšlenka „jednoty národa“, Collins (1997) ale podotýká, že už pod římskou nadvládou začíná rozdělení společnosti na ty, kdo byli pod přímým vlivem římské kolonizace (právě jižní části) a na ty ze severní horské oblasti, jež nebyla kolonizována. Z lingvistického hlediska dochází s příchodem Římanů k pronikání latiny a podle Villara (2009) se sem mohl v tomto období dostat i baskický jazyk.

Po roce 400 pustoší území Basků Vandalové, Svébové, Alani a hlavně germánský kmen Vizigótů, spojenců Říma. Tyto události měly za důsledek, že se zmenšilo území Basků, což vedlo k agresivním výpadům proti obyvatelům v níže položených oblastech a Baskové byli viděni jako nebezpeční horalé. Jejich společnost nebyla organizovaná, neexistovala žádná aristokracie ani vládcí, existovali pouze starší. Objevuje se zase tu dualita baskické identity – Baskové jako horalé a měštští Baskové, kteří vyjadřují loajalitu Vizigótům. Baskové pořádali výpady od Santanderu až po Aragon (Collins, 1997, s. 102). O pár století později horalší Baskové také pořádali nájezdy na druhou stranu hor do Jižní Akvitánie, kde jim šlo hlavně o úrodu, stáda a otroky (Collins, 1997, s. 75). V sedmém století vzniká Gaskoňsko (Wasconia⇒Gasconia), na jih od řeky Garrony žili v 8. stol. výlučně Baskové.

Jelikož během 9. století spadali Baskové pod 3 různá království Gaskoňské, Navarské (Biskajsko, Gipuzkoa) a Asturské (Álava), nepojila je k sobě společná identita (dále měli i kulturní a i oblastí odlišnosti) a byli kvůli politice ochotní bojovat i proti sobě, tudíž zase žádná romantická idea jednotného národa.

Koncem 1. tisíciletí n. l. žilo v pyrenejských údolích obyvatelstvo neindoevropského původu, které vyznávalo matrilinearitu, na rozdíl od indoevropské patrilinearity. Což můžeme podložit podle Collinse (1997) historickými listinami, které odkazují, že majetek byl psán na ženy. I v současnosti se v baskické společnosti odkazuje na matrilineární prvky, které mají podporovat neindoevropský původ Basků. V rozhovoru například informátorka Nequa mluví o této charakteristice Basků. „*Oso matriarkala da euskalduna, emakumeek indar handia daukagu, hemen.*“ – „*Baskové jsou velmi matriarchální, tady máme ženy velkou váhu.*“ Další informátorka Alizia vypráví o tom, že v *baserri* byla žena “hlavou” stavení, odpovědná za její ekonomiku stránku věci. Jiná informátorka, co se přivdala do *baserri* z Katalánska, vyprávěla, jak její tchýně „hlava klanu“ řídí všechny činnosti na *baserri*. Faktem je, že v současnosti (2007) má baskický parlament v CAV jako jediný na světě většinový podíl ženských političek, což je ale zapříčiněno přijetím zákona „O rovnosti“ z r. 2005, který reagoval na tzv. skleněné stropy. Tento zákon má zaručovat, že alespoň polovinu členů na kandidátkách budou tvořit ženy (Douglass, Zulaika, 2007, s. 399). Jedná se tedy o pozitivní diskriminaci, ale naznačuje to

charakteristiky baskické společnosti, která tento zákon přijala.

Počátkem 11. stol. (1000-1035) se podařilo Sanchovi III. Velikému (Sancho el Mayor) sjednotit jak Navarru, tak Gaskoňsko, vtrhl i do Leónu a prohlásil se vládcem španělským (rex Hispaniarum). Často jsem se v rozhovorech i v televizních debatách setkala se zdůvodňováním, že Baskové tedy v minulosti vládli na Iberském poloostrově, a právě toto období je toho důkazem, jelikož poprvé v dějinách je tento okamžik oficiálně zaznamenán. Proto Sanchovi III. Velikému nacionalisté (např. Sabino Arana) nesprávně připisují symbol černého orla „Arano beltza“, který se dnes hojně používá na vlajkách a erbech jako symbol nezávislosti Baskicka. Původně byl ale poprvé použit později, až při vládě Sancha VII. v roce 1154 jako symbol Navarského království. Krásně se nám tu rýsuje nacionalistická manipulace se symboly, když „povědomí komunity musí být udržováno manipulací jejich symbolů“ (Cohen, 1985, s. 15), kdy Baskové odkazují symbolem (který je v povědomí Basků silně spojován s nezávislostí) k historicky prvnímu momentu historické nezávislosti na svém území, ale symbol zasazují v nesprávném historickém kontextu. Sancho III byl pro ně významnější nežli Sancho VII. Proto mu připisují tento symbol, který tím získává na ještě větší významnosti. Collins (1997) dále podotýká, že identita Basků byla sice sjednocena na základě jazyka, ale u dvora se mluvilo latinsky, a proto zůstala baskičtina „jen“ příslušníkům nižší společnosti – pastevcům a zemědělcům.

V Baskické historii je zajímavá problematika týkající se *fueros*. *Fueros* byly soubory právních ustanovení a výsad pro města, jež se v 11. století začínají objevovat ve Španělsku. Jejich vlivem se přiblížila ekonomika vnitrozemského Španělska (např. León) k hospodářství pyrenejského typu (Ubieto, 2007, s. 166). Často se tak spekuluje o původu *fueros* a je naznačováno, že by mohly pocházet z baskických tradic (Collins, 1997, s. 149, 177). Je to tak jeden z důvodů, proč jsou na ně Baskové hrdí. Další je, že se po staletí staly jakousi „mantrou“ jejich autonomie, protože jim zaručovala určitou svobodu. Například *fueros* z konce 15. století zaručovala svobodu všem lidem narozeným na baskických územích, čímž měli přístup k povoláním, jež byla odepřena nevolníkům jako např. písařské povolání. Na baskických územích neexistovalo nevolnictví jako ve zbytku Evropy a zápisy z 16. století dokazují, že oproti zbytku Iberského poloostrova tu neexistovali ani otroci (Ubieto, 2007, s. 403). Baskové byli, až na válečný stav, osvobozeni od povinné vojenské služby. Dále *fueros* znamenala, že se území nemusela přímo podřizovat králi veškerými jeho příkazy a nemusela platit daně. Pokud však panovník potřeboval peníze, obdržel je od baskických autorit jako dar. Tato výsadní práva Baskům vydržela až do roku 1876. A proto baskickým územím říkalo *Las Provincias Exentas*

„osvobozené provincie“ (Montero, 2012 s. 172).

V 16. století vrcholí s objevem Ameriky mořeplavectví, kterého se Baskové aktivně účastní, jelikož v Baskicku má mořeplavectví dlouhou historii. Z 8. a 9. století máme doložené velrybí věže stavěné na pobřeží, které sloužily k pozorování velryb. Z velrybářských aktivit vznikly dva baskické pidžiny. Za začátku 15. století existují záznamy o pidžinu označovanému jako *souriquois*, který vznikl z interakce baskických velrybářů a algokinských indiánů ze Severní Ameriky. Vznikl tak baskicko-algokinský (nebo baskicko-micmacký) pidžin. Kolem roku 1613 se dostávají baskičtí velrybáři na Island, kde vzniká baskicko-islandský pidžin (Pokorný, 2010, s. 138). Asi nejznámějším mořeplavcem byl Juan Sebastián Elcano, který se účastnil Magalhãesovy plavby kolem světa a po jeho smrti dovedl jako kapitán výpravu zpět do Španělska. Informátor Carmengia popisuje z povahové stránky Basky jako tolerantní lidi, kteří se při objevování nových míst lišili od španělských dobyvatelů, tím že jejich chování bylo spíše o domlouvání. „*Vascos era más de dialogar, llegar a un sitio y preguntar, intercambiar.*” – „*Baskové byli spíše lidé dialogu, přijet na nové místo a ptát se, vyměňovat informace.*“

Hlavně se však v tomto století rodí hutnictví, které bude mít na ekonomiku a vývoj Baskicka rozhodující význam (Ubieto, 2007, s. 395).

Počátek 19. století je pro španělskou společnost stejně jako v Evropě transformační období, charakteristické liberálními myšlenkami. Právě střet moderního a tradičního vyvrcholil ve Španělsku tzv. Karlistickými válkami (1833-1876). Baskické provincie se společně s Katalánskem staly baštou karlistů, v podstatě tradičního absolutismu, jelikož jim šlo a zachování výsad *fueros* i s daňovými úlevami. Naneštěstí pro Basky skončily Karlistické války porážkou, což vedlo okamžitě r. 1876 ke zrušení jejich *fueros*, to znamená, že zmizely daňové úlevy a byla zavedena vojenská povinnost. Nicméně určitá autonomie jim byla zachována v oblasti vzdělání a sociálním systému (Montero, 2012, s. 176).

Po uklidnění válečného konfliktu se zpět dostává ke slovu ekonomika Baskicka, která stojí na masivní produkci železa, např. v roce 1899 vyprodukovali Baskové 10 mil. tun železa. Tento ekonomický rozpuk znamenal značnou imigraci Španělů za prací do Baskicka, což se odráží na populačním boomu.

Baskická společnost začala na přelomu století postupně vykazovat znaky moderní společnosti jak v ekonomice, tak v politickém životě. Na baskické politické pluralitní scéně se tak objevují tři základní proudy:

1. Pravicoví liberální monarchové, kteří jsou právě propojeni s podnikáním a

ekonomickým rozvojem

2. Pracující třída vytvořená hlavně průmyslovou revolucí
3. Baskický nacionalismus jako reakce na tyto společenské změny

Právě v tomto období se začíná rodit baskický nacionalismus spolu s jeho hybatelem a zakladatelem první baskické nacionalistické strany PNV (Partido nacional vasco) Sabino Aranou. Jedná se o baskického spisovatele a politika narozeného v roce 1865 v provincii Vizcaya, syna průmyslníka, oddaného karlisty, což silně determinovalo Sabinovo zaujetí konzervativní prokatolickou politikou. V roce 1895 založil Baskickou národní stranu PNV, pravicově orientované undergroundové hnutí (Kurlansky, 2000, str. 166). Věnoval se baskičtině a snažil se ji očistit od cizojazyčných naplavenin především zaváděním bezpočtu neologismů. Právě Sabino Arana je zároveň autorem baskické vlajky zvané „ikurriña“. Červené pozadí odkazuje k baskickému lidu, bílý kříž pak symbolizuje čistotu Krista a zelený kříž starobylé právo, zároveň jsou to barvy, které korespondují s podobou baskické krajiny – červenobílé domky na pozadí zelených kopců (Kurlansky, 2000, s. 167). Vlajka se v této podobě dostala do povědomí Basků a je pevně spojena s uvažováním o „baskickém národu“. Byla naroubována na rozvíjející se nacionální hnutí a přijata jako tradiční kulturní prvek způsobem, který popisuje Eric Hobsbawm (1982), když se zabývá vynalézáním tradic. Základ Aranovy nacionální propagandy spočíval ve vyzdvihování baskické rasy. Podařilo se mu vytvořit hnutí postavené na romantické představě jednoty a vznešenosti baskického národa. Aranovo smýšlení je vzorným příkladem přístupu k „*procitnutí národa*“. Tato podoba nacionalismu velmi dobře koresponduje s dalšími evropskými hnutími 19. století, která jsou založena na hledání a mytizaci společných dějin, na vyzdvihování rozdílů mezi „námi“ a „jimi“. Takový nacionalismus pak chápe svoji skupinu jako nadřazenou těm ostatním a pojímá tuto skupinu primordialisticky, tj. jako objektivně definovatelnou a existující odnepaměti. Národy jsou tedy v pojetí primordialismu prastaré, pouze bylo nutné je probudit z hlubokého spánku a nechat je, aby si uvědomily svou vlastní jedinečnost (Gellner 2003, s. 20-23).

17. července 1936 vypukl státní převrat, který provedli generálové José Sanjurjo a Emilio Mola následovaní Franciscem Frankem. Převrat vedl k občanské válce, v Baskicku proti sobě stály nacionalistické provincie Gipuzkoa a Biskajsko a na druhém břehu pro karlistická Álava a Navarra. V roce 1937 Franco dobyl Baskicko a z Biskeie a Gipuzkoi se stávají tzv. „zrádné provincie“ (Montero, 2012 s. 179). Během dobývání vybombardoval s pomocí německé Luftwaffe města Otxandio, Eibar, Durango, Bilbao a Guerniku. Vybombardování

v Guernice se svou krutostí stalo předlohou pro Picasův obraz Guernica. Franco se jako neomezený diktátor chopil moci dne 10. října 1936, s tím, že monarchie bude zase v příhodnou dobu restaurována. Frankistický režim, který měl za cíl vytvořit tzv. Nový stát „*el Estado Nuevo*“, trval téměř čtyřicet let. Poválečné období se neslo v duchu upevňování režimu a moci Franka, do jehož rukou byla soustředěna většina pravomocí. Franco popřel Listinu základních práv a rozdělení moci. Frankistické Španělsko nemělo ústavu jako takovou, ale soubor postupně doplňovaných základních zákonů (1938 – 1967), o které se stát opíral. Franco měl nikým neomezenou legislativní pravomoc, která byla postupným doplňováním základních zákonů státu stále rozšiřována o další pravomoci (Pártlová, 2011). Po občanské válce se v Baskicku rozjel tzv. Stabilizační ekonomický plán a v důsledku rozvoje průmyslu se populace v Baskicku mezi lety 1950-1975 zdvojnásobila díky imigraci z ostatních částí Španělska (Montero, 2012 s. 180). V této populační vlně přišlo i mnoho rodičů informátorů, s nimiž byly prováděny rozhovory.

Roste vliv komunistické strany, jelikož jako jediná reflektovala společenské změny, na rozdíl od karlistů a socialistů, jež zkostratili. PNV bylo spíše pasivní v prosazování svých cílů v politice a proto vzniká v roce 1959 ETA, jež požadovala větší aktivitu a kloní se k marxismu (Montero, 2012, p. 181). Za celou svoji historii se organizace neustále štěpí na radikálnější a méně radikální větve. V roce 1968 dochází k prvnímu ozbrojenému konfliktu. V roce 1970 proběhl Burgoský proces, kdy bylo z 15 obviněných 6 odsouzeno k trestu smrti. Nakonec se díky mezinárodnímu pozdvižení a protestům proti režimu v samotném Španělsku od trestů smrti upustilo. Díky této události se rozrostla členská základna ETA. Toto období vyvrcholilo atentátem na premiéra španělské vlády. Jako odpověď následovala v roce 1975 odpověď vlády v podobě protiteroristických zákonů a výjimečným stavem. V témže roce umírá Franco. V roce 1969 určil za následníka španělského trůnu Juana Carlose Bourbonského, který po smrti Franka 20. 11. 1975 nastoupil na trůn.

V roce 1977 probíhají první svobodné volby, ve kterých vítězí PNV. Právě v této fázi se na politické scéně střetává umírněný nacionalismus s radikálním, reprezentovaným organizací ETA. O autonomním statutu Baskicka bylo rozhodnuto v roce 1979 v referendu. V období (1980-1986) po druhých vyhraných volbách PNV se vytvářejí baskické instituce jako EITB, což je baskická televize a rozhlas. Vzniká autonomní baskická policie – Ertzaintza. Vznikají jazykové zákony na podporu baskičtiny. Jako opozice k politické hegemonii konzervativní PNV vystupují radikálnější nacionalistické strany reprezentovány směrem *izquierda abertzale*, a aktivity ETA v tomto období postupně ustávají (Montero, 2012 s. 181). Po dalších volbách

v roce 1986 strany podepisují tzv. Ajouria Enea Pact, která odsuzuje postoj ETA a tím se staví do izolace i stoupence stran *abertzale*.

Zatímco v 60. letech se dá hovořit o skoro bezvýhradné podpoře baskické společnosti organizaci ETA, s přechodem ke konstituční monarchii se projevuje nejednotnost „baskického národa“. Rozkol je vidět jednak na znovuzrození role PNV v baskické politice, na druhé straně ve zformování bloku tzv. vlastenecké levice (*Izquierda/Ezkerra abertzale*) pod hlavičkou Herri Batasuna (Lidová jednota). Tak jako PNV, i HB je spíše než „čistou politickou stranou“ sociálním hnutím. Politický vývoj mimo nacionalistický prostor vedl ke znovuzformování tradičních sil, umírněné levice (PSE – Partido Socialista Euskadi) a konzervativní pravice (PPE – Partido Popular Euskadi), obě jako odnože celošpanělských stran. Významný je nový rozkol uvnitř hegemonické PNV (vládla v Baskicku nepřerušeně v letech 1980–2009), kdy v roce 1986 vzniká strana *Eusko Alkartasuna* (EA – Baskická solidarita) jako levicovější a radikálnější varianta PNV. (Chochola, 2010, s. 185)

Baskové jsou neradi spojováni s terorismem. Například Aitziber říká, že pokud se člověk vydá do Madridu a prohlásí, že je Bask, tak mu na to lidé řeknou, že je členem ETA. *“Tú igual vienes a Madrid y dices que eres vasco y te dicen que eres de ETA y no todos los que estamos aquí somos de ETA. Yo no estoy a favor de ETA, no hay que matar a nadie, pero ellos relacionan El País Vasco con ETA directamente.”* – *„Třeba přijedeš do Madridu a řekneš, že jsi Bask. Oni ti na to odpoví, že jsi z ETA, ale ne všichni odtud jsme z ETA, ale oni rovnou spojují Baskicko s ETA.“*

V současnosti upírají příznivci baskického národního hnutí naděje na to, jak dopadne referendum o nezávislost ve Skotsku a následně i v Katalánsku.

5.1.2. Etnicita

Etnicitu obecně chápeme jako něco, co dělí lidi na skupiny na základě odlišností. Základem etnicity jsou kategorie „My“ a „Oni“, bez této distinkce by etnicita nemohla existovat. Důležité jsou pak právě jakési hranice, na základě kterých skupiny oddělujeme a mezi kterými probíhají interakce. Na pole problematiky vrhl zásadní světlo Frederick Barth (1969), když přišel s konceptem hranic a rozlišováním „My“ a „Oni“. Tvrdí, že je nutné se zaměřit na etnické hranice, které definují skupinu. Etnicita je záležitostí sociální organizace. Etnická identita není analytický konstrukt, ale je záležitostí vnímání sama sebe (self-ascription)

a vnímání ostatními (ascription by others) v procesu interakce. Tvrdí, že v otázkách významných kulturních rysů existují hranice, diakritika, skrze kterou je komunikováno členství a kulturní standardy, které aktéři užívají k posouzení a hodnocení jednání ostatních členů etnika, což znamená, že „hrají stejnou hru“.

Dále jsem vycházela i z modelu, jež navrhl Richard Jenkins (1997), který definuje základní model etnicity z perspektivy sociální antropologie jako

1) etnicita je o kulturním rozlišování, identita se pohybuje v protikladech podobnosti a rozdílnosti

2) etnicita se týká hlavně kultury, sdíleného významu, ale také je určitou měrou zakořeněna sociální interakcí

3) etnicita není stabilní či neměnná stejně jako kultura, jejíž je součástí, nebo situace, v níž je vytvářena a opakována

4) etnicita jako sociální identita je kolektivní a individuální, projevuje se v sociální interakci a vnitřně se ztotožňuje při osobní sebeidentifikaci.

Eriksen (2002) chápe etnicitu spíše jako aspekt vztahů než kulturní vlastnost skupiny. Klade důraz na dynamiku hranice „My“ a „Oni“. Přichází s pojmem identifikace, jelikož se věnuje se spíše procesu.

Roger Brubaker (2004) jde ještě dál a odmítá koncepty identita a skupina, národ a tvrdí, že je to zavádějící a manipulativní. Navrhuje soustředit se na procesuální a dynamické stránky těchto konceptů. Vidí východisko v pojmech a procesech identifikace a kategorizace.

Smith (1991, In Hroch, 2006) považuje národní identitu za jednu z řady identit, které mohou být vzájemně kombinovány - jako identita regionální, etnická, náboženská ("multiple identities"). Je třeba brát v úvahu, že národní identita není pouhou variantou skupinové identity, do jejího utváření vstupuje také osobní identita a identita sociální, které vyjadřují, jak se jedinec prezentuje v sociální interakci a jak jej v interakci přijímají ostatní.

Malkki (1992) píše o identitě jako o koláži, která je vždy mobilní a procesuální, částečně sebekonstrukcí jedince, částečně kategorizací druhých, je to status, nálepka, zbraň, štít, studna vzpomínek.

5.1.2.1. Hranice

Právě při stavění konceptu skupiny přichází na řadu otázka, kde leží ta tzv. hranice mezi

MY x ONI. Anthony D. Cohen (1985) přichází přes vymezení komunity, kdy členové skupiny mají něco společného, co je významně odlišuje od členů jiných domnělých skupin. Komunita je stavěna na protikladech podobnosti a odlišnosti. Pojem komunita zase tvoří analogickou kategorii k národu a etniku. Symbolickou hranici tvoří tzv. rozlišovací znaky (*boundary makers*) jež pomáhají aktérům zvnitřňovat si identitu komunity, a které se - stejně jako identita jedince - uvádí vchod se sociální interakcí. Tyto rozlišovací znaky mohou být jak administrativní a ukotvené v zákoně, tak geografické, náboženské, jazykové. Nemusejí být objektivní, ale existují v myslích aktérů.

Pro Basky je tímto hlavním znakem jazyk. Slovíčko Bask, španělsky *vasco* nelze přeložit do baskičtiny. Baskičtina pro něj nemá ekvivalent, používá označení *euskalduna*, což znamená „*euskara duena*“ - ten, který vlastní baskičtinu nebo *Euskalherritara* - obyvatel území Baskicka. Protože Baskové v emickém označení sami sebe používají odkaz na jazyk, tak za nejdůležitější rozlišovací znak považují právě jazyk. Baska dělá Baskem právě znalost baskičtiny. Termín *euskaduna* někteří chápou pouze v definici vlastníka baskičtiny, zatímco jiní ho ztotožňují s termínem *vasco* ve španělštině – Baskem. Záleží na postoji mluvčího. Ve většinové společnosti se velmi zaměňují názvy Bask/*vasco* a *euskaldun*. Většina lidí je v běžné řeči bezmyšlenkovitě ztotožňuje. Když se ale člověk dále ptá, tak jsou schopní oddělit tyto pojmy a vymýšlet nejrůznější teorie.

Sice se podle nich stát Baskem může každý, kdo se tak cítí, jak tvrdí informátorka Iris. „*Vascos son todos que quieren ser vascos. ¿Tu quieres ser vasca? Si te apetece ser vaca lo eres y ya está. Y si hay alguien que ha nacido aquí y no quiere ser vasco no lo sé.*” - „Baskové jsou všichni, kdo chtějí být Basky. Chceš být Baska? Tak jestli chceš, tak jsi a hotovo. A jestli je někdo, kdo se tu narodil a nechce být Baskem, nevím“. Ale na druhou stranu se snaží paradoxně definovat Basky i na základě vizuálních charakteristik, podle rysů v obličeji a formy oblékání. Nigua říká, že Baskové mají – „*Sudurra handia, Katalanak eta guk oso antzekoa gara, ez dakit*” - „Velký nos, Katalánci a my jsme si podobní, nevím“. Dále také hlavně podle formy oblékání. „*Pero sí que se nota, si vamos fuera, sobre todo la forma de vestir, ya sabes más o menos si esa persona es vasca o no.*“ „Ale jistě, že se to pozná, když jedeme do zahraničí, hlavně forma oblékání, více méně víš, zda je dotyčný Bask nebo ne.“ Tyto definice si odporují s definicí, že být Baskem je o pocitu a o schopnosti mluvit baskicky. Setkáváme se tak s fyzickými rozlišovacími znaky, které poukazují na primordiální teorie.

Právně díky subjektivnímu vnímání těchto symbolů či rozlišovacích znaků, dochází k situacím jako např. v obchodě, kdy spolu dva baskičtí mluvčí mluví španělsky. Souvisí to

s tím, že se právě objektivně nedá vizuálně poznat, kdo mluví a kdo nemluví baskicky. Proto byla při výzkumu kladena během rozhovorů i otázka, v kterém jazyce začínají konverzaci v obchodě, baru apod. Tato otázka se vynořila během výzkumu v terénu a byla zařazena do polostrukturovaných rozhovorů až v průběhu výzkumu. Jesus potvrdil, že se mu stávaly situace, kdy mluvil s euskaldunem španělsky, a popisuje, co se mu honilo hlavou, když si to uvědomil. *“Me siento mal y digo, joder yo tonto porque no lempeszaba a hablarle desde el principio en euskara, porque igual pensaba que no sabía euskara y luego me daba cuenta de que sí que sabía.”* – „Cítím se špatně a říkám si, proč jsem sakra nezačal hned ze začátku mluvit baskicky, protože jsem si třeba myslel, že neuměl baskicky, ale jakmile jsem si to uvědomil...“ Informátor Lartaun se také už dostal do situace, když se spletl a mluvil s euskaldunou španělsky. *„Sí, alguna vez si que me ha pasado y luego nos miramos como diciendo, porque si los dos somos euskaldunes hemos hablado en castellano.“* – „Ano, občas se mi to stalo a potom se na sebe koukáme, jakoby jsme si říkali, proč, když jsme oba Baskové.“

Vědomí komunity přímo související s vnímáním hranic se tudíž odráží v lidské interakci. Hranice proto může vnímat každý jedinec jinak a někdo je nemusí vidět vůbec. Symboly sdílíme s těmi, kdo sdílí stejný jazyk, ale to neznamená, že sdílíme stejné vnímání symbolu.

Vzniká tak prostor pro jazykovou ideologii, která vzniká tím, že 1) autoři stejně jako mluvčí nejsou schopni plně vyjádřit, to co chtějí sdělit, 2) proto je v jejich textech prostor pro skryté závěry, které předpokládají, že sdílejí se svými čtenáři, 3) což je odhaleno právě analýzou těchto skrytých/nevyjádřených závěrů, které vyjadřují ideologický rámec (Blommaert, Verschueren, 1998, s.191). Není proto divu, že jazyk – baskičtina, vytváří identitu a diskontinuitu, spojuje a zároveň rozděluje (Blommaert, Verschueren, 1998, s. 202).

Z přístupů k problematice nacionalismu a etnicitě se začíná prosazovat teorie identit. A to multiidentit zmiňovaných Smithem (In Hroch, 2006), protože osoba nemá jen jednu identitu, jedinec může mít celou kolekci identit. Informátorka Iris to krásně shrnuje, když se bavíme o definici, kdo je Bask. *“Las personas no tienen la única identidad. La identidad más importante para mí es como mujer. La identidad es multiello.”* – *“Lidé nemají jen jednu identitu. Pro mě je nejdůležitější identita ženy. Identita je multiono.”* Identity jsou flexibilní, pluralitní stejně jako postmoderní pojetí kultury/společnosti jak říká Rampton (1995). Nás zajímá, na jakém základě respondenti vytvářejí baskickou identitu. Je to o subjektivní vnímání a definicích, se kterými se nemusejí mluvčí identifikovat. Identifikace u Basků vykazuje jak moderní, tak primordiální tendence, neboli „staré“ a „nové“ pojetí kultury.

6. Jazyková ideologie

“HIZKUNTZA BAT EZ DA GALTZEN EZ DAKITENEK IKASTEN EZ DUTELAKO, DAKITENEK HITZEGITEN EZ DUTELAKO BAIZIK”

„Jazyk se nevytrácí, protože se ho lidé neučí, ale protože, ti co ho umí, jím nemluví.“²⁹

Jazyková ideologie³⁰ může být chápána jako pojítka, které znázorňuje souvislost mezi sociální strukturou a formou řeči (Woolard, 1994, s. 55). Jazykové ideologie jsou přínosné nejen z hlediska jazykové analýzy, ale i sociální. Snaží se o ztvárnění souvislosti mezi jazykem a skupinou až identitou jednotlivce, estetickým, morálkou a epistemologií. Podobně jako v jakémkoliv poli zájmu existuje také množství definic a přístupů k jazykovým ideologiím.

Silverstein definuje jazykové ideologie jako *„soubor názorů o jazyku, který je formulován jeho mluvčími jako odůvodňování či ospravedlňování vnímaného jazykového systému a jeho použití“* (in Woolard, 1994, s. 57). Heath je definuje s důrazem na sociální stránku jako *„samozřejmé představy a cíle, jež jsou vlastní skupině a jež se týkají role jazyka v sociální zkušenosti členů skupiny tím, jak se podílejí na projevu skupiny“* (in Woolard, 1994, s. 57). Rumsey široce definuje jazykové ideologie jako *„sdílené obsahy představ obecného smýšlení o povaze jazyka ve světě“* (in Woolard, 1994, s. 57). Irving mluví o „kulturním systému představ o sociálních a jazykových vztazích společně s jejich morálními a politickými zájmy“ (in Woolard, 1994, s. 57).

Woolard (2008, 1995) ukazuje na příkladu Katalánska, který je podobný baskickému prostředí, jak a co určuje to, jestli je jazyk institucionálně uznáván. Na jazykovém poli se utkávají ideologické koncepty autentičnosti (authenticity) a anonymity.

Ideologie autentičnosti se vztahuje k určité lokální komunitě a jejímu jazykovému prostředí, jež je chápáno jako sociálně a geograficky hluboce zakořeněné, v evropském kontextu s nádechem *venkovské lidové čistoty* (analogie k nacionalismu). Jazyk musí pocházet *„odněkud - from somewhere“*. Pokud je autentická ideologie uznána, tak jsou oslavovány veškeré jazykové *„označující – indexical“* formy. Zástupné znaky reprezentace jsou upřednostňovány až do míry, kdy je důležitější, kdo jsi, nežli, co říkáš (Woolard, 2008, s. 3).

²⁹ Heslo, které je často k vidění v barnetegi, euskalategi či podnikcích podporující národní hnutí.

³⁰ Literatura jazykové ideologie v českém jazyce je zatím nedostupná, či jsem na ní při pře rešerši nenarazila. Použitá terminologie tedy vychází z mých překladů a mohou se v ní objevit případné nepřesnosti.

Člověk musí znít jako někdo, jehož projev je vnímán jako přirozený a autentický i s tóny a přízvukem, což se potvrzuje i v Baskicku, kdy mluvčí, který se naučí standardizovanou formu baskičtiny „batua“ se jí stydí mluvit, či se mu do toho nechce, protože nebude znít, jako někdo, kdo se jí učil od malička a mluví v nějakém dialektu. Informátorka Violeta to popisuje slovy: *„El euskara batua que aprendemos en las ikastolas es un poco artificial de alguna manera. Cuando oigo a alguien hablar, a una persona de aquí de Donosti, que habla un euskara mucho más natural, me siento un poco avergonzada porque mi euskara es muy ortopédico, mi euskara es diferente.”* – *“Euskara batua, kterou se učíme na školách, je na jednu stranu trochu umělá. Když slyším mluvit někoho ze San Sebastián, kdo mluví daleko přirozeněji, a moje baskičtina je jiná, tak se cítím trochu trapně, protože moje baskičtina je jiná, hodně umělá“.* Lartaun to shrnuje v postojích, které před tím panovaly vůči euskaldun berris, euskaldun zaharak (mluvčí euskara od narození) byli docela kritičtí vůči chybám, které euskaldun berris dělali. *„Hoy en día no tanto, pero antes los euskaldunes éramos bastante críticos con los euskaldun berris, porque la forma de hablar que tenían ellos nos hacía gracia. Decíamos que ,para hablar así euskara mejor no lo hables‘, comentarios así, pero yo creo hoy en día que no... Euskaldun berri es una persona que aprende euskara siendo adulto, una persona aprendiendo comete errores gramaticales, faltas de todo. El problema es que nosotros como euskaldun zaharras no tendríamos que reírnos de ellos, ni desanimarlos. Por esta parte, algunos euskaldun berris sienten vergüenza y dicen, ,jo esque mi euskara no es como el euskara de un nativo‘, pero depende de la persona, depende de cada uno...”* - *„Dnes tolik ne, ale onehdá jsme byli euskalduni dost kritičtí k eskaldun berris, protože jsme si dělali srandu z toho, jak mluvili. Říkali jsme, že, ,nežli mluvit takto, radši baskicky nemluv‘ a podobné komentáře, ale myslím, že dnes už ne... Euskaldun berri je osoba, která se učí baskičtinu v dospělém věku, osoba co dělá gramatické chyby, chyby všeho druhu. Problém je, že my, jako euskaldun zaharras, bychom se jim neměli smát, ani je odrazovat. Kvůli tomu se někteří euskaldun berris stydí a říkají, ,ach jo když já nemluví baskicky jako rodilý mluvčí‘, ale záleží, o koho jde, záleží na každém zvlášť...”*

Ve Španělsku se minoritní jazyky označují pod názvem „lengua propia“ – vlastní/původní jazyk, což signalizuje soukromou a specifickou stránku jazyka, spíše než veřejnou a obecnou. Právě tato autentičnost vzrostla jako ideologický nástroj během národních obrození v osmnáctém a devatenáctém století s romantickými představami o jazyku, lidech a národu.

Oproti minoritním jazykům stojí hegemonické jazyky, jejichž autorita leží právě na

konceptu anonymity. Ta vychází z Habermasovského pojetí veřejné sféry, ve které je politická autorita založena právě na ideologii anonymity (Gal, Woolard, 1995, s. 135). Do této „veřejnosti - public“ by mělo jít zařadit každého, ale anonymita separuje od jedince jeho soukromé a individuální charakteristiky a vyzdvihuje všeobecný názor. Kořeny této veřejné sféry jsou prezentovány jako transcendentní či dokonce chybějící. Veřejná sféra nikomu nepatří, je oproštěná od konkrétních sociálních perspektiv, proto dosahuje „objektivitu“, jež je považována za „pohled odnikud - a view from nowhere“. Dominantní ideologie se tak ve veřejné sféře jeví jako obecně přístupná, sociálně neutrální, přirozená objektivní pravda. V tomto úzu se nemá věnovat pozornost zájmům historicky specifické sociální skupině. Jazyk je idealizován jako transparentní zrcadlo, které je přístupné všem, zatímco sociální označování (indexicality) je vlastnost, jež je vyhrazena minoritním jazykům.

V případě jazykového inženýrství, kdy je konstruován či znovu-objevován jazyk, si jeho inženýři neboli „language planners“ vypomáhají jinými jazyky, interdialekty pro standardizaci jazyka. Snahou je vytvořit jazykovou formu, která by nebyla identifikovatelná se specifickou skupinou mluvčích – v našem případě *euskara batua*. Tento pokus o vytvoření jazykové anonymity často stojí spíše na ideologických aspektech než na lingvistických. Mnoho jazykovědců a aktivistů, kteří se podílejí na tomto procesu, však sama nebyla roditelými mluvčími. Zapomněli standardní jazyk, o kterém prohlašují, že nepatřil žádné specifické skupině či společenské třídě. Naopak prohlašují, že bylo čerpáno z neodmyslitelných zákonů jazyka – příklad profesionální lingvistické ideologie v praxi (Gal 2001 in Woolard 2008, s. 7).

Bourdieu se staví kriticky ke konceptům ideologických projektů anonymity a universality. Všeobecné přijímání autoritativní anonymity nazývá nepochopením (misrecognition), které spočívá v tom, že posluchači uznávají autoritu dominantního jazyka, ale nevidí historický vývoj a rozdíly materiální síly sociálních skupin, které tvoří základ této autority. Toto nepochopení vede k vykořenění jazyka, což uskutečňují instituce, školy. Ukazuje to na analogii *praní špinavých peněz*, kdy je skutečný zdroj jazykového kapitálu zakryt procesem jeho přesunu skrz legitimní instituce. Tím, že ztratí svoje sociální kořeny, stane se jazykem „odnikud - from nowhere“. Paradoxně se tak snaží dokázat, že jazyk patří komukoliv, ale je nahlížen z marginálních pohledů, jako ten, který patří jedněm více než druhým, společně s výsadním přístupem do veřejné sféry.

Paradoxem je, že za Franka španělština nebyla jazykem „odnikud“, ale měla velmi specificky určený původ. Také Angel Lopéz García (1985, In Woolard 2008) rozvíjí teorii, že španělština má jasný původ, a to velmi specifický. V jeho teorii je španělština původem

interdialektů baskičtiny a latiny, která je poté přivlastněna Kastily, převlečená a nazvána kastilštinou, má široký původ a proto je jazykem odnikud. V jeho teorii byla španělština přetvořena za renesance principem odnikud, ale teprve při její nové lokalizaci s Kastilskem získala na síle. Tak argumentuje, že v moderní době základy, na kterých stojí autorita španělštiny, nejsou anonymní, ale konkrétní a exkluzivní.

Na druhou stranu někteří tvrdí, že španělština je vykořeněná a univerzální, což zapadá do ideologického modelu odosobnění a anonymity, jenž stojí jako protiklad autority „starého režimu“ čili krále a aristokracie. Například Lodares (2002, In Woolard 2008) spojuje záchranu minoritních jazyků se španělským zpátečnictvím a prohlašuje, že určité kruhy baskického a katalánského nacionalismu spojuje s teoriemi, jenž Hitler vyjádřil v *Mein Kampf*.

Současné snahy o rozmach španělštiny po celém světě stojí údajně na anonymitě, univerzalismu, ekonomice a pragmatismu. Skutečná realita ale leží na Hispáncích v USA, kteří si po generace zachovávají španělštinu jako znak identity. Tím, že se jejich minoritní skupina stále z demografického hlediska rozrůstá, začaly americké společnosti používat španělštinu jako druhý jazyk při obchodování. Jak můžeme vidět, role autenticity a anonymity se překrývají, a proto za svojí celosvětovou komodifikaci vděčí španělština z velké části své roli (původně minoritního jazyka), kterou hraje v politice identity v USA (Woolard, 2008, s. 17).

6.1. Paradox autenticity a anonymity

„Znovuvzkříšený“ jazyk může být uvězněn v napětí mezi autenticitou a anonymitou. Autentičnost a hodnoty identity pomohly přežít podřízeného jazyka. Na druhou stranu právě autenticita může způsobovat omezování osvojování a použití jazyka širší populací.

První snahy konstrukce jazyka probíhaly za dob baskického obrození na přelomu 18. a 19. století, kdy Sabino Arana vytvářel množství neologismů. Sám nebyl rodilým mluvčím. Druhá snaha o vytvoření standardní baskičtiny, která by byla přístupná a univerzální všem, probíhala od poloviny 20. stol. Jazyková roztržičnost baskičtiny je podmíněná hlavně tím, že je většina Baskicka v hornaté části rozdělena údolími, která byla relativně izolovaná, a tak vytvářela malé mikrokosmy, v nichž se vyvíjela baskičtina každá svým směrem. Další faktor byl, že do devatenáctého století neexistovalo něco jako centralizované Baskicko (až na Navarské království), každý kout příslušel jinému území či králi, a tudíž i správě, a proto neexistovala jednotná forma baskičtiny.

Nakonec vznikla v roce 1968 *euskara batua* jako norma spisovné baskičtiny (Zavadil, 2010, s. 28). Jsou na ni rozporuplné názory, protože je založena na gipuzkoánském dialektu a nejvíce vzdálená biskajskému a suletínskému. Přesto, že se nejvíce podobá gipuzkoánskému dialektu, je velmi těžké porozumět rodilým mluvčím z Gipuzkoi, kteří mluví ve svých dialektech. Během lingvistického kurzu se nejednou rozhořela debata na téma, zda bylo dobré takto uměle standardizovat *euskara*. Jedna účastnice kurzu, asi sedmdesátiletá paní, která se přímo účastnila procesu vzniku *batua*, její vznik hájila jako dobrý krok. Paradoxně antropologii studovala ve španělštině a baskicky mluvit jsem jí neslyšela. Naproti tomu mladší studenti (rodilí mluvčí) oponovali, že nebylo spravedlivé takto *batua* ustanovit. Chápu to tak, že jejich lokální dialekty jsou nespisovné, že mluví špatně baskicky, protože se skupina lidí rozhodla určit, co je a není spisovné. Druhá výtká se týká toho, jak byla *batua* založena hlavně na gipuzkoánském dialektu, což chápu jako nespravedlnost hlavně lidí z Biskajska. To potvrzuje informátorka Erreka, když říká, že *batua* rozděluje společnost. Informátor Amaiur se ale zastává *batua*. „*Yo creo que era necesario porque hasta hace poco tiempo no nos podíamos entender entre nosotros y aunque sea euskara batua, muchos dicen que es un idioma como inventado, pero no es verdad, es un idioma que coge un poco del euskara del centro - Gipuzcoano y Navarra y luego añade vocabulario de los otros euskalkis, creo que es positivo para poder entendernos todos y a partir de ahí creo que cada sitio tendría que intentar mantener su propio euskalki por ejemplo en televistas locales, revistas así o en la escuela también.*“ - „*Myslím, že to bylo něco nezbytného, protože jsme si donedávna navzájem nerozuměli. A i když je to euskara batua, lidé říkají, že je to jakoby vynalezený jazyk, ale to není pravda. Je to jazyk trochu založen na centrální baskičtině, tzn. Gipuzkoa a Navara a poté přidává slovní zásobu z ostatních dialektů. Myslím, že je to něco pozitivního, díky čemuž si všichni rozumíme, ale zároveň by si každá oblast měla zachovat svůj dialekt například v lokální televizi, novinách či také ve škole.*“

Je zajímavé, jak se zastává na jednu stranu *batua*, což je zřejmě dáno tím, že měl učitelku *euskaldun berri*, která mu hodně předala a ovlivnila jeho názor. Na druhou stranu popisuje, jak dříve také nerozuměl biskajskému přízvuku či přízvuku z Azpeitie, Azkoitie. To se zlepšilo po nástupu na univerzitu, protože tak přišel do styku s jinými dialekty. Když byl ale na *bersolaritza* v Suletínsku, tak prý vůbec nerozuměl. Proto jsem se ho zeptala, jestli když potká někoho, kdo má úplně jiný přízvuk, jestli spolu mluví *batua*. Odpověděl, že stejně používají mix dialektů, než by použili *batua*. Tudíž ani on ji nepoužívá. K těmto situacím dochází často, když se potkají třeba i rodilí mluvčí z *Iparralde* s rodilými mluvčími

z *Hegoalde*, tak si docela nerozumí, ale paradoxně i přesto nepoužívají *batua*.

Kladné názory k vytvoření *batua* vyjadřují informátoři ze San Sebastianu a jeho přilehlého okolí a také informátorky z Vitorie, které se právě naučily *batua* ve škole. Spíše se jedná o jazyk, kterým v praxi mluví jen euskaldun berri, poté v televizi, rádiu a píše se v něm baskické učebnice a většina knih. Žádný rodilý mluvčí ji však v běžné komunikaci nepoužívá, pokud nemluví s euskaldun berri a nesnaží se mu pomoci.

Podle Angela Lopeze Garcíi minoritní jazyky působí jako „nadměrně viditelné“ ve smyslu, že nemají anonymní neviditelnost, což je funkce, kterou by měl plnit veřejný jazyk. Tvrdí, že je téměř nemožné vést přirozeně každodenní život v jazyce jako je katalánština, což Woolard vyvrací, jelikož je to možné zvláště v oblastech okolo Girony a okolí Barcelony (s výjimkou Barcelony). Avšak také poukazuje na paradox lingvistické normalizační kampaně, kdy jsou výrazné snahy o to, aby jazyk byl nepozorovanou volbou („marked effort to make a language the unmarked choice“ (Woolard 2008, s.18).

V baskičtině je možné vést každodenní život. Za prvé, je to jedna z priorit, která je ustanovená ve Všeobecném plánu na propagaci používání baskičtiny „*El Plan General de Promoción del Uso del Euskara*“ (Baskická vláda, 1998), který spočívá ve vytyčení a podpoře opatření jazykové politiky, jež je nezbytná k zajištění možnosti žít život v baskičtině pro toho, kdo si to přeje. Za druhé je to realita, která platí hlavně v malých městech a vesnicích v Gipuzkoe a severní Navaře.

Zajištění možnosti „žít život v baskičtině“ má být dosaženo i systémem povinných jazykových titulů z baskičtiny, které musejí dokládat státní úředníci „funcionários“. Ve Španělsku je množství povolání tzv. officio – nejrůznější druhy státních a veřejných povolání, spadá sem např. silničář, učitel, lékař, asistent na informacích. Jsou to takzvané veřejné – státní pozice a zde je nutnost mít titul podle zákona. Při předvýzkumu v Zestoe jsem se setkala s názory španělských imigrantů, kteří si velmi stěžovali na tuto povinnost titulů. Velmi si stěžovali na to, že se s nimi v Euskadi jedná jako s méněcennými, protože nemluví baskicky a nemají titul z baskičtiny. Jedna z nich byla bývalou učitelkou, mluvila baskicky, ale ne tak dobře, aby složila EGA³¹ a mohla učit, tak dělala kuchařku ve školní jídelně. Z baskičtiny se tak z minoritního potlačovaného jazyka stal majoritní utiskující jazyk. Pokud člověk nemá titul EGA či obdobný titul z baskičtiny, tak si skoro nemůže najít práci. Informátorka Iris popisuje,

³¹ Titul z baskičtiny (dle evropského referenčního rámce C1), který by měl v 16. ti letech obdržet na konci povinné školní docházky v modelu B a D každý student, ale v praxi to tak není – Carmengia a Xiristra si ho dodělávali několik let po té, co ukončili střední školu a i Alizia ve výpovědi tvrdí, že ve skutečnosti to model B a D nezaručuje, i když by jej měl.

že i její matka se musela učit baskičtinu. „*Ocho años, así, pero aprendiendo poco a poco, mi madre era auxiliar de clínica entonces como es funcionario público, pues tiene que aprender euskara*“. - „*Učila se osm roků, ale pomalu, moje matka byla asistentkou na klinice, a protože je to veřejná pozice, tak se musí naučit baskičtinu.*“

Informátor Xiristra, který si titul dodělal společně jako Carmengia, vidí pozitivně, že se žádá certifikát. – „*A mí me parece bien que te pidan un certificado, porque hay gente que no tiene ni idea de euskara. Hace seis meses que no tenía certificado de euskara. Es una forma de ver si hablas euskara, es una forma de medirlo.*“ - „*Mně přijde správné, že po tobě chtějí certifikát, protože jsou lidé, kteří nemají ponětí o baskičtině. Před šesti měsíci jsem neměl certifikát z baskičtiny. Je to způsob jak poznat, jestli mluvíš baskicky, je to způsob jak to posuzovat.*“ Zajímalo by mě, jestli by měl stejný názor, kdybych se ho zeptala předtím, než dosáhl tohoto titulu. Carmengia a Xiristra se totiž zařadili do skupiny „vyvolených“ uchazečů na pracovním trhu, kteří nebudou už nikdy znevýhodněni při hledání práce

Neznamená to, že lidé nemohou získat práci bez doložené znalosti baskičtiny, ale dává se přednost uchazečům s titulem z baskičtiny. Například na hodinu baskičtiny v AEK chodili dva knihovníci *funcionarios*, kteří neměli žádnou znalost baskičtiny (Práci ale získali, protože měli určité sociální znevýhodnění. Aby se naplňovala politika baskicky mluvících zaměstnanců, tak je poslali do *euskaltegi*. Bylo ale vidět, že neměli žádnou motivaci a byli tam z povinnosti, protože dělali jen velmi malé pokroky oproti ostatním). Dalším demotivačním faktorem asi bylo i to, že knihovna za ně kurz zaplatila oproti ostatním studentům, kteří si kurz hradili ze svých zdrojů. Když se ale přeci jen stane, že se na takové místo dostane člověk, který nemluví baskičtinou, tak se Baskové velmi bouří, protože je to podle nich jejich právo moci se na takových místech domluvit rodným jazykem.

Příkladem je informátorka Usune. „*Nik reklamatu, nik esan - Nik nahi dut euskaldun batekin - zergatik? Nire hizkuntza euskara delako, ni hobeto espresatzen naizelako euskaraz eta nahi dut euskaldun bat, nire eskubidea da, Osakidetza da, publikoa da orduan...*“ – „*Já to reklamuji, říkám, že chci mluvit s euskaldunem. Proč? Protože baskičtina je mým jazykem, protože se lépe vyjadřuji v baskičtině a chci euskalduna, je to moje právo, je to nemocnice a ta je veřejná, takže...*“

Lartaun prohlašuje, že na veřejných místech se vždy dožaduje baskičtiny. „*En los servicios públicos en euskara me da igual sea donde sea, es uno de mis derechos que mantiene en euskara los servicios públicos entonces hago uso mi derecho.*“ – *Na veřejných místech baskicky, je mi jedno, kde to je, ale je to jedno z mých práv, které zachovává baskičtinu ve*

veřejných službách, takže využívám svého práva. “

Aitziber popisuje, že na místech jako jsou nemocnice, radnice či univerzita, musí být zaměstnanci, kteří mluví baskicky. Odůvodňuje to tak, že jsme v Baskicku a tady se přeci mluví baskicky, nehledě na existenci lidí, kteří se lépe dorozumívají baskicky nežli španělsky. *„Los que trabajan allí tienen que saber euskara. Imagínate que viene una abuela que toda la vida hablaba en euskara y no sabe castellano, entonces qué? En mi pueblo hay muchos que no saben hablar en castellano bien. Hay mucha gente mayor que vive en caseríos que no salen mucho y han pasado toda su vida hablando euskara y no saben hablar en castellano. Y tenemos derecho de hablar en euskara. Estamos en el País Vasco, aquí se habla vasco.“ - „Ti, co tam pracují, musejí umět baskicky. Představ si, že přijde nějaká babička, která celý život mluvila baskicky a neumí španělsky, potom co? U mě na vesnici je dost lidí, co nemluví dobře španělsky. Existuje hodně starých lidí, kteří žijí v caseríos, moc odtamtud nikam nechodí, celý život mluvili baskicky a neumějí mluvit španělsky. Máme právo na to mluvit baskicky. Jsme v Baskicku a tady se mluví baskicky.“*

Erreka popisuje vlastní zkušenost z nemocnice, kde byla na praxi. *„Es verdad, cuando he estado de prácticas la gente te dice siempre - Jo, esque yo prefiero que me venga un médico a hablar en euskara, porque me manejo más fácil. - Entonces cuando ven que nosotros los estudiantes sabemos, nos miran con otros ojos y les hace muchísima ilusión, y siempre nos dicen, bueno gero arte, ikusiko gara, ondo segi. Ellos se sienten más cómodos, si son de caserío o de pueblo te lo agradecen mucho.“ - „Je pravda, že jsem byla na praxi, lidé říkali – když já bych radši, aby ke mně přišel doktor, který mluví baskicky, protože mu lépe rozumím. Takže když pacienti vidí, že my studenti umíme baskicky, tak na nás koukají jinýma očima, dělá jim to radost a vždy nám říkají (baskicky) na shledanou, na viděnou, mějte se. Cítí se příjemněji, pokud jsou z casería či vesnice, tak ti jsou za to hodně vděční.“*

Toto byly příklady z formálního/státního prostředí. V neformálním prostředí jako jsou obchody či restaurace, řeší každý situaci po svém. Záleží i na geografické pozici či duševním rozpoložení jedince. Například informátorka Usune se dorozumívá pouze baskicky. *„Nik ikusten badut berak niri ulertzen didala, nik jarraitzen dut euskaraz baina berak erderaz baino nik euskaraz, azkenean nire eskubidea da, ordun nik beti... eta ikusten badut berak ez duela ulertu mimika egiten diot.“ - „Pokud vidím, že mi rozumí, tak pokračuji baskicky, oni španělsky, ale já baskicky, nakonec je to moje právo, tudíž já vždy.... Pokud vidím, že mi nerozumí, dorozumívám se mimikou.“*

Informátor Amaiur se pokouší o baskičtinu, ale připouští, že záleží, jaký má den a když

ví, že mu nebudou rozumět baskicky, tak mluví španělsky. Informátor Lartaun to řeší podle toho, kde je. „*Según donde estoy, en mi pueblo completamente en euskara.*” - „*Záleží na tom, kde jsem, u mě na vesnici pouze baskicky.*“ - Podobně jako Amaiur, ale přiznává, že také záleží na tom, jaký má den. Když má například bojovnou náladu a ví, že mu nebudou rozumět baskicky, tak si stejně objedná v baskičtině. Ale jinak v San Sebastiánu více méně ví, kde jak mluví a podle toho se řídí. „*Según el día que tenga, un día sé que no va a saber euskara o es muy probable que no sepan euskara pero tienes un día más peleón y más revolucionario y por ejemplo vas a McDonald y seguro que no saben euskara pero si lo pides en euskara y cosas así pero aquí en Donostia sabes sitios y las tiendas que te van a entender en euskara entonces vas a eso.*” – „*Podle toho, jaký mám den. Víím, že mi nebudou rozumět baskicky nebo je to velmi pravděpodobné, ale máš den, kdy se chceš prát a dělat revoluci a například jdeš do McDonalda, kde určitě nebudou rozumět baskicky, ale stejně si objednáš v baskičtině a podobně. Ale tady v San Sebastiánu znáš místa a obchody, kde ti budou rozumět baskicky a dle toho se řídíš.*“

Informátorka Ainitze situaci nevidí konfliktně, snaží co nejvíce mluvit v baskičtině, ale nesnaží se komunikaci vynucovat násilně. „*Yo normalmente cuando voy a las tiendas intento hablar en euskara, en mi zona se habla más que aquí. Yo cuando voy a Azpeitia, Azkoitia, Zestoa, casi todos saben hablar en euskara, pues en esta zona hablo en euskara, cuando vengo a Donosti algunas veces si que no empiezo hablar en euskara y directamente empiezo a hablar en castellano. Pero intento hablar en euskara lo más posible que pueda.*“ - „*Když jdu normálně do obchodu, tak se snažím mluvit baskicky, v místě, kde bydlím, se mluví více nežli tady (San Sebastián). Když jedu do Azpeitie, Azkoitie či Zestoe, kde skoro všichni mluví baskicky, tak i já v této oblasti mluvím baskicky. Když ale přijedu do San Sebastiánu, tak někdy nezačnu mluvit baskicky a přímo mluvím španělsky. Ale snažím se mluvit baskicky co nejvíce je to možné.*“

Informátor Iñaki popisuje respekt basků. „*Orain bai, antes me costaba más... cuando ves que alguien no sabe hablar en euskara por si acaso empiezas en castellano.. yo he visto a la gente mayor que por si acaso o por respecto ... a veces los vascos picamos mucho de esto, mucho respecto pero a nosotros nada, no nos respetamos a nosotros mismos pero siempre intentamos respetar a otros...*“ „*Nyní ano, začínám mluvit baskicky, ale dříve mě to stálo úsilí. Když si nejsi jistá, zda druhý mluví baskicky, tak radši začneš španělsky. Viděl jsem to hlavně u starších lidí. Občas se na to my Baskové nachytáme často, sami sebe nerespektujeme, ale vždy se snažíme respektovat ostatní.*“

Kathryn Woolard (2008) poukazuje na „*označující – indexical*“ hodnotu katalánštiny jako znaku sebeuvědomění, jež rozlišuje opravdové Katalánce „*authentic Catalans* nebo *Catalan Catalans*“. Toto brání mladé generaci osvojování si katalánštiny jako druhotného jazyka. Ti, kdo se nedokáží ztotožnit s touto identitou nebo by jí chápali jako zradu jiné identity, se zdráhají mluvit katalánštinou. Woolard tudíž tvrdí, že by Katalánština měla ztratit pouto k prisuzovací (ascriptive) etnické identitě, pokud by se měla stát úspěšným veřejným jazykem. Například informátorka Violeta také rozlišuje „pravého“ Baska a dává to při rozhovoru najevo zdvojeným „*euskaldun euskaldun*“, kterým chtěla říci, že dědeček byl opravdový euskaldun, ale ona jím není. Ona sama se považuje „pouze“ za euskalduna. V jejím podání to zřejmě znamená, že ona není opravdový euskaldun, protože nepoužívá na denní bázi baskičtinu, ale španělštinu.

Woolard (2008) na přelomu osmdesátých let navštívila hodinu ve španělsky převažujícím prostředí Barcelony, ve které se diskutovalo o diglossii a normalizaci. Učitel prohlašoval, že bilingvismus je neobvyklý a že rozhodnutí mluvit katalánštinou reflektuje, zda se jedinec cítí jako Katalánc nebo Španěl. Studenti však odmítli toto konstruování jazykové volby jako záležitosti identity s tím, že je to pro ně problematické a nevystihuje to situaci, kdy by raději zůstali obojím, Katalánci i Španěly.

Právě pohled starší generace spolu s obavami okolo autentičnosti se začínají vytrácet díky institucionálním politikám a veřejnému použití Katalánštiny. To oslabilo rovnítko mezi katalánštinou a autentickou autochtonní populací. Katalánština se, alespoň v teorii, stala dosažitelnější a veřejně přístupnější pro španělsky mluvící a začala být považována za diskurz veřejné sféry nežli soukromý etnický znak.

Toto se jí v praxi potvrdilo u dětí ze střední a vyšší třídy, ale ne u „pracující“ třídy. Ti se cítili marginalizováni ve veřejných institucích a zůstávali více přilnutí k oblastem populární kultury, ve kterých dominuje španělština. Katalánština se stala nezbytností pro úspěch ve formálních institucích a stala se také sociálním prostředkem, jež si osvojily děti ze střední třídy španělsky mluvícího původu. Hlas, který se linul z oficiálních institucí, nevnímali mladí sociálně marginalizovaní jako odnikud, ale jako hlas, který nebyl jejich vlastní. Proto byla katalánština v nebezpečí stát se obětí svého vlastního institucionalizovaného úspěchu.

Přeci jen musíme mít na paměti, že baskičtina je na rozdíl od katalánštiny neindoevropský jazyk a její osvojení je daleko těžší. Dále stále nese atmosféru soukromého etnického znaku, protože není to jen otázka jazyka, ale i složky tradic a kultury, které na sebe váže.

Erreka mluví o tom, že i když veřejná škola má vyučování v modelu D, tak nedokáže předat i kulturní hodnoty a tradice, jelikož tam vyučují euskaldun berri (lidé, kteří se naučili baskičtinu až v dospělém věku). „*No manejan tanto euskara, son euskaldun berri... nunca dado clase en euskara, tampoco te transmiten los valores de la cultura vasca, de las costumbres. En ikastola teníamos clase de música, teatro, danza, todo, deporte.*” - „*Neovládají tak moc baskičtinu, jsou to euskaldun berri... nikdy neučili v baskičtině, také nepředávají hodnoty baskické kultury, zvyky. V ikastole jsme měli hodiny hudby, divadla, tance, sportu, všeho.*“ Je to podle ní škoda. Baskičtina tak není oproštěná, univerzální či objektivní. Váže na sebe nejenom tradice, ale i politiku. Paradoxní je, že Erreka odřikává, jak spolu baskičtina a kultura souvisí, ale rozčiluje se, že jí není po chuti myšlenka, že když je někdo Bask, tak musí umět tancovat baskické tance apod.

6.1.1. Proč se nemluví baskicky

Informátor Arkaitz popisuje, jak se mění vztah baskičtiny a španělštiny v pubertě u dětí, které ze začátku používají baskičtinu, jak v rodině, tak ve škole, ale náhle venku na ulici začínají objevovat, že se mluví španělsky. Alizia tvrdí, že z jejich pohledu je dobré mluvit španělsky a to, že většina médií a kultury je také ve španělštině, tomu napomáhá. „*Es más guay hablar español que hablar euskara. Eta azkenean jasotze duten kultura hobea da erderaz. Telebista, rebistak, zinema...denek erderaz jasotsen dute, ez euskaraz.*“ – „*Je daleko víc cool mluvit španělsky než baskicky. Nakonec španělsky přijímaná kultura je lepší. Televize, časopisy, kino... všechno přijímají španělsky, ne baskicky.*“

Lartaun „*Euskara eskolako hitzkunsa da.*“ – „Baskičtina je školní jazyk.“ Jesus to vidí podobně, říká, že je to jazyk dětí. „*Los jóvenes de 12 años, ellos han estudiado todo en euskara pero ven a los padres que hablan en castellano entre ellos, entonces los niños quieren ser mayores y hablan castellano. Parece que el euskara es la lengua de los niños.*“ – „*Děti ve 12ti letech a i když studovaly vše v baskičtině, tak vidí, že jejich rodiče mezi sebou mluví španělsky, takže děti ve snaze být starší, mluví také španělsky. Vypadá to, že baskičtina je jazyk dětí.*“ Což vypovídá i Xiristra. „*Normalmente los niños lo utilizan.*“ – „*Obvykle mluví baskicky děti.*“

I cizinci dávají své děti do modelu D. Ti mezi svými vrstevníky používají baskičtinu jako komunikační kanál. Několikrát se stalo při hře peloty na hřišti, že tyto děti opravovaly mojí baskičtinu. Nejvíce sedmiletý chlapec z Bulharska.

6.1.2. Nechut' mluvit baskicky

Podle drtivé většiny je dalším faktorem, proč se nemluví baskicky, lenost a pohodlnost. Jedná se hlavně o ty mluvčí, kteří už nějakou znalost baskičtiny mají, ale nepoužívají ji. Informátorka Usune třeba tvrdí, že je to předsudek, že lidé nerozumějí baskicky. Podle ní v San Sebastianu rozumí všichni, ale něco jiného je jejich úsilí. *„Jende askok ulertzen du euskara, beste gauza bat da zure gogoa, baina ulertzen du pila bat, pasada bat, Donostian denek ulertzen dute euskaraz, azkenean prejuizio pila bat daude euskararekiko. – „Hodně lidí rozumí baskicky, jiná věc je tvoje chuť mluvit baskicky, ale spousta jich rozumí, je to fakt něco. V San Sebastianu všichni rozumí baskicky, nakonec je to jen obrovský předsudek mluvit baskicky.“*

Podobně vidí situaci Jesus. *„Jendeak hemen asko ulertzen du euskaraz baina ez du praktikatzen, lotsagatik.“ – „Lidé tady hodně rozumí baskicky, ale nepoužívají ji, protože se stydí.“* A protože je to těžký jazyk. *„Porque el castellano es más fácil y en castellano te va a entender todo el mundo, en euskara no.“ – „Protože španělsky je jednodušší mluvit a španělsky ti rozumí celý svět, baskicky ne.“*

Xiristra to považuje za lenost. *„Al final es ser vago no utilizarlo.“ „Nakonec je to o lenosti nemluvit baskicky.“*

Amaiur má zřejmě zkušenost s pokrytectvím, kdy někdo říká, že se musí mluvit baskicky, ale poté tito lidé spíše mluví španělsky. *„Ahora escuchas a la gente decir hay que hablar euskara, hay que amarle, no sé que... pero luego prefieren hablar castellano, porque lo ven mejor, porque se hace más fácil comunicarse en castellano.“ – „Také slyšíš, jak lidé říkají, že se musí mluvit baskicky, milovat jí, nevím... ale poté radši mluví španělsky, protože má větší prestiž, protože je jednodušší komunikovat španělsky.“*

Pokud se minoritní jazyky jako katalánština stávají *„nadměrně viditelnými - excesively obvious“*, hegemonický jazyk jako španělština se stává až moc neviditelným. A tak cílem lingvistických kampaní je se tázat, zda je v údajně mnohojazyčně strukturované společnosti stále *„jasná - taken for granted“* autorita jazyka státu. Snaží se posunout španělštinu z jejího jasného místa do neviditelně obscénního.

Jako reakce v postmoderní době na tyto dva modely anonymity a autenticity nacházíme odpověď v modelech fluidních. V mnohopočetných modelech identit a jazyků se pohled na lingvistické rozdíly směřuje více na hru a ironii nežli na konflikt a utrpení. Rampton (1995) to

popisuje jako „*překračování - crossing*“ hranic etnicity ve snaze je zkoumat.

V Katalánsku byla první vlaštovkou právě kampaň s natahovací hračkou na provázek, jež je stranou konceptů anonymity a autenticity. Maskot zpíval písničku „*Parla sense vergonya. Parla amb llibertat. Per començar, parla en català.*“ – „*Mluv bez studu. Mluv svobodně. Hlavně pro začátek, mluv katalánsky.*“ Tuto písničku zpíval stále dokola hlasem nerodilého Katalánce. Měl podpořit mluvení katalánštiny a poukazoval na mluvení beze studu i s chybami, ale hlavně aby se katalánština používala. Na stránkách kampaně se jako jedna z prvních věcí, které se návštěvník může naučit je, jak někoho urazit v katalánštině. Maskot ve směšném kostýmu se tak snaží hravě a atraktivně nalákat hlavně ty, kteří nemluví plynule katalánsky a ujistit je, že se nic neděje, pokud dělají chyby. Tak se kampaň snaží dosáhnout toho, aby Katalánština působila jako jazyk, jenž je přirozený, každodenní a ne vnucený.

Baskičtina má konotaci autentičnosti, která je dána jazykovou obtížností a množstvím dialektů. Nerodilí mluvčí se ostýchají mluvit baskicky ze strachu z posměchu, který případně sklídí za chyby, které budou v mluvě dělat, nebo ze strachu, že nebudou znít autenticky. Ti co se učí baskicky, učí se spisovnou formu *batua*, jíž rodilí mluvčí nepoužívají, ale mluví ve svých dialektech. Baskičtina se snaží být veřejná, neutrální a anonymní, což znemožňuje dialekty, nesoucí si soukromý znak, protože opravdový Bask/*euskalduna* nemluví *batua*. Aby se z baskičtiny stal dominantní jazyk (který byl minoritní, utlačovaný), bylo zavedeno jazykové plánování, které si ale vynucuje pozornost: je nadměrně viditelné. Zaručení jejího statusu je i ukotveno v zákoně o zaručení vést život v baskičtině, čehož má být zaručeno povinnými tituly EGA u státních zaměstnanců. Mění se role baskičtiny z jazyka, který byl utlačovaný, na ten, který utlačuje. Euskaldunak odůvodňují, ospravedlňují či dokonce svým jednáním vynucují jeho užívání, protože „mají právo žít život v baskičtině“, které je ukotveno v zákoně v rámci jazykového plánování.

7. Informátoři - medailonky

Představení informátorů jsem spojila společně s interpretací výzkumu, jelikož jsem je chtěla rámcově zařadit do stejných skupin podle toho, jaké faktory (rodina, bydliště, škola, prostředí...) na ně působily. Informátoři byli rozděleni do čtyř pracovních skupin podle intenzity kontaktu s baskičtinou: baskická, skoro baskická, smíšená a *španělstější*... viz níže.

Jména jsou pozměněná a místa bydliště až na velká města jako San Sebastian a Vitoria jsou anonymizována. Věk informátorů, který je uváděn, je z doby, kdy byly rozhovory vedeny (jaro 2011). Rozhovory byly vedeny převážně ve španělštině (baskické jazykové schopnosti výzkumníka nebyly po devíti měsících učení se jazyka na takové úrovni, aby se vedly celé rozhovory v baskičtině), ale i částečně v baskičtině.

7.1. „Baskická skupina“

Do baskické skupiny patří informátoři, kteří se naučili baskičtinu od rodičů. Baskičtina byla prvním jazykem, s kterým přišli v dětství do kontaktu. Informátoři pocházeli z úplně baskického prostředí, což jsou vesnice či městečka, kde se opravdu zachovala baskičtina jako jazyk používaný v denním životě a ani režim generála Franka to příliš nezměnil.

Aitziber

Mezi tyto informátory jsem zařadila Aitziber, kterou jsem potkala v Baskicku před několika lety během mého tzv. předvýzkumu. Aitziber celý život bydlí na vesnici u San Sebastianu v horách, která má něco okolo pět seti obyvatel a drtivá většina mluví baskicky, v baru, na ulici, v knihovně... Má mladší sestru a doma se vždy mluvilo baskicky, rodiče, prarodiče – dokonce jeden její dědeček nemluvil španělsky vůbec. V době rozhovoru jí bylo 26 let a studovala v modelu D. Začala se učit španělštinu až v šesti letech ve škole. Vystudovala učitelství na UPV, kde sice studovala v baskičtině, ale musela si zapsat dva předměty ve španělštině, protože nebyla možnost si je zapsat v baskičtině. To se jí moc nelíbilo, protože se snaží při všem, co může, používat baskičtinu. Tvrdí, že neumí mluvit moc dobře španělsky, jelikož se celý život pohybuje v baskickém prostředí. Dokáže říci ve španělštině hlavně to, co je třeba, ale v promluvách na hlubší témata se cítí nejistá. „*No sé hablar muy bien en castellano y nos cuesta mucho hablar, no estamos acostumbrados a hablar en castellano. Toda la vida*

hemos hablado en euskara en casa, en la calle también, con los amigos, todos mis amigos hablan en euskara. En castellano digo las cosas que hay que decir, pero para hablar mucho así en castellano, no.“ – „*Neumím moc dobře mluvit španělsky a stojí nás to hodně úsilí, nejsme zvyklí mluvit španělsky. Celý život jsme doma mluvili baskicky, na ulici s kamarády, všichni moji kamarádi mluví baskicky. Dokáží ve španělštině říci věci, které musím, ale mluvit španělsky jako tak, tak to ne.*” Proto byla před nahráváním rozhovoru zaskočená, že se měl točit ve španělštině (počáteční otázky jsem formulovala v baskičtině, ale připravila jsem jí na to, že přejdeme do španělštiny). Reagovala na to tak, že se stydí za svoji španělštinu, že v ní bude dělat chyby.

Aitziber si s otázkami ohledně toho, kdo je bask/euskaldun nevěděla moc rady. Bylo to zřejmě proto, že bydlí a žije v tak baskickém prostředí, že jí nenapadlo o tom přemýšlet a rozlišovat tyto dva pojmy. Bask je ten, kdo: „*Haber vivido, nacido aquí y saber euskara también, no sé.*” - „*Tu žije, narodil se tu a také umí baskicky, nevím*“ A když jsem se zeptala na euskalduna, jestli tyto pojmy rozlišuje, tak byla překvapená. „*Euskalduna - joder, aquí me has pillado. Saber en euskara, hablar, escuchar, entender, ser euskaldun es eso. Y el vasco no tiene porque saber euskara para ser vasco. Aquí hay gente que no sabe euskara y se considera vasco.*“ - „*Euskalduna – safra, tady jsi mě nachytala. Umět baskicky mluvit, poslouchat, rozumět, tohle je být euskaldunem. A Bask možná nemusí umět baskicky, aby byl Baskem. Jsou tu lidé, kteří neumějí baskicky, ale za Basky se považují.*“

Celý tento set otázek pro ni byl velmi problematický, protože měla pocit, že by měla znát správné odpovědi a neznala je. Poté mluvila o tom, že se pozná Bask podle oblečení a možná i podle obličeje, protože nějaké společné rysy prý mají. „*Normalmente se nota el vasco, forma de vestir igual y la cara también. No sé que rasgos tenemos los vascos, pero sí. Si veo un vasco en Londres, sé que es vasco.*“ - „*Obvykle se Bask pozná, možná kvůli formě oblékání a také obličeje. Nevím, jaké rysy my Baskové máme, ale ano. Když uvidím v Londýně nějakého Baska, tak vím, že je to Bask*“.

Aitziber se tématikou baskičtiny moc nezabývá, ani v obchodech se nesnaží zbytečně vyvolávat tlak na prodavače, aby mluvil baskicky, pokud je v San Sebastiánu. Ví, že je to zóna, kde se mluví i španělsky, na rozdíl od zóny, kde bydlí nebo pracuje. Protože pochází z velmi baskického prostředí, definici Baska/euskalduna neformuluje na základě pocitů či multiidentit, ale spíše na základě primordiálního přístupu, kdy jmenuje i vizuální charakteristiky Baska/euskalduna. Termíny Bask/euskaldun nerozlišuje v kontextu mluvy, pouze pokud se jí na to někdo zeptá. Vztahuje se k definici Baska/euskalduna jako ke skupině, jejíž je součástí,

používá termín MY Baskové. Chápe příslušnost ke skupině Basků/euskaldunů jako etnický znak, než jako nějakou proměnnou.

Alizia

Alizia je také zařazena do této skupiny, stejně jako Aitziber. Alizia je nejlepší kamarádka Lartauna (klíčového informátora). Je jí 27 let. Celá její rodina (rodiče, prarodiče a o deset let starší bratr) mluví doma pouze baskicky. Pochází z městečka majícího asi šest tisíc obyvatel, které se nachází blízko San Sebastianu a mluví se v něm převážně baskicky. Studovala v modelu D. Má vystudováno na UPV učitelství a s přestávkami učí na střední škole v San Sebastianu. Pohybuje se pouze v baskicky mluvícím prostředí. Několikrát během rozhovoru přepínala také do baskičtiny, i když jsme natáčeli většinu ve španělštině. Budoucnost baskičtiny vidí docela dobře, ale jak sama říká, je to dáno tím, že žije v prostředí, kde se mluví baskičtinou, ale je si vědomá, že všichni v Baskicku takto nežijí. Mluví o štěstí, které měla, že se narodila do baskicky mluvící rodiny a města, že má kamarády, kteří takto mluví.

Rozlišuje Baska a euskalduna, ale ne na pocitové bázi, odřikává spíše obecné rozlišení. „*Euskalduna euskaraz bizi den edozein izan daiteke, EHn jaio edo ez, baina vasco EHan jaio den edozein da, euskaraz hitz egiten edo ez. Niretzat euskaldun eta vasco desberdinak dira. Vasco edo euskal herritarra EHn bizi dena da, euskaraz hitz egiten dakiena edo ez. Euskalduna euskaraz dakiena eta euskal bizi dena da.*“ – „*Euskalduna může být kdokoliv, kdo žije v baskičtině, nezávisle na tom, zda se v Baskicku narodil, ale Baskem je kdokoliv, kdo se tu narodil, bez ohledu na to, jestli mluví baskicky. Pro mě je euskaldun a Bask něco jiného. Bask nebo euskal herritara je ten, kdo tu bydlí a nemusí umět baskicky. Euskaldun je ten, kdo umí mluvit baskicky a používá baskičtinu (v každodenním životě).*“

Také říkala, že nemá blízké kamarády, kteří by nemluvili baskicky na rozdíl od Lartauna, který má kamarády, kteří mluví pouze španělsky. Tímto důvodem může být vliv toho, že Lartaun má španělsky mluvící matku. Zařadila jsem ho proto do smíšené skupiny.

Amaiur

Do této skupiny je jako další zařazen Amaiur, kterého jsem potkala stejně jako Lartauna

na kurzu baskického tance. Je mu 27 let a pochází z Navarry (vesnice má asi 300 obyvatel) ze severní baskické části, tudíž pochází z prostředí, kde se mluví pouze baskicky. Doma se mluví výhradně baskicky, má o dva roky starší sestru. Studoval v modelu D, ale měl za učitelku *euskaldun berri*, která je vyučovala v *batue* a zřejmě proto, jak sám říká, má pozitivní postoj k *batue*. Severní Navarra má odlišný přízvuk než Gipuzkoa, a proto mluví o tom, že když začal studovat na univerzitě (studuje učitelství), tak měl problém rozumět lidem z Biskajska.

Amaiur říká, že být Baskem nebo *euskalduna* záleží na tom, v jakém kontextu se o tom mluví. *“Ser vasco o euskaldun depende de quien lo diga, la gente dice que vasco es alguien se nacido en País Vasco”* - „Bask nebo *euskaldun*, záleží na tom, kdo to říká. Lidé říkají, že Bask je ten, kdo se narodil v Baskicku.“ Když se ho někdo mimo Baskicko zeptá, odkud je, tak říká, že je Bask, ale bere to jako *euskaldun*. „*Yo mismo si estoy viviendo en otro sitio y alguien de Madrid me pregunta de dónde eres, pues le digo que soy vasco, entonces si lo cojo como euskaldun, pero muchas veces no se coge así, muchas veces se coge por el sitio en que has nacido, independientemente de si hablas el idioma o no... entonces según como lo mires, puede ser lo mismo o puede ser diferente. Para mí es diferente por ejemplo.*“ - „Když jsem někde jinde a někdo z Madridu se mě zeptá, odkud jsem, tak řeknu, že jsem Bask a беру to jako *euskaldun*. Často se to ale takto nepoužívá, často se to bere (Bask) s ohledem na místo, kde jsi se narodila, nezávisle na tom, jestli umíš jazyk či ne... takže podle toho, jak se na to koukáš, může to být to samé nebo to můžeš rozlišovat. Já to například rozlišuji“

Na druhou stranu, když se ho zeptám, jestli to tedy rozlišuje, říká, že ano. To mi ale sdělí až po tom, co mi definoval Baska i *euskalduna*. Nemluví o multiidentitách ani o pocitovém rozměru při definici Baska/*euskalduna*, zřejmě je to tím, že pochází z výlučně baskického prostředí. Ani v San Sebastianu se nesnaží v obchodech vynucovat baskičtinu, sice se v ní pokouší začínat konverzace, ale záleží „jaký má den“. Když ví, že mu nebudou rozumět baskicky, tak mluví španělsky.

Iñaki

Iñaki pochází z městečka v Gipuzkoe, které leží nedaleko San Sebastianu a má něco okolo jedenácti tisíc obyvatel. Iñakiho znám z university UPV z kurzů lingvistiky. Je mu dvacet šest let a studuje antropologii. Jeho prarodiče i rodiče mluví baskicky. Studoval v modelu D. Pochází z plně baskického prostředí, ale i tak je radikální, co se týče užívání baskičtiny. Často na ulici dělá, že nerozumí španělsky, v obchodech baskičtinu vynucuje. Může se to brát jako

opodstatněný projev demonstrace baskičtiny jako jazyka, který byl utiskován. Pohybuje se v kruzích, kde se často řeší otázky politiky jazyka apod.

Ľňaki identifikuje *euskalduna* s vlastním já a identitou, kterou člověk cítí, což může být výsledkem toho, jak se téma aktivně probírá na hodinách antropologie či v debatách s jeho „politickými“ vrstevníky. Na druhou stranu má identita danou historickou konotaci, opakuje se tu paradox vrozené/zděděné identity a zvolené. „*Ser euskaldun, ser yo, ser cómo soy, cómo aprendió ser. Una identidad que sientas.* - „*Být euskaldun je být mnou, jak jsem pochopil bytí. Je to identita, kterou cítíš.*

Říká, že by nikdy nechtěl nikoho „nutit“, aby se učil baskicky, protože chápe, že je to těžký jazyk. Chtěl by, aby toto nutkání měli lidé přirozeně, ale to se dá ovlivnit jedině tak, že se budou vytvářet uměle situace, kdy to budou lidé cítit jako vnitřní potřebu, tudíž z toho vyplývá, že by lidi „nutil – OBLIGAR“ nepřímou, a proto vytváří uměle situace, kdy předstírá, že nemluví španělsky, ale přitom stále „nutí“.

7.2. „Skoro baskická skupina“

Do skoro baskické skupiny jsem zařadila informátory, kteří mají buď některého z rodičů nebaskicky mluvícího, nebo jsou z prostředí velkých měst, které nejsou výhradně euskaldun. Z toho vyplývá, že byli vystaveni španělsko-mluvícímu prostředí více než předcházející „baskická“ skupina.

Lartaun

Lartaun je dalším zástupcem této skoro baskické skupiny a hlavně je to klíčový informátor. Potkala jsem ho na kurzu baskického tance, který pořádala UPV. Pochází z městečka blízko San Sebastianu. Jejich městečko (i Alizia odtud pochází) je velmi baskické, ale i tak se jeho matka nikdy nenaučila baskičtinu. Lidé v jejich městečku na ni prý koukají divně, protože na ulici, v knihovně, v baru..., mluví španělsky. Jeho oba rodiče se přistěhovali do Baskicka kvůli práci. Doma nikdy nemluvil s rodiči baskicky, začal jako první vnímat španělštinu, ale v jeden a půl roce jim (Lartaun má bratra – dvojče) matka najala baskicky mluvící chůvu, aby se naučili baskičtinu. Lartaun tudíž se svým bratrem dvojčetem mluví baskicky. Lartaunovi je 27 let. Studoval v baskičtině v modelu D, přemýšlí v baskičtině, počítá

v baskičtině, měsíce si také nejdříve musí přeříkat v baskičtině, aby mohl říci konkrétní měsíc ve španělštině. Chápe baskičtinu jako svůj první jazyk, i když se svojí matkou a starším bratrem (má ještě o šest let staršího bratra, který žije v Madridu), kteří neumí baskicky, mluví španělsky. Nejradši bych ho zařadila do baskické skupiny jako Alizii, protože vykazuje všechny znaky jako baskická skupina. Kdyby mi sám neřekl, že rodiče nemluví baskicky, nikdy by mě to nenapadlo.

Lartaun definuje, že Bask je: „*Cualquiera que ha nacido aquí.*“ – „*Kdokoliv, kdo se zde narodil.*“, kdežto: „*Euskaldun tiene más matrices, la persona que posee el idioma.*“ – „*Euskaldun má více znaků, ale hlavní je ten, že vlastní jazyk.*“

A když jsem se ptala, zda mají Baskové nějaké charakteristiky, tak mi popisoval, že se Bask pozná podle stereotypního oblékání, hlavně se jedná o boty na turistiku, které se nosí i ve městě, je to prý dáno výchovou, že jim i ve škole učitelky říkaly, co mají nosit kvůli tomu, že v Baskicku hodně prší. „*Hay un estereotipo de aquí con ropas de monte, botas de monte, forma de vestirse.*”- „*Existuje tu stereotyp, co se týká oblečení do hor, bot na turistiku, způsob oblékání.*“

Ale jinak je na Lartaunovi zajímavé právě to, že dokázal přijmout identitu euskalduna, že ho prostředí baskického městečka, chůvy a školy natolik ovlivnili, že španělštinu nepovažuje za mateřský jazyk, i když s ním matka takto mluví. Pozorování to potvrdila, několikrát se s ostatními hádal a obhajoval baskičtinu. V obchodech začíná konverzaci v baskičtině, podle toho jaký má den (bojovný nebo ne), ale jsou místa, kde je smířený, že lidé mluví španělsky. Na jednu stranu se nesnaží vyvolávat konfliktní situace a má společné charakteristiky s lidmi z „baskické skupiny“ kteří neřeší identitu, protože baskicky reálně žijí. Na druhou stranu se občas dokáže kvůli tématu baskičtiny rozlítit a tady se zřejmě dostávají na povrch zbytky španělské identity, kterou může chápat jako nežádoucí v baskickém prostředí a proto musí dokazovat, že za baskičtinou opravdu stojí.

Erreka

Mezi tyto informátory patří Erreka, kterou jsem poznala přes spolužáky z hodin baskičtiny na UPV. Erreka vyrůstala v San Sebastianu (smíšené prostředí, kde se mluví na ulici baskicky i španělsky). Je jí 22 let a má starší sestru. Doma od malička mluví baskicky, ale jen díky svým rodičům, kteří jsou tzv. euskaldun berri. Za Franka se nenaučili baskicky, ale začali

ze své vůle asi ve dvaceti letech chodit do euskaltegi a díky tomu se zasadili o to, že předali baskičtinu svým dětem. Doma se tedy mluví *euskara batua*. Jeden dědeček je z Navarry, kde se mluví dialektem, kterému jako malá nerozuměla, ale nyní už ano. V dětství měla i problémy s vyjadřováním se ve španělštině, což popisuje v následujícím úryvku. *“Los amigos de mis padres, como algunos no fueron al euskaltegi o no han aprendido euskara por su parte, han enseñado castellano a sus hijos, pero luego sus hijos sí que aprendían euskara, pero como lengua materna utilizaron castellano. Entonces sí teníamos que quedar con ellos, ahora no solemos quedar con ellos, cuando quedábamos de pequeños siempre teníamos que hacer el esfuerzo de hablar en castellano. Y a mí me costaba mucho y mi madre me decía – ‘¿Porque no les hablas tanto, porque estáis tan cuajadas? ¿Os da vergüenza hablar?’ - y yo – ‘Es que a mí no me sale hablar en castellano.’ - Me costaba, ahora lo tengo más natural.”* „Jelikož někteří kamarádi našich rodičů nechodili do euskaltegi nebo se ze své vůle nenaučili baskicky, tak mluvili na své děti španělsky. Jejich děti se sice později ve škole naučily baskičtinu, ale jako mateřský jazyk používali španělštinu. Když jsme se s nimi museli scházet jako malé (nyní už se s nimi nescházíme), tak jsme se museli namáhat, abychom mluvili španělsky. Mě to stálo hodně úsilí a moje máma se mě ptala. ‚Proč tolik nemluvíte, proč jste tak potichu? Stydíte se mluvit?‘ – A já na to. ‚Když mně moc nejde mluvit španělsky.‘ - Stálo mě to úsilí, nyní už mluvím (španělsky) přirozeněji. “ Nyní už je pro ni přirozenější mluvit španělsky, což je zřejmě proto, jak vyrůstala a dostávala se do styku se španělštinou na ulicích či v médiích.

Erreka také definuje Baska na základě pocitů a to tak, že kdokoliv se může definovat Baskem, ale mluví i o kultuře. *„Ser vasco para mí es ser yo, que yo soy vasca, es una identidad que se da desde tu nacimiento. Puede ser cualquiera que se sienta vasco, pero se supone que eres capaz de hablar en euskara, la cultura, las costumbres. Pero en los nuevos tiempos nos enfrentamos en euskara... es un sentimiento, no es nada más...”* - „Pro mě znamená být Baskou být mnou, jsem Baska, je to identita od narození. Baskem může být kdokoliv, kdo se tak cítí, ale předpokládá se, že ta osoba mluví baskicky, je to i o kultuře o zvycích. Ale také říká, že časy se mění a není to nic jiného než pocit. “

Na jednu stranu mluví trochu i o tradicích a zvycích, jak v definici Baska, tak i při konverzaci o Euskaldun berri, který jako učitel nepřenáší tradice a kulturní hodnoty baskičtiny, ale na druhou stranu jsem se účastnila skupinové konverzace, kdy se velmi rozčilovala nad tím, že pravý Bask musí umět tancovat baskické tance, hrát pelotu apod. Popisovala to hlavně ze zážitku, který měla s Američany. Tito v Nevadě studovali baskická studia a přijíždějí do Baskicka vždy na semestr. Mají nastudováno tolik věcí, že teoreticky o Baskicku (historie,

tradice apod.) vědí pomalu více než samotní Baskové. Erreku velmi zaskočila reakce, kdy nemohli pochopit, že ona, žijící v Baskicku, neumí tancovat určité baskické tance, kdežto oni ano. Tudíž se rozčilovala nad tím, že někdo má určité definice, podle nichž pravý Bask musí dělat to a ono.

Jednou vyprávěla o tom, že Baskové mají určitou formu oblékání a střihu vlasů. Když jeli se školou na výlet do Katalánska, tamní instruktoři je tipovali na Basky-holky podle střihu ofiny, což je ale podmíněno prostředím a módou, ne dědičně.

Když jsem se jí poté zeptala na definici euskaldun, odříkala mi klasickou definici. *„Euskalduna, el que habla euskara, el que vive en euskara, el que hace todo en euskara y está orgulloso de esto, porque hay gente que sabe euskara al no utilizarlo por algo, porque les da vergüenza o no están agusto o no les parece bonito. Pues eso, el que sabe euskara e intenta hablar, el que se siente capaz de comunicarse en euskara.“* – *Euskalduna je ten, kdo mluví baskicky, používá ji každý den a je na to pyšný, protože existují lidé, co umí baskicky, ale nemluví jí, protože se třeba stydí nebo nemají rádi, jak zní baskičtina. Takže tak, ten, kdo umí a snaží se mluvit baskicky a cítí se na to, dorozumívat se jí.“*

Když jsem se tedy zeptala, jestli je euskaldun člověk, co umí baskicky a nemluví, tak mi odpověděla, že *„Sí, es euskaldun, pero él no te dirá nunca que es euskaldun. Te dirá que sabe hablar en euskara.“* - *„Je to euskaldun, ale že on sám ti to neřekne. Řekne ti, že umí mluvit baskicky.“* Ale ukazuje se, že je to subjektivní, protože informátorka Violeta ze španělské skupiny se cítí euskaldun, i když nepoužívá baskičtinu, ale sama v rozhovoru říká, že není moc euskaldun. Toto potvrzuje teorie subjektivního vnímání rozlišovacích znaků.

Erreka podobně jako někteří ostatní informátoři při definici Baska míchají proti sobě pocit identity Baska (kdokoliv se může stát Baskem) a vizuálních a kulturních získaných prvků/znaků, které poukazují na indexující a soukromou sféru baskičtiny.

Negua

Další informátorkou je Negua. Byla to moje učitelka odpoledního kurzu baskičtiny z AEK. Je jí 25 let, učí baskičtinu v AEK druhým rokem a zároveň studuje architekturu krajiny na univerzitě Mondragon. Její maminka je ze San Sebastianu, ale tatínek je z jednoho přímořského městečka z Biskaie, kde Negua tráví léta u prarodičů. Proto říká, že doma mluví silným biskajským dialektem, ale ve škole mluví v batue. Studovala v modelu D a španělštinu

se učila až od pěti let. Tím, jak vyrůstala v San Sebastianu a byla vystavena vlivu „ulice“, kde se stýkala s vrstevníky, kteří mluvili španělsky, tak se považuje za bilingvní³², říká, že obvykle myslí v obou jazycích, záleží na tom, o čem člověk myslí. „*Normalean biak, segun zer pensatu duzu.*” - „*Normálně v obou záleží na tom, o čem přemýšlíš.*“ Dodává, že jako „*Las nuevas generaciones, como tenemos inculcados los dos idiomas y están los dos tan mezclados somos capaces de hablar en una misma conversación frases en euskara y frases en erdera y los vamos mezclando. Hasta hacemos la mitad de la frase en euskara y la otra mitad en castellano.*“ - „*Nové generace máme vštípeny oba dva jazyky natolik, že jsou smíchané dohromady, až dochází k situacím, kdy jsme schopní v rámci jedné konverzace střídat věty ve španělštině a baskičtině a končíme tím, že řekneme polovinu věty v baskičtině a polovinu ve španělštině*” Poté ale dodává, že myslí „*Ni igual euskaraz.*” – „*Asi spíše v baskičtině.*” Mohlo to být zkuseno tím, jak se chtěla prezentovat, je to „přeci“ učitelka baskičtiny a bavíme se celou dobu o baskičtině. Během rozhovoru často přeskakovala ze španělštiny do baskičtiny.

Negua říká, že nerozlišuje pojmy euskaldun a vasco. „*Eukalduna eta vasko niretzako berdina da.*” – „*Euskaldun a Bask je pro mě to samé.*“ A dokládá to příkladem kamarádky černošky, která se „*Yo tengo una amiga que es negra y es vasca, ha crecido aquí, habla en euskara, hace todo lo que hacemos los vascos y todo el mundo en el pueblo sabe que es vasca, aunque sea de otro color, hoy en día ya ves chinitas pequeñas adoptadas.*“ - „*Mám jednu kamarádku, která je černoška, ale je Baska. Vyrostla tady, mluví baskicky, dělá všechno, co děláme my Baskové, a všichni ve vesnici vědí, že je Baska, ačkoliv je jiné barvy. Dnes už můžeš vidět také malé Číňany, kteří jsou adaptovaní.*“ Poukazuje na novodobý fenomén, kdy malé děti imigrantů z Jižní Ameriky, Afriky či zmíněných Číňanů mluví baskicky, protože chodí do škol, kde se učí v baskičtině, a tím, že jsou to děti, tak se relativně rychle učí baskicky na rozdíl od svých rodičů.

Euskalduna/Bask je pro ni *bytí*. „*Forma de ser, ezta? Niretzako sentimentu handia da, kultura txitxikitatik, gero euskal dantzak ikasi, bertsoak, gauza asko dauzkagu txiki txikitatik. No es solo idioma, toda la cultura que se nos ha inculcado desde pequeños, es una forma de vida y forma de ser.*“ - „*Forma bytí, ne? Pro mě je to významný pocit, od malička kultura, poté studium baskického tance, poezie, hodně věcí, co máme od malička. Není to pouze jazyk, je to celá kultura, která se nám vtiskla od malička. Je to forma života, forma bytí.*“

Takže na jednu stranu obhajuje definici, která je o pocitu člověka, jenž vyrůstal v nějakém prostředí, ale je na člověku samém, jak se vidí. „*Nadie te tiene que decir que eres*

³² Bilingvní ve smyslu oba jazyky aktivně používá. Většina informátorů používala jeden z jazyků více nežli druhý.

una cosa o que eres otra, no. Al final son sentimientos y si tú tienes sentimientos hacia a esta cultura... no hay que poner etiquetas tampoco.” – „Nikdo ti nesmí říkat, že jsi jedna věc nebo druhá, ne? Nakonec jsou to všechno pocity, a pokud je máš k této kultuře... ale nemusejí se dávat etikety.“

O něco později v rozhovoru na druhou stranu definuje euskalduna na základě povahových vlastností, ale zmiňuje i definici na základě jazyka. *„Karakter fuertea, pixkat gogorra eta gero sentimendu handia.... Zer da euskalduna izatea? Euskara dakiena, hori da gizartearen dilema, euskaraz dakiena, sentitzen dena, euskalduna sentitzen bazara ikasiko duzu euskara, ezta hizkuntza bakarrik.“* - *„Silný charakter, trochu tvrdohlavý, a poté je to hlavně obrovský pocit... Co to znamená být Baskem? Umět baskicky? To je velké dilema i ve společnosti. Ten, kdo umí baskicky, ten kdo se tak cítí. Pokud se cítíš Baskou, tak se naučíš baskičtinu, není to pouze o jazyku.“*

Když se jí zeptám, jestli se pozná Bask na základě vizuální podoby, tak říká, že si není jistá, ale prý podle fyzických rysů mají Baskové velký nos a jsou si podobní s Katalánci. Dále také hlavně podle formy oblékání, když člověk cestuje, tak venku pozná, kdo je Bask.

Opakuje se stále definice na základě subjektivního pocitu, ale do hry vstupují paradoxně i vizuální znaky, získané či vrozené.

Usune

Usune je další učitelka z AEK, která mě ale neučila, potkala jsem jí při pořádání běhu Korrika. Vystudovala humanitní vědy a komunikaci a už třetím rokem učí v AEK. Pochází ze San Sebastianu a nejráději bych jí zařadila do baskické skupiny díky tomu, jak vehementně s každým mluví pouze baskicky, ale byla pravděpodobně vystavena smíšenému prostředí San Sebastianu. Je jí 25 let a má starší sestru. V rodině se vždy mluvilo baskicky až na jednoho dědu. Její otec pochází z malinké vesničky v severní části Navarry, ale její matka ze San Sebastianu. Otec matky, její dědeček, byl Španěl a mluvil pouze španělsky. Popisovala, jak urputně odmítal, aby se v rodině před ním mluvilo baskicky, jenže jeho manželka (babička Usune) ráda mluvila se svou dcerou (matkou Usune) baskicky, takže mluvili baskicky pouze, když dědeček nebyl doma. *„Nire aitonak ez du ulertzen euskara eta ez zaio gustatzen nire amonak nire amarekin euskaraz hitzegitea, beraz, etxean ez da euskaraz hitzegiten. Nire amak beti euskara asko maite izan du, horregatik, euskaltegira ikastera joan zen.“* – *„Můj dědeček*

neuměl baskicky a nelíbilo se mu, když babička mluvila s mojí mámou baskicky. Doma se proto baskicky nemluvilo. Moje máma ale vždycky milovala baskičtinu, proto chodila do euskaltegi (naučit se jí).“ Zřejmě od její matky Usune zdědila takovou lásku k baskičtině, že odmítá mluvit španělsky, když je v Baskicku. V prvním roce výzkumu jsem jí opravdu neslyšela mluvit španělsky, ale v druhém roce jsem byla na jejích hodinách, kde vysvětlovala občas gramatiku španělsky. Zdůrazňuje, že to není otázka netolerance či politiky, ale láska k jazyku, která jí pohání. Rozčiluje se nad tím, jak míchá se dohromady politika a jazyk. „Hizkuntza ez da politika, baina hemen politika egiten da hizkuntzarekin.“ – „Jazyk není politika, ale tady se míchá politika s jazykem.“

„Na druhou stranu v obchodech a restauracích „vynucuje“ baskičtinu, nepřechází do španělštiny a vypomáhá si mimikou.

Usune má nejoriginálnější definice euskalduna. Je to nástroj, který produkuje baskičtinu a tímto nástrojem může být kdokoliv. Být euskaldunem znamená „*Euskara jakin, baino gehiago, zure tresna, zure aparatua hitzatea euskara komunikatzeko, baina komunikatzeko, pentsatzeko, sentitzeko, emocionatzeko, negar egintzeko... Zure transmicioako tresna euskara hitzatean, hori da euskalduna.*” - „*Umět baskicky, ale více je to tvůj přístroj, nástroj ke komunikaci baskičtiny, myšlení, cítění, prožívání emocí, pláči... euskalduna je nástroj na vysílání/přenos baskičtiny.*“ Usune vidí euskalduna jako vlastně „neživý“ nástroj, který ale produkuje baskičtinu.

Kdokoliv, kdo mluví baskicky, podle ní může být euskaldunem, ale pro ni samotnou je to pocit, láska k baskičtině, kterou přejala od svých předků. Toto předání lásky k jazyku se v objektivní veřejné sféře nedá uskutečnit, proto má baskičtina konotaci „soukromého“ etnického znaku dle Woolard (1995).

Arkaitz

Arkaitze jsem poznala na UPV na hodinách antropologie. Měl vystudováno učitelství a chvíli pracoval jako učitel v ikastole. Také působil jako au-pair v Mnichově u baskicky mluvící rodiny. Je mu dvacet čtyři let. Arkaitz pochází z města v Gipuzkoi, které má 27 tisíc obyvatel a které bylo na počátku předminulého století 100% baskické. S rozvojem průmyslu za éry Franka začal v této oblasti probíhat masový příliv imigrantů ze Španělska kvůli nabídce pracovních míst, proto je v současnosti městem, kde asi 50% obyvatel mluví baskicky. Jeho otec pochází

ze sousedního městečka, ale jeho matka (babička Arkaitze) nemluvila baskicky. Matka Arkaitze pochází z Francie, a proto na něj matka mluvila francouzsky, tudíž jeho prvními jazyky byla ze začátku francouzština a baskičtina, poté španělština. Studoval v modelu D. Zajímavě popisuje změnu ve své identitě. Podobně jako další informátoři tvrdí, že pro děti do deseti let je snazší mluvit baskicky, protože je člověk hlavně v blízkosti rodiny, kde se mluví baskicky a školy, kde studuje baskicky. Zlom nastává podle něj okolo dvanácti let, kdy se člověk začíná pohybovat venku na ulici a potkává další lidi, kteří nemluví baskicky, ale španělsky. *“Con doce-catorce años es cuando empiezas a salir en la calle, crear tu personalidad, tu identidad, tu perfil y allí creo que el castellano entra muy fuerte. Hasta los diez años tus relaciones son con la escuela y con la familia, hablas mucho más euskara. Ya sabes, en la calle hay una tendencia muy grande a hablar castellano. Hasta los dieciséis hablaba mucho castellano con los amigos de la calle y luego en clase también. Después cambié el instituto para estudiar bachillerato artístico y la gente era un poco de mi estilo y allí encontré gente de otros pueblos que hablaban euskara. Para mí fue un descubrimiento ver que podía ser mi estilo musical y a la vez euskaldun. Luego me di cuenta de que en mi vida diaria con la gente de Eibar me comunicaba en castellano y no en euskara e hice este cambio en quince días sin demasiado esfuerzo. A partir de entonces me empecé a mover en otros entornos sociales, me relacionaba con los temas sociales o políticos. Desde entonces he vivido en euskara, una vuelta.”* - „Ve dvanácti čtrnácti začínáš chodit ven (na ulici), vytváříš si osobnost, svoji identitu a tady velmi silně přichází na scénu španělština. Do dvanácti let se setkáváš hlavně se školou, rodinou a daleko více mluvíš baskicky. Ale venku se mluví daleko více španělsky. Do šestnácti let jsem mluvil hodně španělsky s kamarády z ulice a s lidmi ze třídy také. Poté jsem změnil školu, která byla umělecky zaměřená, abych studoval bachillerato. Byli tam lidé, se kterými jsem si více rozuměl a právě tam jsem se potkal s lidmi z okolních vesnic, kteří mluvili baskicky. Pro mě to byl velký objev, že se můj styl hudby nevyklučuje s identitou euskaldun. Uvědomil jsem si, že v mém městě při každodenním styku používám španělštinu a ne baskičtinu, což jsem bez větších obtíží změnil asi během patnácti dní. Od té doby jsem se začal pohybovat v jiných sociálních prostředích, více jsem se spojoval se sociálními a politickými tématy. Od té doby jsem žil v baskičtině, obrat.“ Baskičtina je pro něho vědomá volba, je to jeho rozhodnutí „žít život v baskičtině“.

Arkaitz mi dává dvě odpovědi na otázku euskaldun, za prvé klasickou, která se týká jazyka, a druhou, která se týká právě identity. *„Se pueden dar dos explicaciones, el que habla euskara y luego la otra es más identitaria, más política. Yo creo que implica la identificación*

del euskara como el idioma de la nación Euskal Herria entonces implica la existencia de la nación. Normalmente yo pienso que la mayoría de la gente que se define como euskaldun lo identifica con las siete provincias tanto Navarra como Iparralde también, tanto con la tierra como con la cultura propia. Si no fuera euskaldun no sé que sería, para mí es super importante, si a mí me quitaran ahora mismo este elemento de mi mente creo que todas las estructuras se caerían, ser euskaldun es vivir como yo, para hacer lo que hago.“ - „Na to mohou být dvě vysvětlení. Ten, kdo mluví baskicky, a potom to druhé, které je více identitární, více politické. Myslím, že z něho vyplývá identifikace baskičtiny jako jazyka národa Baskicka, což naznačuje existenci národa. Myslím, že většina lidí, která se definuje jako euskaldun, to identifikuje jak se sedmi provinciemi, i s Navarou a Iparralde, tudíž se zemí/územím, stejně jako s vlastní kulturou. Kdybych nebyl euskaldun, tak nevím, co bych byl, pro mě je to velmi důležité. Kdyby mně teď odstranili z mysli tento prvek, myslím, že by se všechny struktury zhroutily, být euskaldun je, jak žiju, že dělám, to co dělám.“

7.3. „Smíšená skupina“

Další skupinu bych nazvala jako smíšenou. Jedná se o informátory, kteří vyrůstali v rodinách, kde se doma mluvilo převážně španělsky, ale bydleli ve smíšeném prostředí, kde se mluví jak baskicky tak španělsky – jedná se o San Sebastian a přilehlé městečko, které má značnou přistěhovaleckou komunitu z ostatních částí Španělska.

Jesus

Je ze San Sebastianu, potkala jsem ho na kurzu surfování a taky to byl Lartaunův spolužák z UPV. Je mu dvacet devět let, studuje učitelství a má pět dalších bratrů. Jesus byl zařazen do této skupiny, jelikož se u nich doma mluvilo španělsky. Jeho matka mluvila pouze španělsky a, i když je otec Bask, doma se rozhodli mluvit španělsky, protože si řekli, že se jejich děti baskicky naučí ve škole. Chodil do soukromé náboženské školy a byl v první generaci na této škole, která měla možnost vybrat si model B – smíšený. Docela si stěžuje, že se rodiče rozhodli nechat na škole, aby se naučil baskičtinu.

Vyčítá rodičům, že když se sice rozhodli nemluvit doma baskicky, tak si měli dát pozor na to, kam svoje děti poslaly, protože na této škole je tomu dobře nenaučili. V dospělosti proto

chodil z vlastní vůle do euskaltegi, aby si baskičtinu vylepšil. Nyní říká, že se snaží doma s bratry mluvit baskicky, s otcem také a dokonce i s matkou, jelikož i ona poslední tři roky chodí do euskaltegi. Zasazuje se o to, aby se mluvilo co nejvíce baskicky. *“Soy bastante radical en eso.”* – *„Jsem v tom docela radikální.“*. Myslím, že je to proto, že lituje, že jí nemluví perfektně. *„Sí, es verdad que me manejo mejor en castellano pero bastante bien en euskara, estoy haciendo mi carrera en euskara.”* - *„Je pravda, že se lépe domluví ve španělštině, ale dost dobře baskicky, studuji program (na univerzitě) v baskičtině.“* Snaží se více a více s lidmi mluvit baskicky. *„Cada vez hablo con gente más euskara aunque al principio hablaba en castellano.”* - *„Čím dál více mluvím s lidmi baskicky, ačkoliv jsem dříve mluvil dost španělsky.“* Je pravda, že mi dokonce jako jediný informátor během rozhovoru vyčetl, že je to špatné, že děláme rozhovor ve španělštině a ne v baskičtině. To mě docela zarazilo a cítila jsem výčitky, ale i jeho jsem se ze začátku ptala baskicky, jenže odpovědi abstraktnějšího rázu jsem opravdu nezvládala a také jsem měla problém s výslovností jeho baskičtiny.

Nejvíce definicí ohledně Baska/euskalduna mi dal právě Jesus, začal mi vyjmenovávat definice:

„Euskaldun es la persona que sabe euskara y no necesariamente lo utiliza.” - *„Euskaldun je osoba, která umí baskicky i když jí nemluví.“*

„Euskalzalea es la persona que está a favor del euskara.“ – *„Euskalzailea je osoba, která nemusí umět baskicky, ale sympatizuje s ní.“*

“Euskalherritarra es la persona que ha nacido aquí.” – *„Euskalherritarra je osoba, která se tu narodila.“*

“Euskalakari es la persona que sabe euskara y está a favor, justo han inventado este año esta palabra.” – *„Euskalakari je někdo, kdo umí baskicky a sympatizuje s baskičtinou, toto slovo se vymyslelo právě tento rok³³.“*

Z jeho postoje je opravdu vidět zápal pro baskičtinu, který souvisí s tím, jak si hledal sám cestu k baskičtině a k identitě, nebo možná na mě chtěl zapůsobit jako “pravý” Bask, anebo obojí.

³³ Euskalakari se jmenovala píseň od skupiny GOSE, která se stala heslem sedmnácté Korriky.

Xiristra

Dalším informátorem byl Xiristra, se kterým mě seznámila spolužačka z hodin baskičtiny na UPV. Je mu 27 let. Xiristra pochází z městečka (okolo 6 tis. obyvatel) vedle San Sebastiánu. Podle jeho slov je to poměrně průmyslové město a tudíž je zde hodně španělských imigrantů. „*Hay mucha gente de fuera.*“ - „*Je tu hodně lidí z venku.*“ Jeho matka pochází z městečka ležícího vedle Salamanky, kam jezdí Xiristra každé léto. Přistěhovala se se svými rodiči, když jí bylo devět let a za uvolněnějšího režimu ke konci Frankovy éry chodila na baskičtinu do euskaltegi. Jeho otec pochází ze San Sebastianu, baskicky nemluví, ale údajně rozumí. Doma mluví španělsky. Je zvyklý s většinou kamarádů mluvit španělsky, také má přítelkyni ze Španělska (nepochází z CAV ani z Navary). Je zvyklý přemýšlet ve španělštině, ale studuje v baskičtině a říká, že s tím nemá problém. „*Cuando voy a la uni a la gente de la uni le suelo hablar en euskara.*“ - „*Když jdu za někým z univerzity, tak jsem s nimi zvyklý mluvit baskicky.*“

Studijně byl půl roku v Itálii. Studoval v modelu B a říká, že je pyšný na to, že mohl být součástí experimentu, protože kdyby byl starší o čtyři roky, tak by se vzdělával pouze ve španělštině. „*Se supone que yo soy la primera generación a los que han enseñado en euskara, me siento como un experimento, bien, orgulloso. Si hubiera sido cuatro años más mayor no hubiera tenido la oportunidad.*“ - „*Předpokládá se, že jsem první generace, kterou učili v baskičtině, cítím se jako experiment, dobře, hrdě. Kdybych byl o čtyři roky starší, neměl bych tuto možnost.*“

Xiristra říká, že „*Euskaldun es una persona que tiene la identidad vasca, que se siente identificada con identidad vasca, su cultura, lengua, tipo de vida, todo. Ser vasco digamos que es una persona que es nacida en la región que se denomine como Vasca, pero tú puedes nacer en Cancún y sentirte euskaldun también y vasco si tienes afinidad por ello. Un vasco no tiene porqué sentir la cultura vasca. Una persona nacida aquí pero no tiene afinidad con la cultura vasca, como los Chinos nacidos aquí. Pero por ejemplo puede venir un inmigrante aquí y sentirse integrado en la cultura vasca y sabe euskara, porque no?*“ - „*Euskaldun je ten, kdo má baskickou identitu, kdo se cítí ztotožněný s baskickou identitou, kulturou, jazykem, stylem života, se vším. Říkáme, že Baskem je ten, kdo se narodil na území, které nazýváme jako baskické, ale můžeš se narodit třeba v Cancúnu a můžeš se také cítit euskaldunou a Baskem pokud k tomu máš blízko. Bask nemusí nic cítit k baskické kultuře. Osoba, která se zde*

narodila, ale nemá blízko k baskické kultuře jako například děti Číňanů narozených tady. Ale například sem může přijet imigrant a cítit se integrovaný do baskické kultury a umí baskicky, proč ne?“ Nevnímá identitu jako striktně exkluzivní. Sám se pohybuje spíše ve španělských kruzích, to popisuje i jeho nejlepší kamarád, ale vnímá se jako euskaldun a nemá žádný „komplex“ z toho, že by nedostatečně uměl či mluvil baskicky. Titul EGA si musel dodělávat až po škole, protože v době, kdy se má dle osnov skládat, na to nebyl jazykově vybaven. A možná je i relativně otevřený, jelikož žil půl roku v jiné zemi a je více vnímavý vůči pluralitám identit.

Carmengia

Carmengia je nejlepší kamarád Xiristri, pochází ze stejného městečka, mají stejné kamarády, studovali spolu stejnou střední a vysokou školu v San Sebastianu – UPV. Je zařazen do této skupiny, protože pochází ze stejného smíšeného místa jako Xiristra a doma také nepoužívali baskičtinu. Matka je z Navarry, ale z jižní části (kde se téměř nemluví baskicky), jeho prarodiče nemluví baskicky. Otec, který ho vychovával (ne biologický), pochází z Extramadury, ale s mladší sestrou mluví pouze baskicky. *„Con mi hermana pequeña hablo en euskara.”* - *„S mojí malou sestrou mluvím baskicky.“* Když mu bylo osm let, matka ho nechávala na hlídání v caseriu, aby se naučil baskicky. *„Mi madre me llevaba en verano a caseríos para que aprendiera euskara, tenía ocho años, me dejaba por las mañanas y yo hablando en euskara con ellos.”* *„Moje máma mě vodila v létě do caserí, abych se naučil baskicky, bylo mi osm, nechávala mě tam dopoledne a já jsem s nimi mluvil baskicky.“*

Přemýšlí převážně ve španělštině, ale o některých věcech přemýšlí i v baskičtině. *“Yo pienso lo básico en castellano, pero luego cuando voy al trabajo, hablo en euskara. En la universidad hablaba euskara, con mi ex novia hablábamos euskara. Hay muchas cosas que pienso en euskara.”* - *„O tom základním přemýšlím ve španělštině, ale potom když jdu třeba do práce, tak mluvím baskicky. Na univerzitě jsem mluvil baskicky, s mojí bývalou přítelkyní jsme mluvili baskicky. Je hodně věcí, o kterých přemýšlím baskicky.“*

Jako jediný informátor mi odhalil, že velmi trpěl nedostatkem sebevědomí, že neuměl dobře baskicky a až složení titulu EGA mu s tímto komplexem pomohlo. *“Yo tenía un complejo muy grande con el euskara, porque para mí era algo que debería saber bien, pero que no sabía, era como un reto. Tenía este complejo hasta el año pasado, sentía como que me fallaba en muchas cosas, que mi vocabulario era muy corto, para decir cosas bien pero para*

poder expresarme no encontraba las palabras apropiadas. Como mis padres hablaban en castellano tenía vocabulario más rico en castellano... en euskara siempre me cortaba. El año pasado aprobé el título de euskara, el título de EGA y para mí significa que soy capaz de expresarme bien en euskara.” - „Měl jsem z baskičtiny velký komplex, protože to pro mne bylo něco, co bych měl umět dobře, ale neuměl, bylo to jako výzva. Tento komplex jsem měl až do minulého roku, cítil jsem, jak dělám chyby v mnoha věcech, že mám omezenou slovní zásobu, dokázal jsem říci věci, co jsem chtěl, ale nedokázal jsem se vyjadřovat, protože jsem nenacházel vhodná slova. Měl jsem bohatší španělskou slovní zásobu, jelikož moji rodiče mluvili španělsky... v baskičtině jsem se vždycky držel zpátky. Minulý rok jsem složil titul z baskičtiny, titul EGA a pro mě to znamenalo, že jsem schopný se dobře vyjadřovat v baskičtině.“

Možná je výjimka, že hodně rozebíral dle něj nedostatečnou znalost baskičtiny, která je možná způsobena tím, že hledal svojí identitu a cítil se nejistý. (Krajní interpretací by mohl být vliv toho, že nikdy neviděl svého biologického otce, možná že tato nejistota způsobila, že si potřeboval pojistit, že může mít určitou identitu v baskičtině.)

Carmengia tvrdí, že euskaldun *“Para mí es una manera de entender el mundo, soy euskaldun y soy español.”* „Je to pro mě způsob, jak rozumět světu, jsem euskaldun a jsem Španěl.“ Rozlišuje pojem Bask. *Vasco es nacer en este sitio, es muy diferente de ser euskaldun.* “ - „Bask znamená narodit se v tomto místě, je to velmi odlišné od toho být euskaldun.“ Ale nakonec dochází k závěru, že je to vše o pocitech a každý by měl volnost říci, s čím se identifikuje, on osobně se identifikuje jako euskaldun. *„Esto de sentimientos es muy difícil, al final es mejor dejar libertad a cada uno para que decía lo que quiera. Yo me siento euskaldun. Ahora cualquiera puede tener su propia identidad.“* – „Tohle okolo pocitů je velmi těžké, nakonec je nejlepší nechat na každém, aby řekl, co chce. Já se cítím euskaldun. V současnosti může mít kdokoliv svoji vlastní identitu.“ Nelíbí se mu definice, že když je Baskem, tak něco musí. *“Y no que yo soy vasco y tengo que hacer bailes vascos, levantar piedras, no.”* - „A ne že, když jsem Bask, tak musím tancovat baskické tance, zvedat kameny³⁴, to ne.“ -

Zamýšlí se nad tím, že tradiční baskický tanec není tak starý a přesto se spojuje s identitou Basků. *„Los bailes vascos son costumbres de hace doscientos años, es muy poco tiempo y estamos ligando mucha nuestra identidad a algo que no es muy antiguo. Creo que en esto hay una manipulación que a mí no me gusta.”* - „Baskické tance jsou tradice staré dvě stě

³⁴ *Levantar piedras* – jeden z „tradičních“ baskických sportů.

let, to je krátká doba, spojujeme hodně z naší identity s něčím, co není tak staré. Myslím, že tady v tom je manipulace, která se mi nelíbí.“ Trefně tedy mluví o manipulaci, a že identita je tvořena na základě pocitů, ale i tak Baska dokáže definovat na základě fyzických znaků. „Su característica es la nariz grande y las mujeres con las caderas un poco anchas, altos, pelo marrón, no tan oscuro como en España.“ - „Jeho charakteristika je velký nos a ženy mají trochu úzké boky, jsou vysocí, mají hnědé vlasy, ale ne tak tmavé jako Španělé.“

7.4. „Španělštější“

Poslední skupinu informátorů tvoří Violeta a Iris, které vyrůstaly v “nejšpanělštějším” prostředí z pohledu z mých informátorů. Je to hlavně dáno tím, že obě vyrůstaly ve Vitorii.

Iris

Iris je z Vitorie, kde jsem jí potkala během svého pobytu na UPV. Je jí dvacet dva let a studuje na UPV archeologii. Celý svůj život strávila ve Vitorii, kromě jednoho roku, který prožila v Itálii jako Erasmus student. Narodila se v přistěhovalecké čtvrti, kde nikdo nemluví baskicky. Nicméně rodiče nechávali zapsat svoje děti do modelu D. *„Yo vivo en un barrio obrero donde todos son inmigrantes españoles o hijos de inmigrantes españoles, todos, todos. Es que de mis amigos no hay prácticamente ninguno que su padre o madre no sea hijos de inmigrantes, son familias donde en casa se habla castellano. Lo que pasa es curioso, el fenómeno, porque son todos hijos de castellano parlantes, pero nuestros padres quisieron que aprendieramos euskara, porque consideraban que era algo importante.“* - *„Žiji v jedné dělnické čtvrti, kde jsou všichni španělští imigranti nebo děti španělských imigrantů. Vlastně není nikdo z mých kamarádů, kdo by neměl otce nebo matku, kteří by nebyli děti imigrantů, jsou to rodiny, kde se mluví španělsky. Fenomén, který se děje, je zajímavý. Ačkoliv jsou všichni potomky španělských mluvčích, naši rodiče chtěli, abychom se naučili baskicky, protože to vnímali jako něco důležitého.“* Tady se zřejmě rýsuje účinek jazykového plánování, zákonů na podporu baskičtiny a vidina získání práce z většího počtu pracovních míst (i ve státní sféře). Se spolužáky a kamarády mluví pouze španělsky, i když uvádí, že když jede k nějaké kamarádce na venkov, kde se mluví pouze baskicky, není pro ni problém mluvit, myslet či dokonce snít

v baskičtině. Baskicky mluví převážně na univerzitě, při práci v muzeu či při doučování. Já jsem jí viděla mluvit baskicky jen jednou a to bylo na kurzu txalaparty³⁵, na který mě pozvala, když jsem byla u ní na návštěvě ve Vitorii. Tento kurz byl veden v baskičtině a pouze její přítel (pocházející z jihu Španělska) a já jsme nerozuměli dobře baskicky, (Iris nám překládala).

Iris docela dobře popisuje postoj k identitě, velmi pluralitně. „*Baskové jsou všichni, kdo chtějí být Basky. Chceš být Baska? Tak jestli chceš, tak jsi a hotovo. A jestli je někdo, kdo se tu narodil a nechce být Baskem, tak ať jím není. To je tak široké téma. Bask je po právní stránce osoba. Všichni máme španělskou národnost - osoby, které se narodily v CAV či v Navaře nebo francouzskou, Iparralde. Poté mluvíme o kulturní identitě či národní identitě. Historici se hádají, kdo byli Vaskoni ze sedmého století, zda byli Baskové či ne. Takže nejdříve se musíme dohodnout, kdo jsou Baskové, což je tak komplikované téma. Jaké prvky definují kulturní identitu. Navíc lidé nemají jen jednu identitu, například já mám nejzásadnější identitu jako žena a tato identita nebyla podstatná ještě před 10ti, 20ti lety a nyní je jedna z nejdůležitějších. Tím pádem záleží, z jakého rámce se díváš na to být Baskem. Identita člověka je MULTIONO. Euskaldun je pro mě být Baskem, pro mě je to to samé. Euskaldun je Euskara egiten duena – Ten kdo mluví baskicky. Euskara dakiena – Ten, kdo umí baskicky. Ale moc nesouhlasím, protože ve španělštině nepoužiji termín euskaldun, může se to použít, je to výjimka, ale mě se to zdá fašistické, že ty jsi Bask, ale nejsi euskaldun.*“

Violeta

Violeta pochází z Vitorie, kde se narodila. Její dvacet čtyři let, vystudovala sociální práci na UPV. Studovala v modelu B. Maminka je také z Vitorie. Má staršího bratra, který také studoval v modelu B, ale doma nikdy nemluvili baskicky. Rodiče neuměli baskicky, jelikož vyrůstali za Franka. Se svými kamarády také mluví jen španělsky, protože, jak sama říká, jsou to potomci španělských imigrantů. Hlásí se k tomu, že prvním jazykem je španělština, ale baskičtinu moc miluje. Mluvení baskičtiny jí však připadá trochu divné, jelikož to není její rodný jazyk. *Euskara batua*, která se učí na školách, je podle ní jakoby umělá, nezní přirozeně.

Hodně ráda cestuje. Předtím než jsem jí potkala, pracovala půl roku v Andoře.

“*Euskaldun es el que tiene euskara, la persona que habla euskara, que lo practica cuando quiere, como quiere y con quien quiere. Yo me siento euskaldun porque sé euskara, pero no me siento super euskaldun porque realmente no lo practico.*” - „*Euskaldun je ten, kdo*

³⁵ Txalapartna – „tradiční“ baskický nástroj.

má euskaru, osoba která mluví euskarou, která ji praktikuje, kdy chce, jak chce, s kým chce. Já se považuji za euskalduna, protože umí euskaru, ale necítím se jako super euskaldun, protože ji ve skutečnosti nepoužívám.“ Takže si zajímavě protirečí, na jednu stranu odřikává definici euskalduna, ale na druhou stranu cítí, že to není úplně 100%. Na jiném místě popisuje, že její dědeček byl euskaldun, euskaldun z Gipuzkoi, kterého nezažila. Tímto zdvojeným euskaldun euskaldun chtěla říci, dědeček byl opravdový euskaldun. *“Ser vasca significa sentirse vasca, sentirse de aquí, como tú quieras, mucho, poco, la mitad o nada, pero es lo que tú sientes. Yo me siento vasca aunque no hablo mucho euskara, yo me sigo sintiendo vasca, porque sé que mis antepasados han hablado euskara.”* - „*Být Baskou znamená cítit se odtud, je to na tobě, může to být hodně, málo, způle nebo vůbec, ale je to, jak to cítíš ty. Já se cítím Baskou, ačkoliv nepoužívám tolik Baskičtinu, ale cítím se Baskou, protože moji předkové mluvili baskicky.*“ Tudíž říká, že je to o pocitech, ale ty její souvisejí s vědomím, že její předkové mluvili baskicky (vazba k minulosti).

„Para mí el vasco es el que se siente vasco, puede ser un extremeño que haya venido aquí y se sienta vasco, me siento española también. Primero vasca y luego española y luego europea y luego del mundo. ¿Quién eres tú? ¿Una mezcla de tu cultura, no? De todo.“ - „*Pro mě je Baskem ten, kdo se tak cítí a může to být cizinec, který se sem přistěhoval a cítí se Baskem. Cítím se taky jako Španělka. První jako Baska, poté Španělka a poté Evropanka a poté ze světa. Kdo jsi? Jsi směsice kultur, ne? Ode všeho něco.*“

A poté zase řekne zpětně, že je pyšná, že je Baskou *“orgullosa de ser vasca”*, jako by to tedy nebylo něco, čím se člověk považuje být, ale něco *“co je mu dáno”*.

8. Shrnutí a interpretace rozhovorů

Svojí prací jsem se pokusila objasnit faktory, které ovlivňují používání baskičtiny v denním životě, a sledovala jsem, zda tyto faktory existují v souvislosti s tím, jak definují Baska/euskalduna.

Postupovala jsem od faktorů, které v raném dětství působily na moje informátory – rodina, bydliště, vzdělání - přes faktory v době dospívání. Není překvapivé, že z analýzy vyplynul jako nejsilnější faktor ovlivňující používání baskičtiny, zda rodiče mluví doma baskicky. Ale neplatí to u všech informátorů. Lartaun, jehož rodiče nemluví baskicky, naučila baskičtinu chůva, škola a hlavně prostředí, kde vyrůstal, proto považuje za svůj jazyk

baskičtinu a ne španělštinu. Generace mých informátorů vyrůstala již za podmínek, kdy si mohli zvolit vzdělávání v baskičtině. To také ovlivňuje hlavně malé děti z rodin, kde se nemluví baskicky. Několik mých informátorů bylo v této pozici. Přiznávají, že v životě stejně považují španělštinu za jazyk, který ovládají lépe. Školní systém nedokáže změnit to, aby žili svůj život v baskičtině. Baskičtina je pro ně školní jazyk. Jak i baskicky mluvící děti dospívají a začínají objevovat svět okolo sebe (hlavně z měst, kde se mluví i španělsky), tak jim začíná připadat španělština jako populárnější jazyk. Televize, kina, rádia, knihy - většina je stále ve španělštině (i když mají několik kanálů, rádií i periodika v baskičtině). Tudíž mohou být děti pod vlivem majoritního jazyka španělštiny tak, že přestávají mluvit baskicky, jako se stalo Arkaitzovi.

Ke konci dospívání může nastat „jakési“ prozření, kdy se jedinci vracejí k baskičtině nebo ji objevují, je to návrat ztraceného jazyka – situace Arkaitze, Jesuse a Carmengia. Toto prozření/obrat považují za druhý nejsilnější faktor ovlivňující, zda budou denně používat baskičtinu. Po svém prozření začal Arkaitz měnit svůj život, začal znovu mluvit baskicky, ale to znamenalo i změnu prostředí. Začal se pohybovat v jiných sociálních skupinách, které používají pro komunikaci baskičtinu. Proto můžeme říci, že baskičtina se drží i určitých zájmových skupin. Jesuse ovlivnilo rozhodnutí rodičů nemluvit doma baskicky proto, že se jí naučí ve škole. Měl bohužel školu, kde ho moc baskičtinu nenaučili a to zazlívá, jak rodičům, tak učitelům. Proto se rozhodl několik let chodit do Euskaltegi, aby si zlepšil baskičtinu. Nyní se snaží co nejvíce mluvit baskicky, je v tom směru poměrně radikální. Carmengia pochází také ze španělsky-mluvící rodiny. Několik let měl velké komplexy, že neumí perfektně baskicky (studoval v modelu B), což se změnilo po dosažení certifikátu, který dokazuje jeho jazykovou úroveň C1 v baskičtině. Nyní se cítí sebejistěji a snaží se ve svém životě co nejvíce používat baskičtinu – žít v baskičtině. Dodává, že používá baskičtinu daleko více než jeho nejlepší kamarád Xiristra, který pochází z podobného prostředí jako Carmengia. Tito tři informátoři ovlivnili výběr svého prostředí. Rozhodnutí, zda budou žít v baskičtině, byla na nich, na jejich volbě a i výsledkem jazykové kampaně a plánování.

Během výzkumu jsem zjistila, že se občas stane, že euskaldun s euskaldunem mluví španělsky, protože se neznají. Stává se tak většinou v obchodě či v baru při konverzaci s obsluhou. Po té, co si to uvědomí, že spolu mluvili španělsky, se cítí trapně. Při zkoumání jsem zjistila, že většina informátorů (pocházející z baskických a smíšených prostředí) se snaží začínat konverzace v baskičtině. Někteří přiznali, že když nemají dobrý den a vědí, že jim nebudou rozumět baskicky, tak s tím nebojují. Jiní informátoři zase nezapírají, že dříve se více

ostýchali a z respektu začínali španělsky, což už nyní nedělají. Informátorka Usune vůbec španělsky (zřejmě zdědila po své matce tak silnou lásku k baskičtině) nemluví. Říká, že když jí v obchodě či baru nerozumí, tak se dorozumívá pantomimicky. Tím se dostáváme k taktice, kterou používají informátoři z baskické a skoro baskické skupiny (kromě Neguy, která je bilingvní a nemá s tím problém a ví, jak se může vyvinout obyčejná diskuze o politice). Tito informátoři se snaží dožadovat svých práv na veřejných místech jako v nemocnici, univerzitě a na úřadech a požadují baskického mluvčího, když s nimi jedná pouze španělsko-mluvící pracovník. Často zmiňují právě slovo PRÁVO na život v baskičtině a také se poměrně často vyskytovalo slovíčko ŠTĚSTÍ, že se narodili do baskicky mluvící rodiny. Prohlašovali, že by nikdy nikoho nenutili, aby mluvil či se učil baskičtinu (OBLIGAR, IMPONER, EXIGIR). Člověk se pro to musí podle nich rozhodnout sám, mít přirozeně potřebu se jí naučit. Na jednu stranu se tedy dušují, že nikoho nechtějí k ničemu nutit, ale na druhou stranu uměle na ulici s lidmi vyvolávají situace, kdy na ne-baskicky mluvící lidi schválně mluví baskicky, aby si lidé za prvé uvědomili, že jsou v Baskicku, za druhé tvrdí, že je potřeba vytvářet tlak a prostředí, které by lidi donutily používat baskičtinu. V tomto případě je to určitý druh donucování, sice nepřímý, ale stále tlak. Myslím si, že tento postoj je dán společenskou náladou či vědomím, který v Gipuzkoe a severní Navaře panuje a která je výsledkem jazykového plánování, kampaně.

Baskická identita staví nejvíce na jazyku jako hlavním rozlišovacím znaku. Španělský název Vasco (česky Bask) v baskičtině neexistuje. Používají pojem euskaldu, což znamená osobu, která doslova „vlastní baskičtinu“. Proto mě zajímalo, jakým způsobem definují Baska či euskalduna a jak zacházejí s těmito pojmy. Před výzkumem jsem nedocenila fakt, že by tu mohl být problém se zaměnitelností pojmů. Z výzkumu (z pozorování i rozhovorů) vyplynulo, že většinou se tyto pojmy zaměňují. Pro některé z informátorů to znamená totéž, jiní se sice snažili každý termín jinak definovat, ale ve výsledku jsem pochopila, že v normální konverzaci tyto pojmy moc nerozlišují, pouze při rozhovoru se mi snažili přesně definovat rozdíly. Nejvíce tyto dva pojmy rozlišovali informátoři, kteří nepocházeli z vysloveně baskicky mluvícího prostředí či řešili svoji baskickou identitu – Erreka, informátorka, která vyrůstala v baskičtině, ale její rodiče byli euskaldun berri, Carmengia, jenž měl dlouho komplexy, že nemluví dobře baskicky, protože rodiče neuměli baskicky, Violeta, kterou obklopuje španělské prostředí a Jesus, který se sám musel přičinit dle svých slov, aby se naučil pořádně baskicky, jde dále a vysvětluje mi podle definic kromě Baska, euskaldun ještě euskalzailea, euskalaherritara a euskalakari.

Pro ty, kdo pojmy rozlišovali, byl Baskem ten, kdo se narodil v Baskicku a euskaldun, ten kdo mluví baskicky či kdo se hlásí k baskičtině. Termín euskaldun má ještě jednu definici, často vyjadřuje nejen člověka, který rozumí baskičtině, ale i člověka, který žije v baskičtině, snaží se jí používat co nejvíce. Erreka vyslovila názor, že člověk, co umí baskicky, ale nepoužívá baskičtinu, by mi nikdy neřekl, že je euskaldun, čemuž protiřečí na jednu stranu Violeta, ale na druhou stranu to potvrzuje. Violeta se hlásí k tomu, že se cítí být euskaldun, ale na začátku rozhovoru mi řekla, že ona není moc euskaldun (protože skoro vůbec nepoužívá baskičtinu), že nereprezentuje typického euskalduna, ale zdůrazňuje, že její dědeček byl „pravý“ euskaldun. Dává tak najevo, že ve společnosti panuje určitá shoda v tom, že člověk je nazýván euskaldun, když se hlásí k baskičtině a užívá ji v denním životě.

Na druhou stranu, někteří jako Carmenguia, Erreka či Violeta nakonec dospěli k názoru, že je to vlastně vše o pocitech a jinak se to definovat nedá. K pocitové definici Baska/euskalduna se přikláněli skoro všichni informátoři ze španělského prostředí, smíšeného (s výjimkou Jesuse) a spíše baskického prostředí (kromě Arkaitze a Lartauna). Jedná se tedy o informátory, kteří si jsou vědomí, že nemají jen jednu identitu, protože pocházejí z více prostředí. Dá se tedy dojít k závěru, že termíny Bask / euskaldun je zaměnitelný a pokud se rozlišuje, tak v podstatě slouží k tomu někoho vyloučit ze skupiny, ty jsi Bask, ale ne euskaldun.

Také si informátoři protiřečí, když definují Basky na základě toho, kdo se cítí být Baskem, ale na druhou stranu jsou schopní definovat Basky na základě fyzických rysů jako je velký nos, tmavé vlasy, ale ne tak jako Španělé apod. Jsou to stereotypy, euskaldun (pokud ho bereme primordialisticky fyzické rysy) se nepozná, jak vyšlo najevo ze situací v obchodě, kdy euskaldun s euskaldunem mluví španělsky.

Dále jsem při analýze zaznamenala, že někteří informátoři, když mluví o Bascích či euskaldunech, mluví ve formě MY sebeidentifikují se s ní. Tuto formu používají výlučně informátoři z baskického prostředí - Aitziber, Alizia, Amaiur, Inaki, Erreka, Negua, Arkaitz, Usune a Lartaun, kteří myslí hlavně v baskičtině, a Iris. Ta je bilingvní, ale více používá španělštinu. Ona jediná z informátorů, kteří nepoužívají baskičtinu denně či nemyslí v baskičtině, věří své definici Baska, že Baskem je ten, kdo se tak cítí. Používá termín MULTIELLO, což vyjadřuje mnohoidentitu, ale za svoji prvotní identitu bere identitu ženy. Ostatní informátoři sice definují Baska či euskalduna tak, aby mohli říci, že se mezi ně mohou zařadit, ale řekla bych, že se s tím moc neidentifikují. Nepoužívají zájmeno MY, jakoby se jakýmsi způsobem podvědomě vylučovali ze skupiny Basků, jakoby měli komplex

méněcennosti a cítili, že nejsou ti „praví“ Baskové, protože neovládají perfektně baskičtinu a nepřemýšlejí v ní.

K definici Basků ještě mohu doplnit, že několik informátorů z právě vytvořené MY skupiny se ohrazovalo nad definicí Baska, že každý správný Bask by měl umět tancovat tradiční baskické tance, hrát pelotu apod. V současné době je totiž v Baskicku hodně protěžováno vše „rurální“ a „tradiční“, jelikož se snaží obnovit kulturní tradici, která byla za frankistického režimu dlouho potlačována. Moji informátoři, hlavně Lartaun s Alizií to vidí tak, že je hrozná škoda pouze rekonstruovat minulé zvyky a nevytvářet nové hodnoty, jelikož svět se vyvíjí dopředu. V Baskicku se věnuje velká pozornost tradiční baskické kultuře a jen malý prostor je dán současné kultuře. Uzavírají to tím, že je dobré vědět, odkud pochází³⁶, aby věděli, proč a kam chtějí dojít.

V druhém roce z výzkumu vyplynulo jako zajímavé vztah intenzity užívání baskičtiny a kultury/umění. Existují rozdíly v intenzitě používání baskičtiny a kultury, která je spojována s tzv. baskickými tradicemi a použití baskičtiny ve vztahu s „moderní“ kulturou či uměním, které není primárně vnímáno jako baskické či vzniklé na území historického Baskicka.

³⁶ Nemyslí to ve smyslu, odkud pocházejí, ale myslí nedávnou minulost 19. století

9. Závěr

Předmětem mé práce “Baskičtina v denní komunikaci mladých lidí“ bylo popsat faktory, které ovlivňují používání baskičtiny na denní bázi. Výzkumné otázky zněly: Kdy, kde, jak a proč užívají baskičtinu a španělštinu, jelikož na baskickém území se mluví jak baskicky, tak španělsky. Další otázka se týkala toho, jak definují sami sebe jako Baska/*euskalduna* a zda tyto definice souvisejí s intenzitou míry užívání jazyka.

Výzkum vzešel z mého zájmu o baskickou společnost, když jsem přijela na dobrovolnický pobyt do Baskicka. Poté následoval téměř roční cílený terénní výzkum, jenž mi umožnil studijní program Erasmus v akademickém roce 2010/2011, z něhož pochází drtivá většina dat. Terénní výzkum pokračoval v roce 2012/2013 stáží Grundtvig. Terénní pobyt se odehrával na několika místech Baskicka, ale převážně v městě San Sebastian.

Informátoři byli lidé mezi 20-30 lety, kteří měli šanci se vzdělávat v baskičtině, a proto jsem se jejich výpovědi (rozřazené do pracovních kategorií dle intenzity užívání jazyka, jelikož jsem s nimi potřebovala nějakým způsobem zacházet) a pozorování snažila nejdříve zachytit z pohledu lingvistické antropologie, a to hlavně prostřednictvím konceptu jazykového plánování. Nejdříve jsem přiblížila některé charakteristiky tohoto neindoevropského jazyka a jeho původ. Dále jsem se věnovala ohrožení baskičtiny, přerušením předávání mezigenerační štafety byl do velké míry zodpovědný režim generála Franka. Druhým důvodem byla ztráta prestiže jazyka, kterou popisovali i informátoři, kdy se na baskičtinu pohlíželo jako na jazyk venkovanů. Jazykové plánování v CAV začalo v roce 1982 zákonem o normalizaci baskičtiny. V současné době je dosaženo všech osmi fází Reversing Language Shift dle Fishmana (1991). V rámci jazykového plánování bylo do zákonů implementováno i záruka toho, že občanovi v CAV bude zaručena možnost, žít každodenní život v baskičtině. K tomu měl dopomoci i systém jazykových titulů, které jsou povinné pro zaměstnance státní sféry. Jazykové plánování se zdá jako úspěšné, jelikož se kontinuálně zvyšuje počet baskických mluvčích. Také z rozhovorů vyplynulo, že baskičtina v Gipuzkoe (místo výzkumu) dělá pokroky týkající se intenzity jejího užívání. Budoucnost baskičtiny je většinou informátorů viděna pozitivně, ale to může být zkresleno hlavně tím, že se oni sami pohybují v baskickém prostředí. Negativněji vidí její budoucnost informátoři, kteří se pohybují i ve španělsky mluvícím prostředí.

Dále jsou s baskickou problematikou spojovány pojmy jako etnicita a nacionalismus,

kteře spolu souvisejí. K nim se nejčastěji používají primordialistické a modernistické přístupy. Dále se kloním k pojmům a vymezení, které navrhl Hroch (2006). Používá termín národní identita, která je kombinovatelná s dalšími druhy identit (ať již s identitou etnickou, státní či regionální). Moment aktivizace, který je s formováním národa spjat, nahrazuje termíny národní hnutí, resp. národní mobilizace. Popisují historické momenty, které byly a jsou nejčastěji využívány baskickým národním hnutím. Pro problematiku etnické identity jsou důležité pojmy „my“ a „oni“, a utváření hranice, která stojí na rozlišovacích znacích. Baskická identita staví na hlavním rozlišovacím znaku – jazyku. Emický termín *euskaldun* (ten, kdo vlastní baskičtinu) a *vasco*, výraz pro Basky ve španělštině se často v konverzacích zaměňuje. Nevíce tuto problematiku rozlišovali informátoři, kteří se pohybují i ve španělském prostředí a zabývají se svojí baskickou identitou. Baskickou identitu stavěli, na primordiálním přístupu (vizuálních rysech), ale i na modernistickém, pocitovém, kdo chce být Baskem. Z výpovědi vyplynulo, že na primordiálních rysech staví více informátoři z baskických prostředí, nežli ze španělských, ti stavěli více na modernistickém přístupu. Dva informátoři, z nejvíce španělského prostředí, používali i pojem multiidentit. Tento koncept, kdy osoba nemá jen jednu identitu, ale může mít celou kolekci identit, popisuje Malkki (1992), Hroch (2006) a Smith (1991). Identity jsou i flexibilní, jak se ukázalo u některých informátorů, kteří se pohybovali v relativně španělském prostředí. V určitém momentu, ale svoje chování změnili ve prospěch intenzivnějšího používání baskičtiny.

Jazyková ideologie je třetím přístupem k problematice baskičtiny. Silverstein (1979) ji definuje jako „soubor názorů o jazyku, který je formulován jeho mluvčími jako odůvodňování či ospravedlňování jazykového systému a jeho použití“ (in Woolard, 1994, s. 57). Woolard (2008, 1995) rozpracovává koncepty autentičnosti a anonymity baskičtiny na příkladu Katalánska. Baskičtina má konotaci autentičnosti, která je dána jazykovou obtížností a množstvím dialektů. Nerodilí mluvčí se ostýchají mluvit baskicky ze strachu z posměchu, který případně sklídí za chyby, které budou v řeči dělat, nebo ze strachu, že nebudou znít autenticky jako rodilí mluvčí. Ti co se učí baskicky, učí se spisovnou formu *batua*, již rodilí mluvčí nepoužívají, ale mluví ve svých dialektech. Baskičtina se snaží být veřejná, neutrální a anonymní, což znemožňuje dialekty, nesoucí soukromý znak, protože opravdový Bask/*euskaldun* nemluví *batua*. Aby se z baskičtiny stal dominantní jazyk (který byl dříve minoritní, utlačovaný), bylo zavedeno jazykové plánování, které jí zaručilo statusu i ukotvením v zákoně o zaručení vést život v baskičtině, čehož má být zaručeno povinnými tituly EGA u státních zaměstnanců. Mění se role baskičtiny z jazyka, který byl utlačovaný, na ten, který utlačuje. *Euskaldunak* odůvodňují,

ospravedlňují či dokonce svým jednáním vynucují jeho užívání, protože „mají právo žít život v baskičtině“, které je ukotveno v zákoně v rámci jazykového plánování.

Z výzkumu se tak ukazuje, že se na poli baskických identit se střetávají s primordialistické tendence s modernistickými, ale rýsují se i koncepty identit a multiidentit. Podobně se spolu na poli jazykové ideologie střetávají koncepty autentičnosti a anonymity, které vyvolávají napětí.

Informátoři používáním jazyka vyjadřují postoje ke svojí vlastní baskické identitě. Tyto postoje jsou ovlivňovány jazykovou ideologií prostřednictvím jazykového plánování, jež má dopad na prostředí, ve kterém se pohybují (rodina, škola, přátelé, bydliště atd.), ale toto prostředí mohou do určité míry sami informátoři aktivně změnit. Hlavně však jazyková ideologie díky zavedenému jazykovému plánování, formuje jejich praktické používání jazyka (záměrné mluvení v baskičtině, i když druhý nerozumí, dožadování se baskicky mluvícího personálu apod., protože mají právo na to „žít život v baskičtině“).

10. Bibliografie

Literatura:

Anderson, B. *Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu.* Karolinum: Praha, 2008.

Artera, U. a kol. *Dějiny Španělska.* Praha: Lidové noviny, 2007.

Azurmendi, M.-J. and Martínez De Luna, I. Introduction: presenting the Basque case. *INTERNATIONAL JOURNAL OF THE SOCIOLOGY OF LANGUAGE.* The Case of Basque: From the Past toward the Future. Berlin, New York: MOUTON DE GRUYER, 2005, 174, p. 1-8.

Barth, F. *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference.* Oslo: Universitetsforlaget, 1969.

Berger, L.B. a Luckmann, T. *Sociální konstrukce reality.* Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

Brubaker, R. *Rethinking nationhood: nation as institutionalized form, practical category, contingent event.* In: Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Cohen, A. P. *Symbolic Construction of Community.* London: Routledge, 1985.

Collins, R. *Baskové.* Praha: Lidové noviny, 1997.

Dietler, M. „Our Ancestors the Gauls“: Archeology, Ethnic Nationalism, and the Manipulation of Celtic Identity in Modern Europe. *American Anthropologist.* 1994, 96 (3), p. 584 - 605.

Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost.* Praha: Karolinum, 2002.

Douglass, W. A. and Zulaika, J. *Basque Culture: Anthropological Perspectives.* Reno, Nevada: University of Nevada Press, 2007.

Eriksen, T. H. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě.* Praha: Triton, 2007.

Fishman, J. *Reversing language Shift: Theory and Practice of Assistance to Threatened Languages.* Clevedon: Multilingual matters, 1991.

Gal, S. and Woolard, K. A. Constructing Languages and Publics: Authority and Representation. *Pragmatics.* IpRA, 1995, 5 (2), s. 129 - 138.

Gellner, E. *Nacionalismus,* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003.

Gorrochategui, J. Lingüística. In: Uralde De, L.. *Encuentro sobre Prehistoria Vasca: Presente y Futuro.* Madrid: Delegación en Corte de la R.S.B.A.P., D.L., 2009. s. 19 - 32.

Guillemin, M. a Gillam, L. *Etika, reflexivita a „eticky důležité okamžiky“ ve výzkumu. In Biograf, 35/2004, s. 11 – 31.*

Hammersley, M. And Atkinson, P. *Ethnography.* Routledge, London, 1995.

Hirt, T. *Přehled nejasností spjatých s konceptem etnicity v perspektivě post-barthovské školy. AntropoWebzin, 2-3/2007.*

Hobsbawm, E. and Ranger. T. *The Invention of Tradition.* Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

Hroch, M. *Zmatky kolem nacionalismu. AntropoWEBZIN 1-2/2006, s. 49 – 65.*

Chochola, M. *„Kulturní revitalizace“ v současném Baskicku. AntropoWebzin 3/2010, s. 181-188.*

Jenkins, R. *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations.* London: Sage, 1997.

Legarra, J. M. and Baxok, E. Language policy and planning of the status of Basque, II. *INTERNATIONAL JOURNAL OF THE SOCIOLOGY OF LANGUAGE.* The Case of Basque: From the Past toward the Future. Berlin, New York: MOUTON DE GRUYER, 2005, 174, p. 25-38.

Malkki, L. *National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees. In Cultural Anthropology, Vol. 7, No. 1, Space, Identity, and the Politics of Difference, 1992, pp. 24-44.*

Mateo, M. Language policy and planning of the status of Basque, I. *INTERNATIONAL JOURNAL OF THE SOCIOLOGY OF LANGUAGE.* The Case of Basque: From the Past toward the Future. Berlin, New York: MOUTON DE GRUYER, 2005, 174, p. 9-24.

Miles, M. B. and Huberman, A. M. *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook.* 2nd ed. Thousand Oaks : SAGE Publications, 1994.

Montero, M. *Euskadi. Pays Basque.* Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 2009.

Pártlová, M. (2011): *Španělská ústava z roku 1978.* Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Salzmann, Z. *Jazyk, kultura a společnost. Úvod do lingvistické antropologie.* Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1997.

Šatava, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace.* Praha: Cargo, 2001.

Uralde De, L. *Encuentro sobre Prehistoria Vasca: Presente y Futuro,* Madrid : Delegación en Corte de la R.S.B.A.P., D.L., 2009.

Villar, F. Lingüística. In: Uralde De, L.. *Encuentro sobre Prehistoria Vasca: Presente y Futuro*. Madrid: Delegación en Corte de la R.S.B.A.P., D.L., 2009. s. 35-54.

Wright, Susan. The politicization of „culture“. *ANTHROPOLOGY TODAY*. 1998, vol. 14, s. 7-15.

Woolard, K. A. Language Ideology: Issues and Approaches. *Pragmatics*. IpRA, 1992, 2 (3), s. 235-249.

Woolard, K. A. Language and Identity Choice in Catalonia: The Interplay of Contrasting Ideologies of Linguistic Authority. In Süselbeck, K., Mühlischlegel, U., Masson, P. *Lengua, nación e identidad. La regulación del plurilingüismo en España y América Latina*. Berlin: Ibero-Amerikanisches Institut P.K., 2008, s. 303-323.

Woolard, K. A. and Schieffelin, B.B. Language Ideology. *Annual Reviews in Anthropology*. 1994, 23, s. 55-82.

Zavadil, B. *Baskičtina. Lingvistická interpretace*. Praha: Karolinum, 2010.

Média:

MAIA, Jon. *Gazta zati bat* [film]. Idiazabal: Nazioen Mundua, 2012

Internetové zdroje:

Archeology. www.archeology.org. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z <http://archive.archaeology.org/0909/insider/index.html>.

Athletic club. www.athletic-club.net [cit. 2014-06-15]. Dostupné z <http://www.athletic-club.net/web/main.asp?a=2&b=1&c=1&d=0&idi=0>.

Eusko Jaularitzia. www.euskara.euskadi.net. [cit. 2014-06-25]. Dostupné z http://www.euskara.euskadi.net/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/VEncuesta.pdf.

Eustat. Euskal Estatistika Erakundea. www.eustat.es. [cit. 2014-06-14]. Dostupné z http://www.eustat.es/elementos/ele0002400/ti_Alumnado_de_ense%C3%B1anzas_de_regimen_general_no_universitario_de_la_CA_de_Euskadi_por_Territorio_Historico_nivel_modelo_de_ense%C3%B1anza_bilingue_y_titularidad_Avance_de_datos_20112012/tbl0002427_c.html#axzz1wB3Ze7qG.

Instituto Nacional de Estadística. www.ine.es. [cit. 2014-06-21]. Dostupné z <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do>.

Institut National de la Statistique et des Études Économiques. www.insee.fr. [cit. 2014-05-21]. Dostupné z http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=4&ref_id=tertc01202.